

VILNIAUS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS

APSKAITA IR FINANSŲ VALDYMAS

Magistrantės Loretos Polubinskaja
MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**FINANSINIŲ ATASKAITŲ PARUOŠIMO
KONSOLIDAVIMUI METODIKA**

**METHODOLOGY OF PREPARING
FINANCIAL STATEMENTS FOR
CONSOLIDATION**

**Darbo vadovė Asistentė Dr. Irma
Kamarauskienė**

Vilnius, 2023

TURINYS

ĮVADAS	6
1. KONSOLIDAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI	9
1.1 Verslo jungimosi priežastys ir įmonių grupių privalumai.....	9
1.2 Konsoliduotosios finansinės atskaitomybės sąvokos paaiškinimas ir reglamentavimas	12
1.3 Kontrolės aspektas ir investicijų apskaitos būdai konsoliduotose finansinėse ataskaitose .	17
1.4 Konsoliduotųjų finansinių ataskaitų sudarymo procesas	22
1.5 Pirkimo metodas.....	26
2. FINANSINIŲ ATASKAITŲ KONSOLIDAVIMO METODOLOGINĖ ANALIZĖ	31
2.1 Tyrimo metodikos architektūra	31
2.2 Atvejo analizės metodologija	33
2.3 Ekspertinio vertinimo metodologija.....	35
3. PIRMINIO IR ANTRINIO KONSOLIDAVIMO YPATUMŲ ĮTAKA KONSOLIDAVIMUI	40
3.1 Konsoliduotų ataskaitų rinkinys ir konsolidavimo procedūros.....	40
3.2 Pirminio konsolidavimo procedūros	44
3.3 Antrinio konsolidavimo procedūros.....	49
3.4 Ekspertinio vertinimo rezultatai	53
IŠVADOS	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	61
SUMMARY	67
PRIEDAI	69

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

DĮ	- Patronuojamoji įmone (dukterinė įmonė)
DK	- Didžioji knyga
ES	- Europos Sąjunga
GĮ	- Grupės įmonė
KB	- Konsoliduotasis balansas
KFAR	- Konsoliduotasis finansinių ataskaitų rinkinys
KNKPA	- Konsoliduotoji nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita
KP/NA	- Konsoliduotoji pelno (nuostolių) ataskaita
KPSA	- Konsoliduotoji pinigų srautų ataskaita
PĮ	- Patronuojančioji įmonė
TAS	- Tarptautiniai apskaitos standartai
TFAS	- Tarptautiniai finansinės atskaitomybės standartai
VAS	- Verslo apskaitos standartai
28-asis TAS	28-asis TAS „Investicijos į asocijuotąsias įmones ir bendras įmones“
3-asis TFAS	- 3-asis TFAS „Verslo jungimai“
10-asis TFAS	- 10-asis TFAS „Konsoliduota finansinė atskaitomybė“
11-asis TFAS	11-asis TFAS „Jungtinė veikla“;
14-asis VAS	- 14-asis VAS „Verslo jungimai“
15-asis VAS	- 15-asis VAS „Investicijos į asocijuotąsias įmones“
16-asis VAS	- 16-asis VAS „Konsoliduotosios finansinės atskaitos ir investicijos į patronuojamąsias įmones“

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1. Verslo jungimų būdai.	11
2. Konsoliduotos finansinės atskaitomybės sąvokos paaiškinimas.	13
3. 10-ojo TFAS taikymo sąlygos.	19
4. Investicijų apskaitos būdai.	20
5. Balanso straipsnių įvertinimo būdai.	28
6. Ekspertinio vertinimo dalyviai.	37
7. Kendall konkordancijos koeficiento apskaičiavimas.	38
8. Prestižo apskaičiavimas.	46
9. 9a. Prestižo apskaičiavimo pavyzdys.	46
9b. Prestižo pateikimas konsoliduotame balanse.	47
10. Mažumos dalies pateikimas konsoliduotame balanse.	49
11. 11a. Bendro grupės pelno apskaičiavimo pavyzdys (1).	51
11b. Bendro grupės pelno apskaičiavimo pavyzdys (2).	52
12. Ekspertinio vertinimo rezultatų patikimumo statistika.	54

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1. Nacionalinis konsolidavimo reglamentavimas.	15
2. Konsoliduotųjų finansinių ataskaitų reglamentavimas pagal TFAS, TAS ir VAS.	16
3. Kontrolės ryšis su galia valdyti.	18
4. 4a. Įmonių grupės įmonių ryšio nustatymas (1).	22
4b. Įmonių grupės įmonių ryšio nustatymas (2).	23
5. Veiksmai iki finansinių ataskaitų konsolidavimo.	23
6. Pirkimo metodo taikymas.	26
7. Verslo jungimo savikainos sudėtis.	27
8. Tyrimo metodologija.	32
9. Pusiaus struktūrizuoto interviu klausimyno sudarymas.	36
10. 11a. Konsoliduotųjų ataskaitų sudarymas didžiosios knygos lygmeniu.	40
11b. Konsoliduotųjų ataskaitų sudarymas sąskaitų plano lygmeniu.	41
11. Pirminio konsolidavimo procedūros.	45
12. Kontroliuojamosios ir nekontroliuojamosios dalies atskyrimo pavyzdys.	48
13. Antrinio konsolidavimo procedūros.	50
14. Pritarimo lygis, dėl konsolidavimo proceso sklandumą užtikrinančių prielaidų.	54
15. Pritarimo lygis, dėl pirminio konsolidavimo proceso esant skirtingiems verslo jungimų būdams.	55
16. Konsolidavimo modelis.	56

IVADAS

Apskaita tai informacija apie įmonės finansinę veiklą, kuri pateikiama ekonominiams sprendimams priimti. Apskaitos informacija apibūdina įmonės finansinę būklę ir veiklos rezultatus, įmonės stabilumą ir mokumą bei daugelį kitų aspektų. Apskaitos informacija svarbi tiek pačiai įmonei, tiek jos vertinimui iš išorės. Sparčiai vystantis technologijoms apskaitos tvarkymas darosi vis sudėtingesnis. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos finansinės apskaitos įstatymu, apskaitos informacija turi būti tinkama, objektyvi ir palyginama, pateikiama laiku, išsami ir vertinga vidaus ir išorės informacijos vartotojams. Informacijos srautas yra labai didelis, bet įmonė turi kaupti ir apdoroti apskaitos informaciją, nes tik tokiu būdu galima įvertinti įmonės veiklos būklę. Labai svarbu gautą apskaitos informaciją tinkamai užregistruoti, sugrupuoti, apibendrinti ne tik dėl įmonės finansinio rezultato, bet ir dėl to, kad valdytojai, vadovaudamiesi įmonės informacija, planuotų tolimesnę įmonės veiklą.

Dėl nestabilios ir sudėtingos verslo aplinkos verslo susijungimai dabar yra įprastas reiškinys. Galima teigti, kad Lietuvos įmonės yra pasiekusios tokį brandos etapą, kai verslo susijungimo klausimas tampa vis aktualesnis stambioms, vidutinėms ir net mažoms įmonėms. Daugelis įmonių jungiasi siekdamos plėsti savo verslą, diversifikuoti riziką, apsisaugoti ir įgyti konkurencinį pranašumą. Įmonių grupės dalyvius – patronuojančiąją, dukterines, asocijuotas, bendrai kontroliuojamas įmones jungia ekonominiai bei teisiniai ryšiai.

Potencialūs investuotojai didelį dėmesį skiria įmonės finansinėms ataskaitoms ir jas naudoja priimdami sprendimus. Tai lemia, jog įmonės su aiškesnėmis ir kokybiškesnėmis ataskaitomis pritraukia daugiau investuotojų ir kitų suinteresuotų asmenų. Būtent todėl finansines ataskaitas stengiamasi pateikti kuo kokybiškesnes ir atitinkančias tikrąją įmonės padėtį. Kai yra įmonių grupė, jos konsoliduotos finansinės ataskaitos parodomos kaip vieno ūkinio subjekto atskaitomybė. Teisinga, tinkamai sudaryta konsoliduota finansinė atskaitomybė atspindi įmonių grupės, kaip vieno ūkinio subjekto, finansinius, ekonominius bei veiklos rezultatus. Iš konsoliduotos finansinės ataskaitos vartotojai sužino grupės efektyvumą įmonės mastu.

Konsoliduotosios finansinės atskaitomybės sudarymo tvarka ir reikalavimai pateikiami Tarptautiniuose finansų apskaitos ir Verslo apskaitos standartuose, kurie užtikrina skaidrumą bei pilnavertę informaciją. Pilna arba dalinė kitų įmonių kontrolė lemia konsoliduotų finansinių atskaitų sudarymą. Konsolidavimas apima atskiras visų dukterinių ir susijusių įmonių finansines ataskaitas. Tokios ataskaitos turi atspindėti visas įmonių grupės, kurioje tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja pagrindinė įmonė, veiklą.

Problema, kuri vis dar egzistuoja rengiant konsoliduotas ataskaitas, tai finansinės apskaitos teorijos aplamai ir tam tikrais jos klausimais trūkumas. Per ataskaitinius metus įvykusios ūkinės operacijos, turi būti įvertintos, sugrupuotos, užregistruotos, ir tik tada, metų pabaigoje rengiamos finansinės ataskaitos. Finansinės ataskaitos turi būti parengtos taip, kad parodytų tikrąją įmonės padėtį, neiškreiptus veiklos rezultatus. Norint parengti konsoliduotą finansinį ataskaitų rinkinį, finansinių ataskaitų duomenys konsoliduojami nuo žemiausio iki aukščiausio lygio. Konsoliduojant finansines ataskaitas kiekvienais metais susiduriama su daugeliu trikdžių ir dėl to duomenų negalima laikyti patikimais. Nors ir yra parengti ir patvirtinti apskaitą reglamentuojantys teisės aktai ir nustatyti apskaitos principai, būdai ir metodai, tačiau finansinių ataskaitų konsolidavimas iki pat finansinių ataskaitų rinkinio sudarymo reglamentuotas minimaliai. Konsoliduotų finansinių ataskaitų parengimo principai skiriasi nuo finansinės atskaitomybės, dėl to naudinga iširti konsoliduotosios finansinės atskaitomybės parengimą ir parengti konsolidavimo modelį.

Yra nemažai straipsnių bei atliktų mokslinių tyrimų, susijusių su Tarptautinių finansų apskaitos standartų (toliau tekste - TFAS arba TAS) ir Verslo apskaitos standartų (toliau tekste - VAS) taikymu įmonėse, konsoliduotosios finansinės atskaitomybės parengimo tema. Tai Taylor P. (1996), Kramarenko T. V. (2014), Manne H. G. (2005), Thornton G. (2017), Berman, K., Knigh, J. (2006), Naeem, N., Rashid, A. (2017). Iš lietuvių autorių būtų Jočiūnienė D., Stončiūvienė N. (2008), A. Banevičienė (2007), Kanapickienė R., Rudžionienė k. ir Jefimovas B. (2008). Tačiau iki šiol nėra mokslinės literatūros ar tyrimų apie įmonių finansinių ataskaitų paruošimo konsolidavimui metodiką, tai ir lemia tyrimo aktualumą.

Darbo problema – skirtingų verslo jungimų būdų įtaka konsoliduotųjų finansinių ataskaitų sudarymui, pirminiu ir antriniu konsolidavimo metu.

Darbo tikslas – parengti metodiką skirtą finansinių ataskaitų konsolidavimui, esant skirtingiems verslo junginių sudarymo būdams.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėjus konsolidavimo proceso teorinius aspektus, išskirti pagrindinius kriterijus, kuriais vadovaujantis atsiranda pareiga konsoliduoti finansines ataskaitas.

2. Išskirti ir nuosekliai apibūdinti konsoliduotųjų ataskaitų sudarymo etapus.

3. Vizualizuoti konsoliduotųjų ataskaitų sudarymo etapus esant skirtingiems verslo junginių sudarymo būdams.

4. Įvertinus pirminio ir antrinio konsoliduotųjų ataskaitų sudarymo schemų praktinį tinkamumą apjungti jas į vieną universalų modelį, tinkamą esant skirtingiems verslo jungimo būdams.

Darbo metodai – darbo teorinė ir metodologinė dalys parengtos analizuojant, lyginant ir sisteminant mokslinę literatūrą, apskaitos standartus ir įstatymus. Nagrinėjant finansinių ataskaitų konsolidavimo teorinius aspektus buvo atlikta konsolidavimo pagrindo analizė, išnagrinėtas konsolidavimo proceso reglamentavimas, konsoliduotosios finansinės atskaitomybės, verslo junginio sąvokos, konsolidavimo proceso etapai bei nuoseklumas. Empirinio tyrimo metodologijoje parengiama empirinio tyrimo architektūra ir aprašomi pasirinkti tyrimo metodai bei jų atlikimas. Tyrimo dalis atlikta pasitelkiant atvejo analizę ir ekspertinį vertinimą. Atvejo analizė atlikta analizuojant pasirinktų verslo junginių konsoliduotąsias finansines ataskaitas ir lyginant bei sisteminant konsolidavimą reglamentuojančius dokumentus. Atlikta atvejo analizė leido išskirti pagrindines konsolidavimo procedūras ir suformuoti pirminio ir antrinio konsolidavimo schemas. Siekiant išgryninti konsolidavimo ypatumus pirminiu ir antriniu konsolidavimo metu, esant skirtingiems verslo junginių sudarymo būdams, bei įvertinti suformuotų schemų praktinį tinkamumą atliktas ekspertinis vertinimas. Rezultatai apibendrinti ir susisteminti. Remiantis rezultatais suformuotas universalus modelis.

Darbo struktūra – darbą sudaro turinys, santrumpų, lentelių ir paveikslų sąrašas, įvadas, 3 skyriai, išvados, literatūros sąrašas bei priedai. Darbas prasideda nuo įvado, kuriame aprašytas darbo aktualumas, analizuojamos temos ištyrimo lygis, darbo problema, tikslas bei uždaviniai. Darbas susideda iš trijų dalių. Pirmoje dalyje nagrinėjami finansinių ataskaitų konsolidavimo teoriniai aspektai, antroje dalyje aprašoma finansinių ataskaitų konsolidavimo metodologinė analizė ir trečioje dalyje vykdomas tyrimas. Darbas užbaigiamas tyrimo rezultatų apibendrinimu.

1. KONSOLIDAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1 Verslo jungimosi priežastys ir įmonių grupių privalumai

Šiuolaikiniame pasaulyje vyksta intensyvūs pokyčiai, kurie nulemia spartų verslo aplinkos bei ūkio subjektų veiklos pasikeitimus. Veikiant sparčiai besikeičiančioje ekonomikoje neišvengiamai susiduriama su rizika. Konkurencinga aplinka skatina verslo jungimus, iš kurių tikimasi teigiamų ekonominių rezultatų. Verslo susijungimo motyvai kyla iš ekonominių bei strateginių priežasčių. Anot autorių, Pranckevičiūtės ir Vasiliauskaitės (2007), planuojami teigiami ekonomikos rezultatai, geresnių įmonės rezultatų tikėjimasis junginyje, o ne atskirai, yra verslo junginių sudarymo priežastis.

Ūkio subjektai siekdami strateginio pranašumo, norėdami lyderiauti rinkose inicijuoja sandorių derybinius procesus (Ikhwan ir Haeruddin, 2017). Norėdamos padidinti masto ekonomiją ir sukurti technologinį pažangumą, organizacijos dalyvauja susijungimų ir įsigijimų sandorių procese. Susijungimų ir įsigijimų procesas (angl. Mergers and Acquisitions, M&A) apima sudėtingą proceso valdymą, kiekvienas atvejis yra skirtingas (Goedhart, Koller, ir Wessels, 2017).

Pagal 3-ąją TFAS „Verslo jungimai“ verslo jungimas apibrėžiamas kaip atskirų ūkio subjektų arba verslų jungimą į ūkio subjektą, teikiančią vieną finansinę atskaitomybę. Pagal Miečinskienę (2006), kaip cituoja Miečinskienė ir Stukas (2010), verslo jungimai – tai atskirų įmonių sujungimai į vieną ekonominę vienetą, kai viena įmonė prijungiama prie kitos, dvi ar daugiau įmonių sujungiamos į vieną arba įsigijamos kitos įmonės akcijos, suteikiančios teisę kontroliuoti tą įmonę. Pasak Faulkner, Teerikangas ir Joseph (2012), įmonių grupė suprantama kaip savarankiškų įmonių susijungimas į vieningą ekonominę vienetą, kai viena įmonė įsigyja kitos įmonės grynujų aktyvų ir gamybinės veiklos kontrolę.

Atsižvelgiant į mokslinę literatūrą, pastebimi skirtingi motyvai, lemiantys įmonių susijungimų ir įsigijimų rinkoje veiksmą. Dėl tam tikrų makroekonominių priežasčių vieni motyvai labiau praktiniai, kitus motyvus galima labiau priskirti fundamentaliems ar teoriniams. Pirmojo tipo motyvai apibrėžiami kaip praktinės priežastys skatinančios įmonių susijungimų ir įsigijimų sandorius, antrojo tipo motyvus galima apibūdinti kaip teorinius vyksmo sandorių rinkoje pagrindimus. Iš esmės šios dvi motyvų grupės susijusios su ekonominėmis ir strateginėmis priežastimis (DePamphilis 2011).

Ekonominės – finansinės priežastys: akcininkams tenkančios vertės maksimalizavimas, sinergijos išnaudojimas, masto ekonomija, kaštų optimizavimas, konkurencijos mažinimas, skirtingų funkcinių padalinių efektyvumo didinimas.

Strateginės priežastys: konkurencinės padėties stiprinimas, įmonės augimo užtikrinimas, geografinė plėtra, pinigų srautų ir rinkos diversifikavimas, klientų bei tiekėjų rato plėtra, strategiškai svarbaus turto įsigijimas.

Literatūroje analizuojami skirtingi įmonių susijungimų ir įsigijimų būdai, trys pagrindiniai:

Horizontalus – įmonių susijungimas, kurios veikia toje pačioje šakoje ir siūlo tas pačias prekes arba paslaugas. Banevičienės (2007) teigimu, horizontalus jungimas vyksta tarp ūkio subjektų, kurie gamina prekės pakaitalus ir veikia vieno tiekimo lygmeniu. Kancerevyčius (2006) horizontalų jungimą apibūdina kaip siekį didesnio svorio rinkoje bei masto ekonomijos gamyboje ir distribucijoje. Galima pastebėti, kad horizontalus jungimas leidžia įmonių junginiui sustiprinti savo monopolinę padėtį tiek konkurencijos rinkoje, tiek kainų atžvilgiu. Pasak Naeem ir Rashid (2017), horizontalaus susijungimo tikslas yra konkurencijos mažinimas ir diversifikacija.

Vertikalus – įmonių susijungimas, kurios veikia skirtingose gamybos proceso etapuose, kai vienas ūkinis subjektas yra produkcijos tiekėjas kitam ūkio subjektui. Pagal Roberts, Wallace ir Moles (2016), įmonių susijungimai ir įsigijimai dažiausiai yra vykdomi siekiant vertikalios integracijos, kurios metu gamintojas susijungia su tiekėjais arba mažmenininkais. Fan ir Goyal (2002) vertikalų susijungimą apibūdina kaip junginį, kuris apima įmones veikiančias skirtinguose tiekimo grandinės lygmenyse ir kai susijungimai vyksta tarp įmonių, kurios perka viena iš kitos išteklius arba viena kitai parduoda produkciją.

Konglomeratinis – įmonių susijungimas, veikiančių skirtingose veiklos šakose. Pastebima, kad daugelis autorių konglomeratinį jungimą įvardija kaip ūkio subjektų susijungimą, kurios veikia skirtingose rinkose ir nėra susijusios nei vertikalios, nei horizontalios. Meaney (2009) konglomeratinį jungimą apibūdina kaip susijungimą tarp tokių ūkio subjektų, kurie nėra konkurentai toje pačioje pasiūlos grandinėje.

Horizontaliu susijungimu norima aprėpti didesnę rinkos dalį, bet ar pasiekama tikslo, priklauso nuo esančios konkurencijos lygio bei nuo įmonių dydžio. Vertikalus susijungimas užtikrina mažesnes žaliavų kainas, bei sutaupoma laiko neieškant naujų, geresnes sąlygas pasiūlančių tiekėjų. Konglomeratiniam susijungimui būdinga veiklos diversifikacija, bet esant skirtingoms veiklos šakoms ne visada pasiekama geriausių rezultatų.

Moyer, McGuigan ir Kretlow (1998) teigimu, įmonių susijungimai ir įsigijimai tai skirtingi procesai, iš teisinės pusės įsigyjant įmonę, ji yra perkama, o susijungimo metu pirkimas neegzistuoja. Anot Manne (2005), susijungimo esmė ta, kad nevyksta įsigijimas. Kontrolės teisių, pelno ir rizikos pasiskirstymas išlieka toks pat, kaip ir iki susijungimo. Susijungimo atveju, nors įmonės bendrai

kontroliuojamos, bet jų ekonominė veikla vykdoma atskirai. Tai labai supaprastina sujungimo procesą, nes sumažina pataisymų ir koregavimų skaičių, palyginus su įsigijimo metodu. Pagal Roberts, Wallace ir Moles (2012), įmonių susijungimai ir įsigijimai sukuria tokį patį rezultatą bei gali būti vertinami naudojant tokią pat metodiką. Pagal Pierce ir Brennan (2003) verslo jungimas galimas prisijungimo, susijungimo ir akcijų įsigijimo būdu. Šaltiniuose jungimo būdai vadinami skirtingai, bet jų principas iš esmės išlieka toks pat. Anot Dringoli (2016) apskaitoje galimi du susijungimų ir įsigijimų būdai: pirkimo ir susiliejiimo metodai. Pirkimo metodo metu viena įmonė nuperka kitą įmonę, kas lemia, kad pirkėjo pelnas parodomas finansinėje atskaitomybėje. Taikant susiliejiimo metodą – įmonės veiklą tęsia lyg atskiri juridiniai asmenys, bet jų rodikliams taikoma retrospektyvi apskaita. Pagal TAS susiliejiimo metodas uždraustas. Remiantis 3-uoju TFAS ir 14-uoju VAS galimi trys verslo jungimo būdai:

- įmonės kontrolės įsigijimas;
- kitos įmonės verslo ar jo dalies įsigijimas;
- įmonių reorganizavimas, prisijungimo arba sujungimo būdu, plačiau žr. į 1 lentelę.

1 lentelė

Verslo jungimų būdai

	14-asis VAS „Verslo jungimai“	3-asis TFAS „Verslo jungimai“
Tikslas	Nustatyti, kaip apskaitoje turi būti registruojami ir finansinėse ataskaitose parodomi verslo jungimai.	Nustatyti, kokia turi būti ūkio subjekto finansinė atskaitomybė verslo jungimo metu.
Taikymas	Taikomas verslo jungimams, kai: 1) viena įmonė įgyja kitos įmonės kontrolę; 2) viena įmonė, ketindama tęsti kitos įmonės vykdytą veiklą, įsigyja kitos įmonės turtą ar jo dalį ir prisiima įsipareigojimus ar jų dalį; 3) reorganizuojamos dvi ar daugiau įmonių, jungiant jas į vieną įmonę. Netaikomas investicijų į asocijuotas ir pagal jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis kontroliuojamas įmones įsigijimo apskaitai.	Verslo jungimo apskaitai ūkio subjektas turi taikyti šį standartą, išskyrus: 1) verslo jungimams, kada atskiri ūkio subjektai arba verslai yra sujungiami į bendrą įmonę; 2) verslo jungimams, įtraukiantiems bendrai kontroliuojamas įmones arba verslus; 3) verslo jungimams, įtraukiantiems dvi arba daugiau bendrų įmonių; 4) verslo jungimams, kada atskiri ūkio subjektai arba verslai yra jungiami į šią finansinę atskaitomybę teikiančią ūkio subjektą vien remiantis sutartimi, neįgyjant nuosavybės teisių.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 14-uoju VAS ir 3-uoju TFAS

Įmonių grupės pasireiškia skirtingomis formomis ir dydžiais. Yra didelių, plačiai žinomų ir visame pasaulyje veikiančių įmonių grupių, bet taip pat yra ir mažų bendrovių grupių, kurias sudaro vienas juridinis asmuo, kaip, pavyzdžiui, patronuojanti įmonė, ir viena ar dvi dukterinės įmonės (Pepels, 2021). Įsigijus įmonės kontrolę ūkio subjektai ir toliau veikia kaip atskiri juridiniai asmenys, tik tarp jų atsiranda patronuojančiosios ir patronuojamosios įmonės santykiai. Tačiau įsigijus kitos įmonės verslą ar jo dalį, verslo jungimu bus laikoma tik tuo atveju, jeigu įsigytosios įmonės verslas bus pratęstas.

Apibendrinant galima teigti, kad susijungimo motyvai kyla iš ekonominių ir strateginių priežasčių, tačiau gali atsirasti ir kitokių motyvų, kaip, pavyzdžiui, įmonės gali vienytis, kad į rinką neįleisti užsienio kapitalo konkurentų. Svarbu tinkamai įvertinti susijungimo galimą naudą ir galimą įmonės vertės padidėjimą. Verslo jungimas galimas įsigyjant kontrolę, verslą arba jo dalį, bei reorganizavimo būdu, prisijungimu arba susijungimu.

1.2 Konsoliduotosios finansinės atskaitomybės sąvokos paaiškinimas ir reglamentavimas

Mackevičius (2005) atskaitomybę apibūdina kaip duomenų apie įmonės veiklą periodinį apibendrinimą ir susistemtinimą tam tikru būdu, siekiant patenkinti informacijos vartotojų poreikius. Buhalterinę apskaitą galima įvardinti kaip vieną iš svarbiausių ir patikimiausių šaltinių įmonės veiklos vertinimui ir prognozėms. Pagal Tamulevičienę, Davidavičienę, Mackevičių (2015), apskaitos teikiama informacija sudaro 70–80 proc. visos ekonominės informacijos. Global Economic Crime Survey, kaip cituoja Lakis ir Miniotaitė (2016) teigia, kad finansinės ataskaitos yra pagrindinis atspirties taškas analizei, kai sprendžiami kredito suteikimo, sutarčių sudarymo ir kapitalo didinimo viešosiose rinkose klausimai. Jos yra finansų rinkos pamatas. Dauguma stambių ūkio subjektų yra junginiai, todėl vartotojus domina vieninga visumos finansinė atskaitomybė, iš to ir atsiranda prievolė sudaryti konsoliduotas finansines ataskaitas. Pagal Mishkin (2003), didelis įvairių finansinių, komercinių ir gamybinių santykių skaičius grupės viduje, konsoliduotos finansinės atskaitomybės parengimą padaro labai sudėtingu.

Viena pagrindinių finansinės apskaitos užduočių yra finansinių ataskaitų informacijos kokybės užtikrinimas (Guptor ir Rudžionienė, 2018). Konsoliduojant iškyla tokios problemos kaip identifikavimas, nustatymas, eliminavimas, sujungimas ir rodiklių skaičiavimas. Tai sudėtingas ir daug laiko atimantis įmonių grupės finansinių ataskaitų paruošimo procesas. Konsoliduotos finansinės ataskaitos rengiamos remiantis VAS arba TFAS/TAS, kuriuose aprašyti konsolidavimo metodai.

Norint identifikuoti patį konsolidavimo procesą, tikslinga būtų išnagrinėti konsoliduotosios finansinės atskaitomybės sąvoką, kuri mokslinėse literatūros šaltiniuose pateikiamas skirtingai žr. į 2-ą lentelę.

2 lentelė

Konsoliduotos finansinės atskaitomybės sąvokos paaiškinimas

Autorius	Konsoliduotos finansinės atskaitomybės apibūdinimas
Taylor A.P. (1996)	Motininės ir dukterinių įmonių kombinuota finansinė atskaitomybė.
Jočiūnienė D. ir Stončiuvienė N. (2008)	Grupės finansinė atskaitomybė, kuri pateikta kaip vieno ekonominio subjekto finansinė atskaitomybė.
10-asis TFAS „Konsoliduota finansinė atskaitomybė“ (galiojantis nuo 2013 m.)	Grupės finansinė atskaitomybė, kurioje aktyvai, įsipareigojimai, kapitalas, pelnas, sąnaudos ir pajamos, piniginiai srautai motininės ir jos dukterinių įmonių aktyvai, įsipareigojimai, kapitalas, pelnas, sąnaudos ir pajamos, piniginiai srautai parodomi kaip vieno ūkinio subjekto.
Kramarenko T. V. (2014)	Tarpusavyje susijusi įmonių grupės atskaitomybė, apibūdinanti organizacijos darbo rezultatus per ataskaitinį laikotarpį, sudaryta remiantis apskaitos duomenimis.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis lentelėje nurodytais šaltiniais

Lentelėje pateiktuose apibrėžimose nėra kardinalių skirtumų, autoriai konsoliduotą finansinę atskaitomybę apibūdina kaip įmonių grupės finansinę atskaitomybę. Nors ir pateiktas skirtingas konsoliduotos finansinės atskaitomybės sąvokos interpretavimas, bet yra matoma, kad bendra nuomonė išplaukia iš TFAS.

Pagal Taylor (1996), Jočiūnienę ir Stončiuvienę (2008), Kramarenko (2014), konsoliduotoji atskaitomybė interpretuojama ir nagrinėjama kaip vieno ūkinio subjekto finansinė atskaitomybė, kuri sudaryta iš įmonių grupės įmonių finansinių ataskaitų.

Konsolidavime ne ką mažiau svarbi įmonių grupės sąvoka, kuri taip pat vadinama verslo junginiu, verslo grupe. Pagal Chittoor, Kale, ir Puranam (2015), verslo grupė suprantama kaip grupė, kurioje kontroliuojamos dvi arba daugiau įmonių per bendrai valdomas nuosavybės akcijas. Carney,

Gedajlovic ir Heugens (2011) verslo grupę apibūdina kaip teisiškai nepriklausomas įmones, kurios tarpusavyje susijusios ekonominiais ryšiais.

Finansinės apskaitos tvarkymas ir finansinių ataskaitų sudarymas bei pateikimas yra griežtai reglamentuoti. Finansinė apskaita ir finansinės ataskaitos, atspindi labai įvairią ir sudėtingą įmonių ūkinę veiklą. Nors visose įmonėse pasitaiko skirtingų aplinkybių, jos vis tiek turi laikytis tam tikrų bendrų nuostatų – tiek tvarkant finansinę apskaitą, tiek ir ataskaitose pateikiant įmonių turta, nuosavybę bei veiklos rezultatus (Kalčinskas, 2017).

Finansų apskaitą siekiama reglamentuoti, kad galima būtų teisingai vertinti turimus duomenis bei visiems būtų žinoma, kokiomis taisyklėmis remiantis jie yra parengti. Kiekvienoje šalyje skirstomi du finansinės apskaitos reglamentavimo lygiai: tarptautinis ir nacionalinis.

Tarptautiniai finansinės atskaitomybės standartai (TFAS) – Tarptautinių apskaitos standartų valdybos (IASB) priimti standartai ir jų aiškinimai.

Tarptautiniai apskaitos standartai (IAS) – *tam tikrų nuostatų, normų ir taisyklių rinkinys, reglamentuojantis finansinių ataskaitų rengimą ir skelbimą visų pasaulio šalių verslo įmonėms* (Bikienė ir Pučkienė, 2012). Tarptautinių standartų apskaitos standartų rinkinys buvo parengtas, kad informacija būtų aiškiai suprantama pasaulinių kapitalų rinkų dalyviams.

Aukščiausią galią Lietuvos Respublikos finansinės apskaitos reglamentavimo srityje turi ES norminiai aktai, kurių teisinį pagrindą sudaro ES direktyvos. Lietuvai esant ES sudėtyje turi būti taikoma ES teisės aktų reikalavimai. Įmonės, tvarkydamos buhalterinę apskaitą, turi laikytis ES reglamentų, apskaitos direktyvų, TFAS, IAS, Lietuvos Respublikos įstatymų, VAS ir kitų teisės aktų.

VAS – nacionalinės Lietuvos Respublikos apskaitos taisyklės, nustatančios vienodus apskaitos tvarkymo principus įvairiomis verslo sąlygomis (Bikienė ir Pučkienė, 2012).

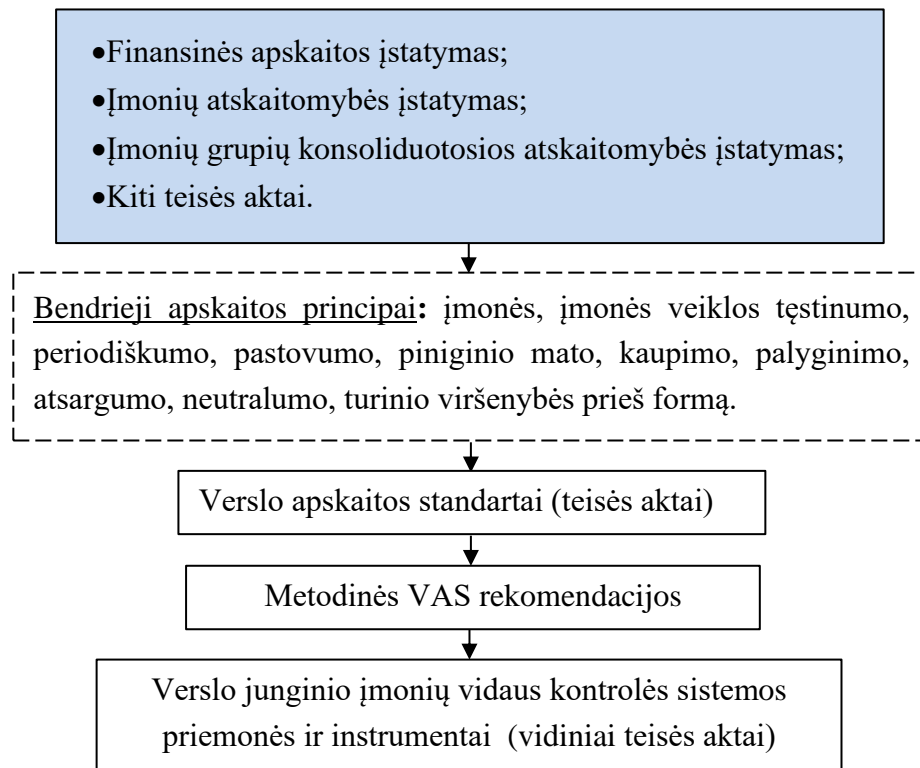
Ivanauskienė (2016) teigia, kad reglamentus šalyje galima suskirstyti į dviejų lygių norminius aktus. Pirmasis reglamentavimo lygis tai yra įstatymai, o antrasis reglamentavimo lygis – VAS. Visos buhalterinės apskaitos sistemos pagrindus apibrėžia trys svarbiausi įstatymai žr. 1-ą paveikslą.

Pagal pateikta schemą yra matoma, kad reglamentavimas vyksta pagal tam tikrą hierarchiją. Po įstatymų reglamentų hierarchijoje seka VAS, kurie konkretizuoja finansinės atskaitomybės turinį, o atskirus apskaitos aspektus reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės teisės aktai. Po VAS seka metodinės VAS rekomendacijos, kuriose pateikiama rengėjų nuomonė, konkrečiai detalizuojamos VAS nuostatos, pateikiami pavyzdžiai, iliustruojantys realias gyvenimo aplinkybes, nurodomos sąskaitų korespondencijos. Šiuo metu labai pasikeitė reikalavimų apskaitos informacijos lygis, kokybiška informacija reikalinga visoms buhalterinės apskaitos informacijos grupėms.

Sudarydama finansinę atskaitomybę įmonė turi vadovautis bendraisiais apskaitos principais, bet ne konkrečiomis taisyklėmis VAS.

1 paveikslas

Nacionalinis konsolidavimo reglamentavimas

Šaltinis: sudaryta autorės

Pagal Lietuvos Respublikoje galiojančius teisės aktus, įmonės vadovas, turi teisę ir pareigą leisti įmonėje galiojančius įsakymus, nutarimus, tvarkos ir kitokius dokumentus. Iki 2022 m. gegužės 1 d. vienas iš tokių privalomų aktų, kuri turėjo patvirtinti įmonės vadovas, buvo apskaitos politika, bet nuo 2022 m. gegužės 1 d. ją pakeitė rekomendaciniai vidaus kontrolės reikalavimai, kaip, pavyzdžiui, politikoje nurodomi apskaitos principai, būdai bei taisyklės, kuriais vadovaujama tvarkant apskaitą ir rengiant bei pateikiant finansinių ataskaitų rinkinį.

Svarbiausia apskaitos darbuotojų pareiga – atspindėti tikrą įmonės ir jos veiklos būklę taip, kad ši informacija būtų teisingai suvokiama visų jos vartotojų, dėl to yra vadovaujama TFAS nuostatomis. ES galioja tik tie TFAS, kuriuos patvirtina Europos Komisija. Komisija patvirtina tik tuos TFAS, kurie neprieštaruja Europos Parlamento Tarybos patvirtintos direktyvos nuostatomis ir atitinka tinkamumo, patikimumo ir palyginamumo kriterijus, keliamus finansinei informacijai.

Konsoliduotos finansinės ataskaitos sudaromos remiantis tarptautiniais ir nacionaliniais įstatymais bei standartais žr. 2-ą paveikslą.

2 paveikslas

Konsoliduotųjų finansinių ataskaitų reglamentavimas pagal TFAS, TAS ir VAS

Tarptautiniai finansinės atskaitomybės standartai ir tarptautiniai standartai	Verslo apskaitos standartai
3-asis TFAS „Verslo jungimai“; 27-asis TAS „Atskiros finansinės ataskaitos“ 10-asis TFAS „Konsoliduota finansinė atskaitomybė“ 28-asis TAS „Investicijos į asocijuotąsias įmones ir bendras įmones“; 11-asis TFAS „Jungtinė veikla“. 12-asis TFAS „Informacijos apie dalis kituose ūkio subjektuose atskleidimas“ 36-asis TAS „Turto vertės sumažėjimas“.	14-asis VAS „Verslo jungimai“ 16-asis VAS „Konsoliduotosios finansinės ataskaitos ir investicijos į patronuojamąsias įmones“ 15-asis VAS „Investicijos į asocijuotąsias įmones“ 37-asis VAS „Jungtinė veikla“ 34-asis VAS „Segmentų atskleidimas finansinėse ataskaitose“ 23-asis VAS „Turto nuvertėjimas“

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis paveiksle nurodytais TFAS, TAS ir VAS

Iš lentelės matomas sąryšis tarp tarptautinių ir verslo apskaitos taikomų standartų, sudarant konsoliduotą finansinę atskaitomybę. Kiekviena sąsaja turi tam tikrus požymius.

Pagal 14-ąjį VAS registruojamas ir finansinėse ataskaitose parodomas verslo jungimas, kurio metu įgyjama teisė daryti tiesioginį ar netiesioginį lemiamą poveikį kitai įmonei. Įgyti teisę galima įmonės įgijimo, verslo įsigijimo, įmonių reorganizavimu – prijungimo arba sujungimo būdu.

Atitinkamai 3-ajame TFAS numatoma kokia turi būti ūkio subjekto finansinė atskaitomybė verslo jungimo metu. Svarbu paminėti, kad visi nepriklausomų įmonių verslo jungimai turi būti apskaitomi taikant pirkimo metodą, bet 14-ajame VAS numatyta, kad bendro pavaldumo įmonių jungimui gali būti taikomas ne tik pirkimo, bet ir jungimo metodas.

16-asis VAS, 10-asis TFAS ir 27-asis TAS nustato konsoliduotųjų finansinių ataskaitų sudarymo tvarką. Taip pat 16-asis VAS reglamentuoja investicijų į dukterines įmones apskaitą.

15-asis VAS ir 28-asis TAS reglamentuoja asocijuotų įmonių apskaitą. Standartą taiko investuotojai, kurie bendrai kontroliuoja ūkio subjektą.

Apibendrinant galima teigti, kad konsoliduotos finansinės atskaitomybės sąvoka suprantama kaip įmonių grupės finansinė atskaitomybė, kurioje rezultatai parodomi kaip vieno ūkinio subjekto. Tarp verslo bei tarptautinių apskaitos standartų ryškiai matosi sąsajos. Paminėti standartai yra konsoliduotų finansinių ataskaitų sudarymo bei parengimo pagrindas.

1.3 Kontrolės aspektas ir investicijų apskaitos būdai konsoliduotose finansinėse ataskaitose

Įmonių grupėje susiformuoja tiesioginis pavaldumas tarp kontroliuojančiosios ir dukterinių įmonių, atsiranda prievolė konsolidavimui, tačiau visos įmonės išlaiko juridinį savarankiškumą (Kadirbayevich, 2021). Pasak Papijanc (2007), įmonių grupė sudaryta iš verslo subjektų, kurie formaliai yra savarankiški.

Analizuojant verslo junginius ir įmonių grupes, itin svarbi tampa kontrolės sąvoka, kaip veiksnys, padedantis įvertinti ar esamas objektas laikomas verslo junginiu, ar įmonių grupe. Kontrolė įgyjama įvairiais būdais, tačiau dažniausiai, kai kontroliuojančioji įmonė yra kontroliuojamosios įmonės veiklos dalyvė bei gali daryti lemiamą poveikį patronuojamosios įmonės dalyvių susirinkimui ir (ar) valdymo organų sudarymui ar jų atšaukimui (Papijanc, 2007). Kontrolės sąvoką galima suprasti kaip teisę daryti lemiamą poveikį finansinei ir ūkinei veiklai, kitaip sakant, valdyti ją. Pagal 16-ąją VAS kontrolė būna dviejų rūšių:

Tiesioginė kontrolė, jeigu atitinka bent vieną iš žemiau išvardintų sąlygų:

- įmonė, kuri turi tiek kitos įmonės akcijų, kiek suteikia ne mažiau kaip 50 proc. balsų;
- įmonė turinti teisę rinkti ir atšaukti tos įmonės direktorių, daugumą valdybos narių, nors turi mažiau nei 50 proc. balsų;
- įmonė turi mažiau nei 50 proc. balsų, bet pagal susitarimus su kitais tos įmonės akcininkais gali spręsti, kaip panaudoti daugiau kaip 50 proc. tos įmonės balsų.

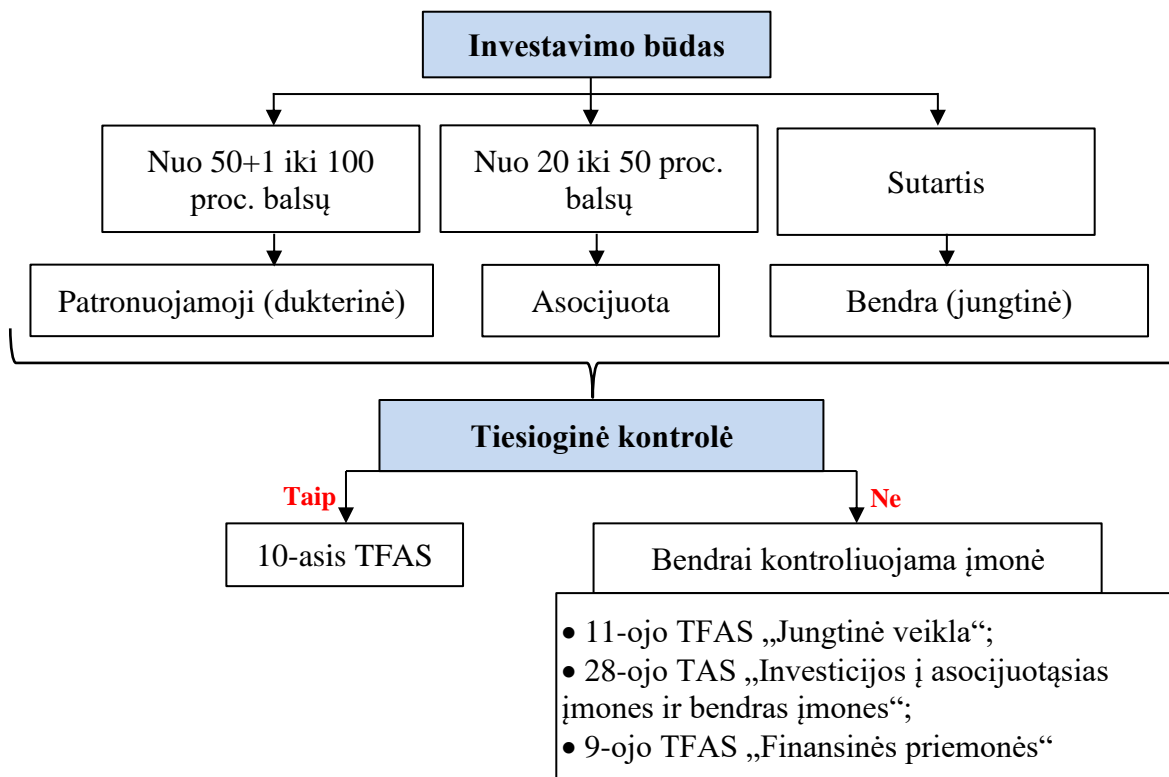
Netiesioginė kontrolė atsiranda:

- per kitas kontroliuojamas įmones;
- per kontroliuojamų įmonių kontroliuojamas įmones.

Investuotojas gali valdyti ūkio subjektą tik tuo atveju, jeigu turi galiojančių teisių, kurios jam suteikia galimybę vadovauti veiklai, kuri daro reikšmingą poveikį ūkio subjekto gražai (10-asis TFAS). Kontrolei reikšmingą įtaką turi investavimo apimtys, t. y. kontrolė tiesiogiai priklauso nuo investavimo. Prieš sudarant konsoliduotąją finansinę atskaitomybę, reikia nustatyti investuotojo ir įmonės, į kurią jis investuoja, investicijų santykį žr. 3-ą paveikslą.

3 paveikslas

Kontrolės ryšis su galia valdyti

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 10-uoju, 11-uoju TFAS, 28-uoju TAS ir Thordon, 2017

Pagal Hofmann (2013), įsigyjančiajai įmonei įsigijus įmonę ir pradėjus pilnai arba dalinai ją valdyti, ta įmonė tampa dukterine arba asocijuota įmone ją įsigijusiai įmonei.

Patronuojamoji (dukterinė) įmonė – įmonė, kurią kontroliuoja patronuojančioji įmonė. Turint 51 proc. ar daugiau kitos įmonės balsų, atsiranda patronuojančiosios ir patronuojamosios įmonės santykiai. Patronuojančioji įmonė savo finansinėje ataskaitoje dukterinės įmonės įsigijimą registruoja savikainos metodu, o konsoliduojant taikomas pirkimo metodus.

Asocijuota įmonė – įmonė, kuriai reikšmingą įtaką daro kita įmonė, t.y. investuotojas, bet kuri nėra nei tos įmonės dukterinė įmonė, nei bendro pavaldumo įmonė (15-asis VAS). Kai patronuojanti įmonė daro reikšmingą poveikį, bet nekontroliuoja tos įmonės, tokiu atveju dažniausiai turima nuo 20 iki 50 proc. balsų įmonės, kuri vadinama asocijuota. Konsoliduotosiose finansinėse ataskaitose investicijai į asocijuotąją įmonę taikomas nuosavybės metodas.

Jei du ar daugiau investuotojų turi veikti kartu, kad vadovautų susijusiai veiklai, jie kolektyviai kontroliuoja objektą. Šiuo atveju, kadangi joks investuotojas negali vadovauti verslui nebendradarbiaudamas su kitais, joks investuotojas negali individualiai kontroliuoti subjekto. Kiekvienas investuotojas savo dalį ūkio subjekte apskaito pagal atitinkamus TFAS, pavyzdžiui, 11-ojo TFAS „Jungtinė veikla“, 28-ojo TAS „Investicijos į asocijuotąsias įmones ir bendras įmones“ arba 9-ojo TFAS „Finansinės priemonės“.

Įmonei turint patrunuojamųjų (dukterinių) įmonių, atsiranda prievolė sudaryti konsoliduotąsias finansines ataskaitas. Konsoliduotos finansinės ataskaitos tai kaip vieno subjekto atskaitomybė, kuri yra viena iš pagrindinių informacijos šaltinių, kuris atskleidžia finansinę būklę ir veiklos rezultatus. Pagal 10-ąjį TFAS:

- reikalaujama, kad patrunuojančioji įmonė, kuri kontroliuoja vieną arba kelias kitas patrunuojamąsias įmones, teiktų konsoliduotąsias finansines ataskaitas;
- apibrėžiamas kontrolės principas ir nustatoma, kad kontrolė yra konsolidavimo pagrindas.

Atvejai, kuriais įmonė privalo taikyti ir kuriais gali nebetaikyti 10-ojo TFAS, žr. į 3 lentelę.

3 lentelė

10-ojo TFAS taikymo sąlygos

Privalo taikyti	Neprivalo, jeigu atitinka visas sąlygas
Ūkio subjektas, kuris yra patrunuojančioji įmonė	<ul style="list-style-type: none"> • visi savininkai patrunuojamosios įmonės neprieštarauja, kad patrunuojančioji įm. neteiktų konsoliduotųjų finansinių ataskaitų; • jos skolos ar nuosavybės priemonėmis neprekiuojama viešojoje rinkoje; • nepateikė ir nesiruošia pateikti savo finansinių ataskaitų dėl jokios klasės finansinių priemonių platinimo viešojoje rinkoje; • jos pagrindinė ar bet kuri tarpinė patrunuojančioji įmonė rengia viešai skelbiamas TFAS atitinkančias finansines ataskaitas, kuriose patrunuojamosios įmonės yra konsoliduojamos arba vertinamos tikrąja verte, tikrosios vertės pasikeitimą pripažįstant pelnu ar nuostoliais, pagal šį TFAS.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 10-uoju TFAS

Svarbu paminėti, kad visiškai ar tik iš dalies kitam ūkio subjektui priklausanti patrunuojamoji įmonė ir visi kiti jos savininkai, taip pat ir tie, kurie neturi balsavimo teisių kitu pagrindu, turi būti informuoti ir neprieštarauti, kad patrunuojančioji įmonė neteiktų konsoliduotųjų finansinių ataskaitų.

Taip pat neturi būti prekiaujama vidaus ar užsienio vertybinių popierių biržoje arba nebiržinės prekybos rinkoje, įskaitant vietos ir regioninę rinkas (10-asis TFAS).

Jeigu patronuojančioji įmonė yra investicinis subjektas, ji neturi teikti konsoliduotųjų finansinių ataskaitų. Tokiai įmonei pagal 10-ojo TFAS 31 straipsnį reikalaujama visas jos patronuojamasias įmones vertinti tikrąja verte, tikrosios vertės pasikeitimą pripažįstant pelnu ar nuostoliais.

Įmonė gali daryti tiesioginį arba netiesioginį lemiamą poveikį. Tiesioginė kontrolė atsiranda, kai investuojama tiesiogiai, o netiesioginė, kai investuojama per dukterinę įmonę. Jeigu patronuojančioji įmonė neturi lemiamo balsų procento skaičiaus, t. y. negali kontroliuoti įmonės, tokios įmonės nebus laikomos įmonių grupe. Pavyzdžiui, patronuojančioji įmonė M turi 90 proc. įmonės B akcijų, tai suteikia jai tiesioginę kontrolę. Įmonei B turint 60 proc. C įmonės akcijų ir 50 proc. D įmonės akcijų, taip pat įmonė B turės tiesioginę kontrolę. Tačiau patronuojančioji įmonė M netiesioginį lemiamą poveikį turės tik įmonei C, o įmonei D darys reikšmingą įtaką. Patronuojančioji įmonė M tiesiogiai kontroliuoja įmonę B, o B įmonė daro lemiamą įtaką C įmonei, o tai lemia, kad patronuojančioji įmonė M turi didžiąją dalį įmonės C balsų, t. y. $90 \text{ proc.} * 60 \text{ proc.} / 100 = 54 \text{ proc.}$, kas reiškia, kad netiesiogiai kontroliuoja įmonę C. Įmonė B turi 50 proc. įmonės D akcijų, tai patronuojančioji įmonė M reiškia turi tik $90 \text{ proc.} * 50 \text{ proc.} / 100 = 45 \text{ proc.}$ balsų, tokiu atveju įmonė D laikoma asocijuota įmone ir nesudaro įmonės grupės. Turint mažiau nei 20 proc. įmonės akcijų, tokios įmonės laikomos investicijomis. Galimi trys investicijų apskaitos būdai žr. į 4-ą lentelę.

4 lentelė

Investicijų apskaitos būdai

Investicija	Turimas balsų skaičius	Įtaka	Apskaitos būdas
<i>Dukterinė įmonė</i>	>50 % balsų	Kontrolė	Konsolidavimas
<i>Asocijuota įmonė</i>	>20<50 % balsų	Reikšminga įtaka	Nuosavybės metodas
<i>Investicija</i>	<50 % balsų	Nedaroma įtaka nei valdyje, nei veikloje	Savikainos metodas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 10-uoju, 11-uoju TFAS ir 28-uoju TAS

Konsolidavimas būtinas kai atsiranda patronuojančiosios ir dukterinės įmonės santykiai, t. y. kai patronuojančioji įmonė turi daugiau nei 50 proc. įmonės balsų. Turint mažiau nei 50 proc. įmonės balsų, bet darant reikšmingą įtaką įmonei, tokia įmonė bus vadinama asocijuota. Darant reikšmingą

įtaką įmonei, atsiranda prievolė pateikti informaciją apie ją konsoliduotose finansinėse ataskaitose. Vadovaujantis TAS, išskyrus nustatytas išimtis, investicija į asocijuotą įmonę konsoliduotose finansinėse ataskaitose turi būti apskaitoma nuosavybės metodu. Patronuojančioji įmonė savo atskirose finansinėse ataskaitose investicijas į asocijuotas įmones parodo savikainos metodu.

Pagal 15-ąjį VAS „Investicijos į asocijuotąsias įmones“ investicija į asocijuotąsias įmones finansinėje atskaitomybėje taip pat parodoma taikant nuosavybės metodą, išskyrus atvejus, kai akcijos įsigytos numatant jas perparduoti, asocijuotos įmonės veiklai taikomi reikšmingi ilgalaikiai apribojimai arba taikant nuosavybės metodą reikalinga informacija negali būti gauta be ypač didelių išlaidų ir laiko sąnaudų, bei kai investicijos buvo į pelno nesiekiančius ribotos civilinės atsakomybės juridinius asmenis. Jeigu akcijos įsigytos su tikslu jas perparduoti, investicijos į tokias akcijas apskaitoje užregistruojamos ir finansinėje atskaitomybėje parodomos 18-ojo VAS „Finansinis turtas ir finansiniai įsipareigojimai“ nustatyta tvarka kaip skirtas parduoti finansinis turtas.

Dauguma nuosavybės metodo procedūrų yra panašios į konsolidavimo procedūras. Investicija į asocijuotą įmonę apskaitoma nuo tos datos, kai ji pradeda atitikti asocijuotosios įmonės apibrėžimą. Ilgalaikė investicija į asocijuotą įmonę apskaitoma kaip ilgalaikis finansinis turtas. Nuosavybės metodo esmė, kad investavusi įmonė savo pelno (nuostolių) ataskaitoje parodo pelną ar nuostolį iš antrinės įmonės proporcingai turimų akcijų skaičiui.

Taikant nuosavybės metodą, turi būti apskaičiuojamas:

- investicijos įsigijimo savikainos ir investuotojui tenkančios asocijuotos įmonės grynojo turto dalies vertės skirtumas, pripažįstamas prestižas;
- metų pabaigoje įvertinamas asocijuotos įmonės nuosavo kapitalo pokytis;
- remiantis VAS apskaičiuojama prestižo amortizacija, arba remiantis TAS vertinamas prestižo vertės pokytis
- pripažįstamas pelnas (nuostoliai) dėl nuosavybės metodo taikymo.

Įsigytos kitos įmonės akcijos, kurioms nedaroma jokia įtaka nei valdyje nei veikloje, apskaitoje registruojamos įsigijimo savikaina. Pelno (nuostolių) ataskaitoje parodomi tik dividendai ar kitos tiesioginės išmokos, gautos paskirsčius įmonės, į kurią investuota, grynąjį pelną.

Patronuojančiajai įmonei praradus galimybę daryti lemiamą poveikį patronuojamajai įmonei, bet ir toliau turint dalį patronuojamosios įmonės akcijų, tos akcijos į apskaitą nuo tos dienos turi būti įtraukiamos pagal 15-ojo VAS „Investicijos į asocijuotąsias įmones“ arba pagal 18-ojo VAS „Finansinis turtas ir finansiniai įsipareigojimai“ nuostatas.

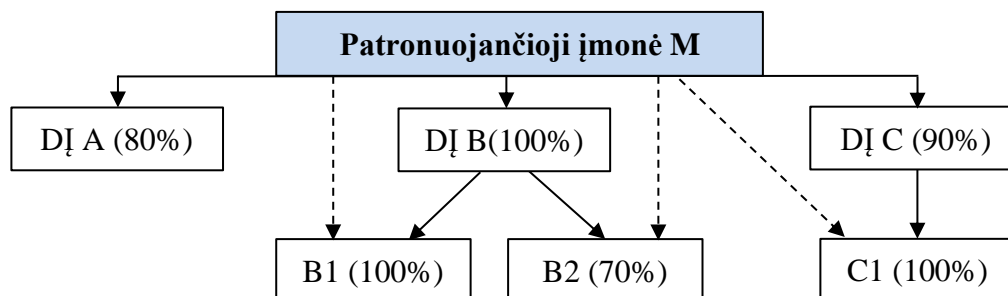
Apibendrinant galima teigti, kad pagal 16-ąjį VAS, jeigu patrunuojamosios įmonės veiklai daromas tiesioginis arba netiesioginis lemiamas poveikis, jos finansinės ataskaitos turi būti konsoliduojamos. Remiantis TFAS ir VAS galima teigti, kad konsoliduotoji finansinė atskaitomybė paremta dviem sąvokomis – kontrole ir reikšminga įtaka. Remiantis 10-uoju TFAS, kai investuotojas gali arba turi teisę gauti kintamą grąžą iš santykių su subjektu ir gali pasinaudoti šia grąža, naudodamasis savo valdymo teisėmis į objektą, investuotojas kontroliuoja objektą. Investicijos apskaitos būdas priklauso nuo turimų balsų ir akcijas valdančios įmonės planų. Turint daugiau negu 50 proc. įmonės balsų, tokios įmonės turi būti konsoliduojamos, turint daugiau nei 20 proc. ir mažiau nei 50 proc. balsų, dažniausiai praktikoje tokios įmonės vadinamos asocijuotomis įmonėmis, kurioms konsolidavimo metu taikomas nuosavybės metodas, ir kitos investicijos, kurios nesiekia 20 proc. balsų apskaitomos savikainos metodu.

1.4 Konsoliduotųjų finansinių ataskaitų sudarymo procesas

Prieš pradėdant sudarinėti konsoliduotąsias finansines ataskaitas, svarbu nustatyti kokių verslo grupės įmonių duomenys bus traukiami į konsoliduotąsias finansines ataskaitas. Įmonių grupės struktūros būna skirtingos, svarbus aspektas – žinoti turimą balsų procentą, kuris leis nustatyti įmonių ryšį, t. y. ar tai dukterinė įmonė, ar asocijuota, o gal bendrai kontroliuojama įmonė. žr. į 4a paveikslą.

4a paveikslas

Įmonių grupės įmonių ryšio nustatymas (1)

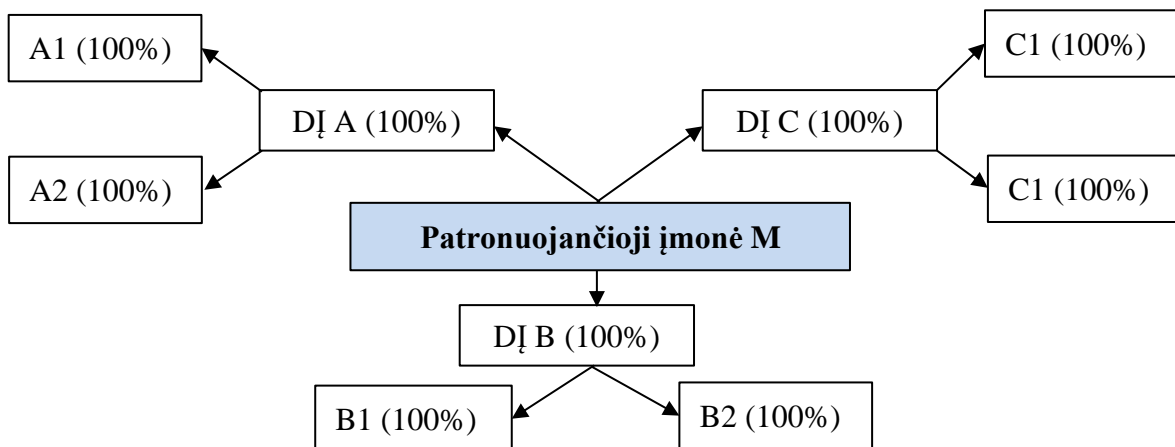
Šaltinis: sudaryta autorės

Paveiksle pavaizduota patrunuojančioji įmonė M, kuri turi 3 dukterines įmones. Dukterinė įmonė B ir C taip pat turi dukterinių įmonių. Remiantis 16-uoju VAS, kai daroma netiesioginė kontrolė per kitas kontroliuojamas įmones, atsiranda pareiga įtraukti tų įmonių duomenis į konsoliduotas ataskaitas. B1, B2 ir C1 įmonės galima padaryti lygiagretėmis dukterinėms įmonėms

A, B ir C, kad nereikėtų sudarinėti papildomų konsoliduotųjų ataskaitų. Žemiau pateikiamas dar vienas pavyzdys, kai dukterinės įmonės turi savo dukterinių įmonių žr. į 4b paveikslą.

4b paveikslas

Įmonių grupės įmonių ryšio nustatymas (2)

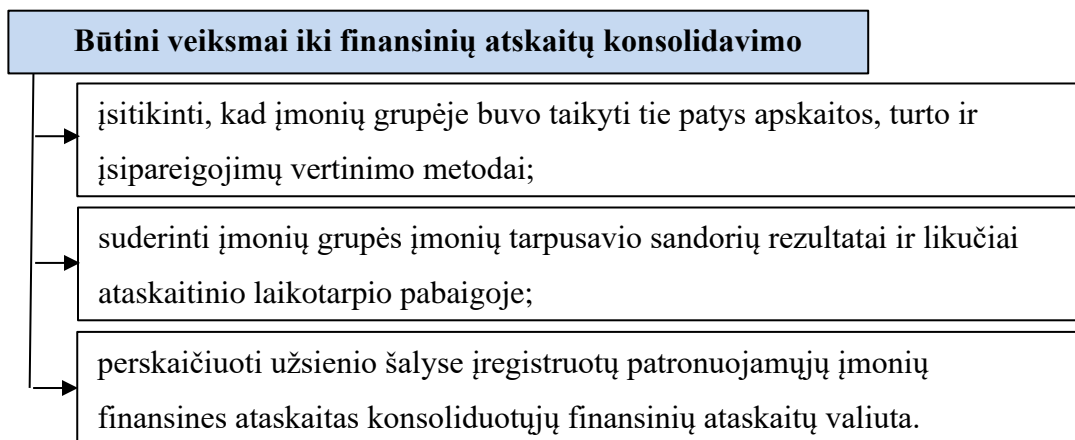

Šaltinis: sudaryta autorės

Konsoliduojant sujungiamos įmonių grupei priklausančių įmonių finansinės ataskaitos į vieną finansinių ataskaitų rinkinį, iš ko išplaukia kitas svarbus konsolidavimo žingsnis – prieš surenkant įmonių grupės įmonių finansines ataskaitas, ar tai vidinių įmonių grupių konsoliduotąsias finansines ataskaitas, svarbu atlikti būtinus veiksmus iki konsolidavimo pradžios žr. į 5 paveikslą.

5 paveikslas

Veiksmai iki finansinių ataskaitų konsolidavimo

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 16-uju VAS

Sudarant konsoliduotąsias finansines ataskaitas, būtinai turi būti taikomi tie patys apskaitos ir turto vertinimo metodai, kaip ir sudarant patronuojančiosios įmonės finansines ataskaitas. Jeigu dukterinė įmonė taiko kitokius apskaitos ir turto vertinimo metodus negu patronuojančioji įmonė, sudarydama konsoliduotąsias finansines ataskaitas, pagal susitarimą patronuojančioji įmonė arba dukterinė įmonė turi atlikti naują vertinimą, išskyrus atvejus, kai naujo vertinimo rezultatai būtų nereikšmingi. Patronuojančioji įmonė nustato, kas yra reikšminga įmonių grupės požiūriu. Kai dukterinė įmonė nekeičia apskaitos politikos ir toliau taiko tuos pačius apskaitos ir turto vertinimo metodus, atlikti vertinimo rezultatai neregistruojami finansinėse ataskaitose, duomenys panaudojami tik sudarant konsoliduotąsias finansines ataskaitas. Tačiau jeigu pagal kai kurių standartų nuostatas būtų nepakankamai teisingai parodyta įmonių grupės finansinė būklė, veiklos rezultatai ar pinigų srautai, tokių standartų nuostatų gali būti nesilaikoma. Kiekvienas toks atvejis, jo priežastys ir poveikis finansinei būklei, veiklos rezultatams ir pinigų srautams turi būti atskleistas aiškinamajame rašte.

Iki konsolidavimo pradžios svarbu įsitikinti kad įmonių grupės įmonių tarpusavio sandorių likučiai atskaitinio laikotarpio pabaigoje sutampa. Iki konsolidavimo reikia suderinti likučius suderinimo akto pagalba, esant likučio skirtumui išsiaiškinti neatitikimus ir juos ištaisyti. Nesuderinus tarpusavio likučių ir esant skirtumams negalima sudaryti konsoliduotųjų finansinių ataskaitų, nes jos neatspindės tikrojo rezultato.

Šiuolaikiniame ekonominiame pasaulyje pakankamai dažnas atvejis, kai įmonės įsigyja užsienio dukterines įmones, kurios apskaita dažniausiai vedama tos šalies, kurioje ta įmonė yra įregistruota, valiuta. Sudarant konsoliduotas finansines ataskaitas iškyla valiutos perskaičiavimo problema. Valiutos kursas nuolat keičiasi, įprastai nėra stabilus, tai kyla klausimas kokių kursų reikia perskaičiuoti užsienio dukterinės įmonės finansinės ataskaitas konsolidacijos procese. Remiantis 22-uoju VAS „Užsienio valiutos kurso pasikeitimas“ atliekant finansinės atskaitomybės konsolidavimą, užsienio įmonės finansinės atskaitomybės rodikliai turi būti perskaičiuojami:

- turtas, įsipareigojimai, nuosavas kapitalas (išskyrus atskaitinių metų rezultata) perskaičiuojami pagal balanso datos valiutos kursą;
- pajamos, sąnaudos – pagal kiekvieno sandorio dienos valiutos kursą.

Valiutų perkainavimo skirtumas apskaitoje atvaizduojamas kaip atskaitinio laikotarpio pajamos arba sąnaudos dėl valiutų kursų pasikeitimo, išskyrus skirtumus, susijusius su grynosiomis investicijomis į užsienio įmonę.

Užsienyje esančių įmonių finansinės atskaitomybės rodiklių perskaičiavimas nacionaline valiuta yra pakankamai sudėtingas procesas, nes nei VAS, nei metodinėse nurodymuose neapibrėžta kur ir kokiame finansinės atskaitomybės straipsnyje turi būti registruojami tam tikrų finansinių rodiklių susidarę valiutos kursų skirtumai. Metodiniuose nurodymuose nagrinėjami elementarūs pavyzdžiai dėl valiutos kursų pokyčio bei valiutos kursų skirtumų apskaitos, tačiau realybėje susiduriama su žymiai sudėtingesnėmis situacijomis.

Taip pat svarbus aspektas konsolidavime yra ataskaitinio laikotarpio pradžia ir pabaiga. Dažniausiai konsoliduotųjų finansinių ataskaitų data sutampa su dukterinių įmonių atskirų finansinių ataskaitų data, tačiau jeigu finansinių metų pabaigos datos skiriasi, patronuojančioji įmonė remiantis teise daryti lemiamą poveikį, gali nustatyti visai įmonių grupei vienodą finansinių metų pradžios ir pabaigos datą, tačiau to neprivalo daryti. Jeigu finansiniai metai skiriasi, patronuojančioji įmonė turi pareikalauti, kad dukterinė įmonė sudarytų papildomas finansines ataskaitas ta pačia data ir to paties ataskaitinio laikotarpio, kurio yra sudaromos konsoliduotosios finansinės ataskaitos. Nesutampant ataskaitiniam laikotarpiui, sudarant konsoliduotąsias finansines ataskaitas, pasirenkamas tas ataskaitinis laikotarpis, kurio finansines ataskaitas sudarė tos įmonių grupės didžiausios įmonės. Tokiu atveju, įmonių grupės įmonės savo finansines ataskaitas turi sudaryti iki tos įmonių grupės didžiausių įmonių paskutinės ataskaitinio laikotarpio, kurio finansinės ataskaitos sudaromos, dienos, o jeigu to padaryti neįmanoma, gali būti konsoliduojamos ir skirtingų laikotarpių finansinės ataskaitos, tačiau tie laikotarpiai negali skirtis daugiau kaip trimis mėnesiais. Konsoliduotųjų finansinių ataskaitų negalima sudaryti jeigu, pavyzdžiui, vienu įmonių duomenys bus 12 mėn., o kitų – 9 mėn. laikotarpio, išskyrus atvejus, kai dukterinė įmonė pradeda veiklą arba yra likviduojama. Pasitaiko, kad dukterinei įmonei sunku parengti finansines ataskaitas ta pačia data kaip ir kitų įmonės grupės įmonių. Tada į konsoliduotąsias finansines ataskaitas gali būti įtraukiami dukterinės įmonės duomenys kitos finansinių ataskaitų datos, tačiau tai turi būti nurodyta konsoliduotųjų ataskaitų aiškinamajame rašte. Tokiu atveju taikomi du apribojimai, datos negali skirtis ilgesniu nei 3 mėnesių laikotarpiu ir iš konsoliduotų finansinių ataskaitų turi būti eliminuoti arba papildomai įtraukti visi nebūdingi, bet reikšmingi dukterinės įmonės sandoriai, įvykę per laikotarpį, skiriantį konsoliduotųjų ir dukterinės įmonės finansinių ataskaitų laikotarpius.

Apibendrinant galima teigti, kad prieš pradėdant konsoliduoti finansines ataskaitas svarbu nustatyti, kokių įmonės grupės įmonių duomenis reikia traukti į konsoliduotąsias ataskaitas, ir pagal 16-ąjį VAS reikia įsitikinti, kad yra taikomi vienodi apskaitos, turto ir įsipareigojimų vertinimo

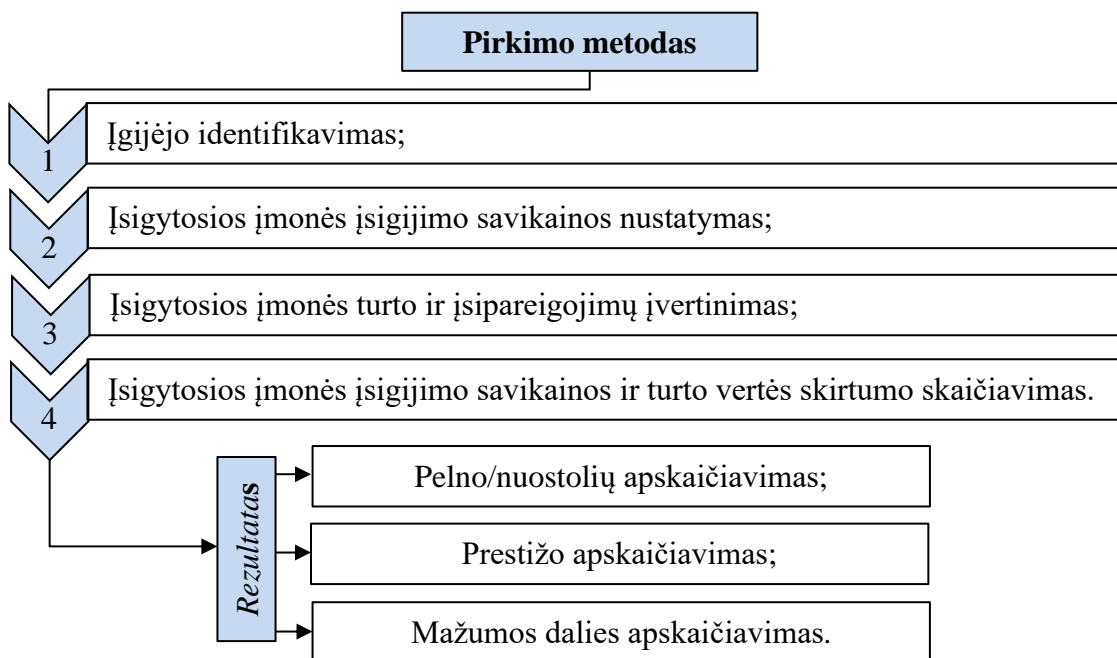
metodai, suderinti tarpusavio sandorių likučiai ir esant poreikiui perskaičiuoti užsienio šalyse įregistruotų patrunuojamųjų įmonių finansinės ataskaitos konsoliduotųjų finansinių ataskaitų valiuta.

1.5 Pirkimo metodas

Remiantis 3-uoju TFAS ir 14-uoju VAS, išskiriami trys verslo jungimo būdai: teisę daryti lemiamą poveikį, įsigyjant verslą arba jo dalį, ir reorganizuojant prijungimo ar sujungimo būdu. Visais jungimo atvejais taikomas pirkimo metodas žr. į 6 paveikslą.

6 paveikslas

Pirkimo metodo taikymas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 3-uoju TFAS ir 14-uoju VAS

Taikant pirkimo metodą reikėtų vadovautis tam tikra tvarka, kurią sudaro 4 žingsniai:

Pirmame žingsnyje svarbu nustatyti įsigijusiąją įmonę, kuri įgyja verslą arba jo dalį. Tiek pagal 3-ąjį TFAS, tiek 14-ąjį VAS numatoma, kad įgijėjas turi būti identifikuojamas visų verslo jungimų metu. Pagal Jankauskaitę (2009) įgijėjas suprantamas kaip įmonė, kuri prisijungia kitą įmonę ar susijungia su įsigyjamąja įmone, ar įsigyja jos grynojo turto ir veiklos kontrolę. Tačiau ne visada lengvai pavyksta identifikuoti kontroliuojančią įmonę ir tokiu atveju vadovaujamosi požymiais, kurie teisės nustatyta tvarka daro lemiamą poveikį:

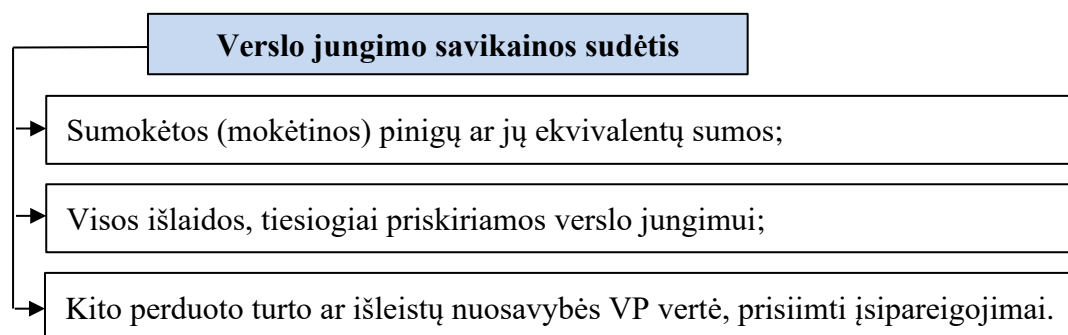
- įsigyta daugiau kaip 50 proc. balsų akcijų;
- susitarus su kitais akcininkais galima valdyti daugiau kaip 50proc. balsų;
- daromas lemiamas poveikis pagal sutartį ir įstatus;
- turima teisė skirti ir atšaukti vadovaujančius darbuotojus.

Kai kuriais verslo jungimų atvejais, įgijėjas yra ūkio subjektas, kuris nuosavybės dalis įsigijo, o įsigyjamoji įmonė — nuosavybės dalis išleidžiantis ūkio subjektas. Šie atvejai paprastai vadinami atvirkštiniu įsigijimu. 3-ajame TFAS paaiškinama atvirkštinių įsigijimų apskaita, o 14-ajame VAS ji nenagrinėjama. Dažniausiai įgijėjas būna didesnysis ūkio subjektas; bet kartais mažesnis ūkio subjektas įsigyja didesnę ūkio subjektą (Jankauskaitė, 2009).

Antrame žingsnyje reikia nustatyti įsigijimo savikainą, kuri nustatoma įsigijimo datą. Pagal Kanapickienę, Rudžionienę, Jefimovą (2008) įsigijimo (pasigaminimo) savikaina apibūdinama kaip sumokėta ar mokėtina pinigų ar pinigų ekvivalentų suma ar kito mainais atiduoto ar sunaudoto turto vertė įsigyjant ar pasigaminant turtą. Vertinant verslo jungimo savikainos sudėtį reikėtų įsivertinti visas 7 paveiksle paminėtas išlaidas žr. į 7 paveikslą.

7 paveikslas

Verslo jungimo savikainos sudėtis

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Jankauskaite, 2009

Į verslo jungimo savikainą įskaičiuojamos visos išlaidos, kurios tiesiogiai gali būti priskiriamos verslo jungimui, kaip pavyzdžiui teisinės, turto vertinimo paslaugos, konsultacijos ir pan. Vertinant verslo jungimo savikainą svarbus aspektas yra įsigijimo data. Įsigijimo data tai data, kai įgijėjas įgyja įsigyjamojo ūkio subjekto kontrolę, t. y. kai įgijėjas perima su kitos įmonės turtu susijusią riziką, naudą ir prievolę vykdyti kitos įmonės įsipareigojimus, susijusius su įsigyjamu verslu (Jankauskaitė, 2009).

Trečiu žingsniu reikia įvertinti įsigytosios įmonės turtą ir įsipareigojimus. Pagal 14-ąjį VAS įmonės turtas ir įsipareigojimai pripažįstami kai:

- galima pagrįsti, kad ateinančiais laikotarpiais įgijėjas iš turto gaus ekonominės naudos;
- galima tinkamai nustatyti turto ir įsipareigojimų įsigijimo savikainą, kitaip sakant savikainą, kurią turtas ir įsipareigojimai bus registruojami įgijėjo apskaitoje;

Pagal 3-ąjį TFAS įmonės turtas ir įsipareigojimai pripažįstami kai atitinka požymius:

- labai tikėtina, kad visa su turtu susijusi būsimoji ekonominė nauda atiteks įgijėjui, o šio turto tikrąją vertę galima patikimai nustatyti (išskyrus nematerialųjį turtą);
- įsipareigojimo atveju numatoma, kad ekonominę naudą teikiančių išteklių, išmokų reikės įsipareigojimui padengti, o šio įsipareigojimo tikrąją vertę galima patikimai nustatyti (išskyrus neapibrėžtąjį įsipareigojimą);
- nematerialiojo turto arba neapibrėžtojo įsipareigojimo atveju galima patikimai nustatyti tikrąsias vertes.

Nustatant vertę didžiausią įtaką daro vertinimo metodo pasirinkimas (Berman ir Knigh 2006). 14-asis VAS ir 3-asis TFAS apart ekonominės naudos ir savikainos nustatymo, taip pat nustato pripažinimo požymius skirtingoms turto grupėms ir įsipareigojimams žr. į 5 lentelę.

5 lentelė

Balanso straipsnių įvertinimo būdai

Turtas ir įsipareigojimai	Įvertinimo būdas	Kitas įvertinimo būdas
Materialus turtas	Tikrąja verte	Jeigu žemės ir pastatų vertės negalima patikimai nustatyti, įvertinama išlaidų suma, kuri tiesiogiai susijusi su jų įsigijimu ir paruošimu naudoti. Įrengimai ir įranga dėl savo specifinio pobūdžio gali būti įvertinami atkuriamąja verte.
Nematerialus turtas	Tikrąja verte	Jeigu duomenų apie rinkos vertę nėra, negalima tinkamai įvertinti, nematerialusis turtas vertinamas balansine verte.
Finansinis turtas	Tikrąja verte	Vertybiniai popieriai ir kiti vertybiniai popieriai įvertinami pagal aktyviojoje rinkoje skelbiamą rinkos kainą.

Lentelės tęsinys kitame puslapyje

5 lentelės tęsinys

Atsargos	Grynąja galimo realizavimo verte	
Gautinos sumos	Tikrąja verte	Negalint nustatyti tikrosios vertės, ji įvertinama iš gautinų sumų balansinės vertės atėmus sumas, kurių nesitikima atgauti, ir jei reikia, išieškojimo išlaidas.
Atidėjiniai	Tikrąja verte	Galima pripažinti, nors jeigu įsigytojoje įmonėje jie nebuvo apskaityti, ir vykdyti tik tada, jei jungimo datą yra atitinkamas parengtas įmonės organo verslo planas, kuriame numatyta nutraukti ar susiaurinti įsigytosios įmonės veiklą, t. y. kompensacijų išmokėjimas dėl etatų mažinimo.
Mokėtinos sumos ir kiti įsipareigojimai	Tikrąja verte	Kai neįmanoma patikimai nustatyti tikrosios vertės, mokėtinos sumos apskaitoje registruojamos balansine verte.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis VAS

Kiekvienas balanso straipsnis įvertinamas tam tikru įvertinimo būdu, bet yra numatytas ir alternatyvus įvertinimo būdas:

- tikroji vertė – įvertinimo dieną nustatyta rinkos kaina, kai šalys įprastomis sąlygomis parduoda prekes arba įsipareigojimus. Daugelis balanso straipsnių, kaip ilgalaikis turtas, gautinos sumos ir įsipareigojimai įvertinami šiuo būdu.
- grynojo galimo realizavimo vertė – iš įvertintos pardavimo kainos atimama užbaigimo ir/arba galimo realizavimo kaina. Šiuo būdu įvertinamos atsargos;
- balansinė vertė – taikomas alternatyvus įvertinimo būdas, kai neįmanoma tinkamai įvertinti nematerialaus ilgalaikio turto, gautinų sumų, mokėtinų sumų;
- rinkos vertė – tai sutarta sandorio suma, už kurią pirkėjas sutinka nupirkti, o pardavėjas – parduoti. Tai alternatyvus būdas įvertinti finansinį turtą;
- atkuriamoji vertė – tai suma reikalinga turtui atstatyti arba pagaminti. Įvertinimo būdas naudojamas kaip alternatyva, kai įprastiniu būdu nesigauna nustatyti ilgalaikio materialiojo turto vertę.

Paskutinis žingsnis – prestižo apskaičiavimas, tai skirtumas, kuris susidaro tarp įsigyto turto grynosios vertės ir įsigijimo savikainos. Pagal Wen ir Moehrle (2016) prestižas apibūdinamas kaip suma, sumokėta už verslo įsigijimą, viršijanti identifikuojamo grynojo turto tikrąją vertę. Didžioji

dalį autorių prestižą apibūdina kaip ekonominę vertę, perteklių, teigiamą skirtumą ar ekonominę naudą, tik Killins, Ngo ir Wang (2021) apibrėžime nėra akcentuojama teigiama nauda, nes autoriai prestižą nurodo kaip skirtumą tarp įsigyjamos įmonės sumokėtos kainos už tikslinę įmonę ir tikslinės įmonės buhalterinės vertės.

Remiantis 14-uju VAS prestižas apibūdinamas dvejopai:

- prestižas – įgijėjo sumokėta suma, kuri viršija įsigytosios įmonės grynojo turto dalį arba įsigyto verslo grynojo turto vertę ir iš kurios įgijėjas ateityje tikisi gauti ekonominės naudos;
- neigiamas prestižas — įgijėjo sumokėta suma, kurios kaina yra mažesnė už įsigytosios įmonės grynojo turto dalies vertę arba įsigyto verslo grynojo turto vertę.

Pagal 3-ąjį TFAS prestižas vertinamas kaip būsimoji ekonominė nauda ir nėra skirstomas į teigiamą ir neigiamą, tačiau pagal tarptautinius ir nacionalinius standartus prestižo apskaičiavimas vienodas.

Apibendrinant, norima pabrėžti, kad pirkimo metodas susideda iš keturių žingsnių. Pirmas žingsnis – įgijėjo identifikavimas, antru žingsniu reikia nustatyti įmonės įsigijimo savikainą, trečias žingsnis – turto ir įsipareigojimų įvertinimas, ir paskutiniame žingsnyje, po įsigijimo savikainos ir turto vertės palyginimo, esant poreikiui apskaičiuojamas prestižas ir mažumos dalis.

Apibendrinant visą skyrių galima teigti, kad yra trys verslo jungimo būdai – kontrolės, verslo arba jo dalies įsigijimas, bei reorganizavimo būdas. Konsoliduota finansinė atskaitomybė parodo įmonių grupės įmonių veiklos rezultatus kaip vieno ūkinio subjekto. Sudarant konsoliduotą atskaitomybę pagal verslo arba tarptautinius apskaitos standartus, tarp standartų aiškiai matomos sąsajos. Darant tiesioginį arba netiesioginį poveikį, finansinės atskaitos turi būti konsoliduojamos. Konsolidavime svarbus vaidmuo atitenka kontrolės sąvokai. Turimas įmonės balsų skaičius nurodo investicijos apskaitos būdą. Turint daugiau nei 50 proc. įmonės balsų – įmonės turi būti konsoliduojamos, mažiau nei 50 proc. balsų, bet daugiau nei 20 proc. balsų – įmonės vadinamos asocijuotomis, ir balsų skaičiui nesiekiant 20 proc. – įmonės laikomos investicijomis. Pagal TFAS ir VAS susijungimo atveju galimas tik pirkimo metodas, kuris susideda iš keturių etapų.

2. FINANSINIŲ ATASKAITŲ KONSOLIDAVIMO METODOLOGINĖ ANALIZĖ

2.1 Tyrimo metodikos architektūra

Teorijoje buvo išnagrinėta, kas sudaro įmonių grupę, kaip nustatoma patronuojanti, patronuojamosios ar patronuojamųjų patronuojamosios, kas yra asocijuotos įmonės, kaip nustatoma kurios įmonių grupės įmonės yra reikšmingos ir kurių duomenys turi būti konsoliduojami. Taip pat buvo aprašytos procedūros, kurias būtina atlikti prieš konsolidavimą, nes kitaip konsoliduotos ataskaitos neatspindės tikrosios padėties.

Kaip ir buvo rašyta pirmoje darbo dalyje, verslo jungimai būna:

- tiesiogiai arba netiesiogiai įsigyjant įmonės kontrolę;
- kai įmonės jungiasi į vieną ūkinį subjektą, kuris teiks bendras finansines ataskaitas;
- kai įsigyjama verslo dalis, su tikslu, kad verslas bus pratęstas;
- esant įmonių reorganizavimui – prijungimo arba sujungimo būdu.

Pagal Graham, Cameron ir King (2001) finansinių ataskaitų konsolidavimas gali būti dvejopas – pirminis ir antrinis. Pirminis konsolidavimas rengiamas, kai tarp įsigyjančiosios ir įsigyjamosios įmonių atsiranda kontrolė, o antrinis – rengiant grupės konsoliduotą atskaitomybę.

Magistrinio darbo tikslui pasiekti pasirinkta metodologija, kurios metu bus aptarta problema, apibūdintas tyrimo objektas bei nustatytas tikslas ir uždaviniai. Norint atlikti mokslinį tyrimą, būtina jį metodologiškai pagrįsti. Svarbu sudaryti tyrimo planą, kuris pagelbės tyrimo metu bei suteiks tyrimo eigos aiškumą žr. į 8 paveikslą.

Mokslino tyrimo atlikimui bus pasitelkta atvejo analizė ir ekspertinis vertinimas. Tyrimo duomenys ir tyrimo atlikimui išsikelti tikslai pateikiami žemiau:

Tyrimo objektas: konsoliduotos finansinės ataskaitos pirminių ir antriniu konsolidavimo metu.

Tyrimo tema: ypatumai, atsirandantys dėl skirtingų verslo jungimų būdų, pirminių ir antriniu konsolidavimo metu.

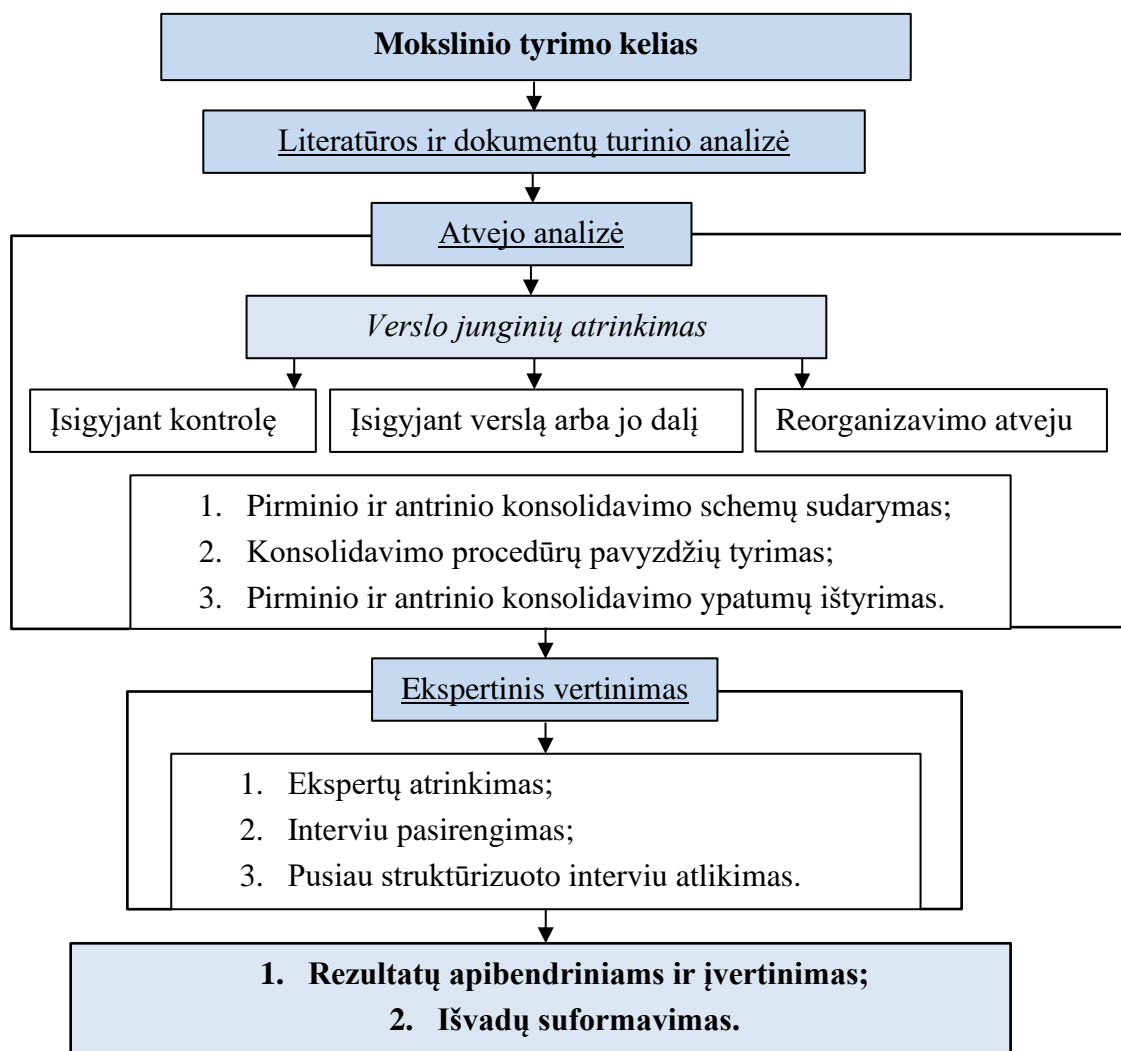
Tyrimo tikslas: identifikuoti kokią skirtingi verslo jungimų būdai daro įtaką pirmą kartą rengiamoms konsoliduotoms finansinėms ataskaitoms ir tolimesniam konsolidavimui.

Tyrimo uždaviniai:

- Išskirti pagrindinius konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ruošimo ypatumus pirminiu ir antriniu konsolidavimo metu;
- Pasitelkiant interviu apklausti ekspertus dėl skirtumų, ypatumų atsirandančių pirminiu ir antriniu konsolidavimo metu, esant skirtingiems verslo junginių sudarymo būdams;
- Išanalizuoti ekspertų nuomones ir įvertinti jų siūlymus.

8 paveikslas

Tyrimo metodologija

Šaltinis: sudaryta autorės

Tyrimo eiga: Tyrimą galima suskirstyti į tris etapus. Nuosekliai vykdant etapus, gauti rezultatai bus panaudojami sekančiame žingsnyje. Pirmajame etape atliekama literatūros ir

dokumentų turinio analizė. Pagal Kardelį (2017), dokumentų turinio analizė suprantama kaip formalizuotas dokumentų tyrimo būdas, kuris numato turinio vertinimą remiantis požymiais, kurie svarbūs tyrėjui ir kuriuos galima apibendrinti, skaičiavimu bei išryškinantis teksto charakteristikas. Šis metodas buvo įgyvendintas pirmame skyriuje, surinkti, susisteminti duomenys toliau taikomi antrame ir trečiame etape. Antrame ir trečiame etapuose taikoma žvalgybinė strategija.

Antrame tyrimo etape atliekama atvejo analizė, kurios metu didesnis dėmesys bus skiriamas praktiniam konsolidavimo principų taikymui rengiant konsoliduotas finansines ataskaitas. Bus pasirinkti skirtingais būdais sudaryti verslo junginiai. Pasirinkus verslo junginius ir remiantis išanalizuotais jų konsoliduotųjų ataskaitų duomenimis bus išskirtos ir aprašytos pagrindinės konsolidavimo procedūros. Išnagrinėjus pasirinktų verslo junginių konsoliduotų finansinių ataskaitų duomenis bus sukurtos pirminio ir antrinio konsolidavimo schemas. Parengtos schemas, aprašyti ir pateikti konsolidavimo procedūrų pavyzdžiai, surinkta detali informacija, padės suprasti pirminio ir antrinio konsolidavimo principus bei ypatumus. Atvejo analizės metu bus aprašyti esminiai konsolidavimo proceso žingsniai ir pateikti procedūrų pavyzdžiai, dėmesys labiau sukonzentruojamas į veiksmus atliekamus konsolidavimo metu. Atvejo analizės pagalba bus aprašytas pirminio ir antrinio konsolidavimo procesas.

Antras moksliniame darbe naudojamas tyrimo metodas – ekspertinis vertinimas. Tyrimo metu bus atrinkti atitinkami ekspertai, t. y. ekspertai, kurie ruošia arba tikrina konsoliduotąsias finansines ataskaitas įmonių grupėse. Išskyrus atsirandančių ypatumų, pirminių ir antriniu konsolidavimo metu, ir kokią skirtingas verslo jungimų būdas daro įtaką konsolidavimui, bus klausiama apie ekspertų patirtį, apie sunkumus su kuriais susiduriama konsolidavimo metu. Pusiau struktūrizuotas interviu padės atskleisti atsirandančius ypatumus konsolidavime, esant skirtingiems verslo junginių sudarymo būdams. Taip pat analize siekiama išsiaiškinti kokią įtaką verslo jungimų sudarymo būdai daro pirminei ir antrinei konsolidacijai ir/ar verslo junginiui susijungus skirtingais būdais tinkamas vieningas konsolidavimo modelis. Iš ekspertų tikimasi gauti įžvalgų, kurios padės sukurti, bet kokiu būdu susijungusiam verslo junginiui, tinkantį vieningą konsolidavimo modelį.

2.2 Atvejo analizės metodologija

Tyrimas pradedamas nuo konsolidavimo procedūrų aprašymo. Kalbant apie konsoliduotą atskaitomybę svarbu žinoti kokios ataskaitos ją sudaro. Išvardinus konsoliduotąjį finansinį rinkinį sudarančias ataskaitas, trumpai bus aprašyta jų paskirtis.

Kad išnagrinėti kaip skirtingi verslo jungimų būdai paveikia pirminį ir antrinį konsolidavimą, svarbu suprasti pirminio ir antrinio konsolidavimo ypatumus. Atvejo analizės pagalba iš pradžių bus parengtos pirminio ir antrinio konsolidavimo schemos, kurios leis suprasti konsolidavimo skirtumus bei procesą pirminiu ir antriniu konsolidavimo metu. Schemoms parengti pasirinkti trys skirtingu būdu sudaryti verslo junginiai, jų išanalizuotos konsoliduotosios finansinės ataskaitos padės išskirti pagrindines konsolidavimo procedūras, kurių duomenimis remiantis bus pateikiami konsolidavimo procedūrų pavyzdžiai.

Norint išnagrinėti konsoliduotųjų finansinių ataskaitų turinį, pasirinktos įmonės, kurios per pastaruosius penkis metus sudarė verslo junginį. Remiantis Institute for Mergers, Acquisitions & Alliances (2021) duomenimis, daugiausiai verslo jungimų atliekama JAV, Jungtinėje Karalystėje, Australijoje, Kanadoje, Prancūzijoje, Norvegijoje, Švedijoje ir t.t.

Kad atlikti tokį tyrimą, išskiriama įmonių grupių populiacija Lietuvoje ir šis skaičius sumažinamas iki šiam tyrimui aktualių įmonių skaičiaus. Remiantis naujausiais pateikiamais Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2019 m. veikė 2 295 įmonės, kurios priklausė įmonių grupėms, o 2020 m. šis skaičius išaugo iki 2 672.

Siekiant patikrinti konsoliduotųjų finansinių ataskaitų turinį, išnagrinėtos įmonių ataskaitos, kurios per pastaruosius penkis metus turėjo naujo verslo junginio sudarymą. Iš dvidešimties pasirinktų verslo junginių – 12 verslo junginių buvo sudaryti įsigyjant kontrolę, 4 verslo junginiai susidarė įsigyjant verslą, 2 verslo junginiai – įsigyjant verslo dalį, ir vienas verslo junginys reorganizavimo būdu. Iš išvardintų verslo junginių atrinkti trys verslo junginiai, kurie priklauso antrai įmonių kategorijai. Kadangi galimi trys verslo jungimų būdai, tai atrinktas vienas verslo junginys kur įvyko kontrolės įsigijimas, antras verslo junginys – kur buvo įsigyjamas verslas, ir trečias verslo junginys – kur vyko reorganizavimas, susijungimo būdu.

Pirmas pasirinktas verslo junginys, kuris susidarė reorganizavimo būdu, susijungimo būdu, dirba statybos sektoriuje. Susijungimą paskatino noras užtikrinti didesnę konkurencinę pranašumą. Antras pasirinktas verslo junginys – dirba gamyboje, susidarė įsigyjant verslą. Ir trečias pasirinktas verslo junginys – dirba prekyboje, susidarė įsigyjant kontrolę. Kadangi šiame darbe labiau akcentuojamos atliekamos procedūros konsolidavimo metu, nesikoncentruojama į duomenis, pasirinktų verslo junginių finansinės ataskaitos nebus pateiktos. Galima teigti, kad įmonės dydis, kaip pavyzdys darbuotojų skaičius, turtas, įsipareigojimai ir kiti ataskaitų straipsniai nekeičia konsolidavimo nuoseklumo.

Remiantis apskaitos standartais ir analizuojant pasirinktų verslo junginių konsoliduotas finansines ataskaitas, sudaroma pirminio konsolidavimo schema. Visas procedūras sudėtinga ir net nebūtų įmanoma aprašyti, tai šio tyrimo metu išskiriami straipsniai, kuriems didžiausia įtaka daroma pirminio konsolidavimo metu. Išskiriant straipsnius, pateikiami procedūrų pavyzdžiai ir tuo pačiu išaiškinami pirminio konsolidavimo proceso ypatumai. Tuo pačiu principu sudaroma ir antrinio konsolidavimo schema. Išanalizuojamos konsoliduotos finansinės ataskaitos, atkreipiamas dėmesys į straipsnius, labiausiai paveiktus antrinio konsolidavimo metu, pateikiami procedūrų pavyzdžiai ir išsiaiškinami antrinio konsolidavimo ypatumai. Schemos pateikiamos ekspertų įvertinimui. Sudėtinga ir net neįmanoma išskirti visus ypatumus atsirandančius pirminio ir antrinio konsolidavimo metu, todėl atvejo analizės metu siekiama nustatyti pagrindinius, esminius konsolidavimo niuansus bei pateikti procedūrų pavyzdžius.

2.3 Ekspertinio vertinimo metodologija

Antras pasirinktas tyrimo metodas – ekspertinis vertinimas, kuris pagal Augustinaitį, Rudzkieneį, Petrauską ir kt. (2009) suprantamas kaip apibendrinta ekspertų grupės nuomonė, kuri gaunama taikant ekspertų, arba kitaip vadinant specialistų žinias, patirtis ir intuiciją. Pagal Tidikį (2003) ekspertų vertinimo metodu siekiama mokslinio objektyvumo bei galima įvertinti kitais metodais gautus duomenis. Ekspertiniu vertinimu remiamasi norint išsiaiškinti ar pateikti reiškinio kitimo prognozes, kam yra reikalingos specialiosios žinios ir gebėjimai (Meyer ir Booker, 2001). Ekspertinio vertinimo metodu galima atskleisti ir nustatyti ypatumus atsirandančius pirminio ir antrinio konsolidavimo metu, pagal skirtingus verslo junginių sudarymo būdus, kurių nepavyktų identifikuoti atliekant konsoliduotų finansinių ataskaitų turinio analizę. Taipogi, ekspertai gali įvertinti atvejo analizės metu identifikuotų ir esminių niuansų išsamumą ir aktualumą.

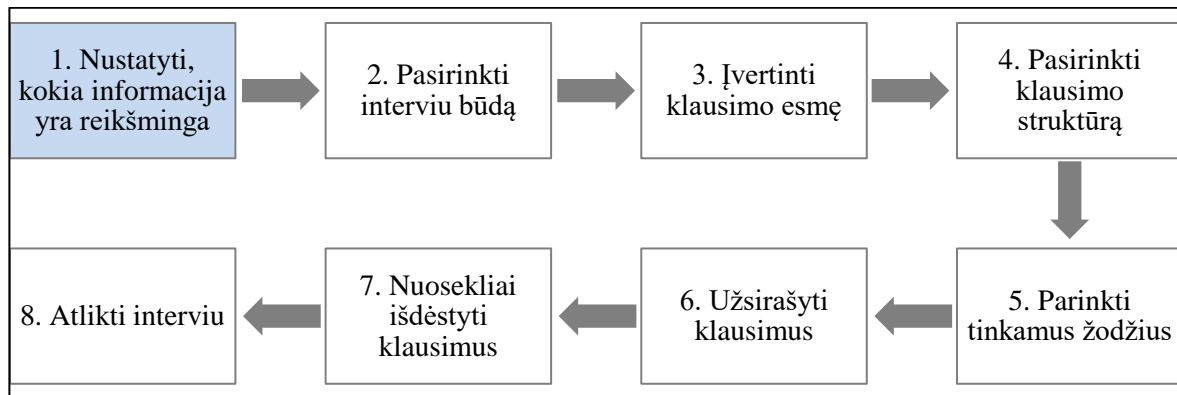
Ekspertinio vertinimo metu bus atliktas pusiau struktūrizuotas interviu, apklausiami ekspertai, turintys patirties konsolidavimo klausimais. Interviu pagalba siekiama išanalizuoti ekspertų patirtis ir nuomones, norint geriau suprasti konsolidavimo ypatumus ir skirtingų verslo jungimų būdų įtaką konsolidavimui.

Pusiau struktūrizuotas interviu – tai kokybinis tyrimas. Remiantis Kardeliu (2017), kokybinio tyrimo funkcija patvirtinti arba paneigti teiginius, kurie buvo išsikelti teorijos nagrinėjimo metu. Pagal Bilevičieneį ir Jonušauską (2011) pusiau struktūrizuoto interviu metu naudojami užrašai, kur surašomos pagrindinės temos, etapai, momentai, klausimai, kad nebūtų praleista kokia nors svarbi problema. Pagal Dikčių (2011) sudarant klausimyną galioja etikos kodeksas, tai yra etinių standartų,

veiklos principų bei taisyklių rinkinys, kuriuo vadovaujasi tyrėjai planuodami ir atlikdami tyrimus. Vykdamt interviu, apklausas, svarbu atitinkamai užrašyti klausimus, užtikrinančius tinkamą anketos, klausimyno sudarymą, klausimyno sudarymo etapai pavaizduoti 9 paveiksle, žr. į 9 paveikslą.

9 paveikslas

Pusiau struktūrizuoto interviu klausimyno sudarymas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Dikčiumi, 2011

Sudarant klausimyną svarbu nustatyti, kokia informacija bus reikalinga. Dažnu atveju tokia informacija gaunama suformuluojant tyrimo problemą, bet tolimesniame tyrimo planavime, paskesni žingsniai pirminę tyrimo problemą gali patikslinti. Antras etapas – interviu būdo pasirinkimas, reikia nuspręsti, kokių būdu bus atliktas interviu, ar interviu vyks fiziškai, ar bus susiskambinta telefonu, o gal susisiekti platformos pagalba. Pasirinkus metodą, tikslinga įvertinti kiekvieno klausimo esmę, ar tas klausimas tikrai pateiks reikalingą informaciją tyrimo problemai nustatyti. Ne ką mažiau svarbi atitinkama klausimo struktūra, kuri gali užtikrinti didesnę informacijos palyginamumą bei parinkti žodžiai, kuriuos ekspertai gali interpretuoti skirtingai. Svarbus aspektas interviu metu – klausimų išdėstymas, jis turi būti nuoseklus, kad ekspertas susikoncentravęs ties vienu objektu galėtų pateikti tikslią informaciją. Prieš pradėdamt interviu, reikia peržiūrėti ir patikrinti visą klausimyno turinį.

Atliekant šiame darbe aprašytą tyrimą, pusiau struktūrizuotas interviu bus atliktas pasitelkiant „Microsoft Teams“ platformą. Atvejo analizės metu parengtos schemas iš anksto bus išsiųstos atrinktiems ekspertams elektroniniu paštu kartu su papildomais, išankstiniais klausimais, žr. 1 priedą. Toks metodo pasirinkimas padės eliminuoti atstumo problemas.

Ekspertiniame vertinime svarbu nustatyti ekspertų grupę sudarančius asmenis bei reikalingą ekspertų imtį. Šiame darbe pagrindiniai ekspertams keliami reikalavimai – patirtis dirbant apskaitoje

ne mažesnė kaip 10 metų ir patirtis rengiant arba tikrinant konsoliduotąsias finansines ataskaitas ne mažesnė kaip 5 metų. Atrinkti dalyvių kriterijai aprašyti 6 lentelėje, žr. į 6 lentelę.

Remiantis Nakrošiu, Jarmalavičiūte ir Burakiene (2007), ekspertais pasirenkami tokie asmenys, kurie turi žinių, patirties nagrinėjamoje srityje bei atitinkamą kvalifikaciją. Ne visada prasminga surinkti didelę ekspertų grupę. Nustatant ekspertų grupės dydį buvo laikomasi rekomenduojamojo ne mažesnio nei penkių ekspertų skaičiaus, ir pagal Augustinaitį, Rudzkiene, Petrauską ir kitus (2009), penkių ekspertų pilnai užtenka norint išlaikyti ekspertinio vertinimo tikslumą ir patikimumą.

6 lentelė

Ekspertinio vertinimo dalyviai

Ekspertas	Įmonių grupės sektorius	Pareigybių statusas	Patirtis dirbant apskaitoje	Patirtis sudarant KFAR
1	Paslaugų	Mokslų daktarė, verslo konsultantė, atestuota auditorė	Daugiau kaip 15 m.	Daugiau kaip 15 m
2	Paslaugų	Mokslų daktarė, verslo konsultantė	Daugiau kaip 15 m.	Daugiau kaip 10 m
3	Paslaugų	Konsoliduotąsias finansines ataskaitas sudaranti finansų departamento vadovė	Daugiau kaip 15 m.	Daugiau kaip 10 m
4	Finansų	Konsoliduotąsias finansines ataskaitas sudaranti vyresnioji finansininkė	Nuo 10 m. iki 15 m.	Daugiau kaip 5 m
5	Statybos	Konsoliduotąsias finansines ataskaitas sudaranti finansininkė	Nuo 5 m. iki 10 m.	Daugiau kaip 5 m

Šaltinis: sudaryta autorės

Remiantis Rebar ir kt. (2010), bendrai kokybinėms imtims dažniausiai naudojama mažiau negu 50 respondentų, kai kuriems metodams gali užtekti 2–5 dalyvių. Ekspertai atrinkti remiantis jų turima patirtimi ruošiant arba tikrinant konsoliduotąsias finansines ataskaitas įmonių grupėse.

Ekspertinio vertinimo metu, interviu ir išankstinių klausimų pagalba siekiama išsiaiškinti ekspertų patirtį rengiant arba tikrinant konsoliduotąsias finansines ataskaitas, esamus konsolidavimo ypatumus, iškylančias konsolidavimo metu kliūtis ir galimus tų kliūčių mažinimo/šalinimo būdus. Interviu metu ir el. paštu išsiunčiant išankstinius klausimus norima išsiaiškinti:

- eksperto patirtis, patirtis sudarant arba tikrinant konsoliduotąsias finansines ataskaitas;
- esant kokiam verslo jungimų būdai buvo ruošiamos arba tikrinamos konsoliduotosios finansinės ataskaitos, pirminiu ir antriniu konsolidavimo metu;
- jei buvo ruošiamos konsoliduotosios finansinės ataskaitos esant skirtingiems verslo jungimų sudarymo būdams:
 - kokie skirtumai buvo pastebėti;
 - su kokiais ypatumais susidurta;
- ekspertų nuomone, kokios galimos alternatyvos, tobulinimo variantai, kas palengvintų arba eliminuotų atsirandančias kliūtis ruošiant konsoliduotąsias finansines ataskaitas.

Papildomai išsiųstus ekspertams išankstinius klausimus galima išskirti į dvi dalis. Pirmąją dalį sudaro bendriniai klausimai apie užimamas pareigas, patirtį, papildomus mokymus. Antroje dalyje pateikiami klausimai susiję su konsolidavimu. Klausimyną sudaro uždaro tipo klausimai, dauguma klausimų pateikti teiginiais 5 balų Likerto skalėje, t. y. prašoma klausimą įvertinti nuo mažiausiai iki labiausiai respondento nuomonę atitinkančio teiginio.

Pagal Tidikį (2003) ekspertinio vertinimo metu gautas sprendimas gali būti pagrįstas tik esant ekspertų nuomonių suderinamumui. Remiantis Lewis ir Johnson (1975), bus apskaičiuojamas Kendall konkordancijos koeficientas, kuris kinta [0;1] ribose. Konkordancijos koeficientas apskaičiuojamas pagal žemiau pateiktą formulę, žr. į 7 lentelę.

7 lentelė

Kendall konkordancijos koeficiento apskaičiavimas

1	Rangų sumų vidurkis	$a = 0,5m(k + 1)$	m – ekspertų skaičius, k – pateiktų alternatyvų skaičius.
2	Nuokrypis nuo rangų vidurkio kvadratų suma	$S^2 = \sum_{j=1}^k \left(\sum_{i=1}^m x_{ij} - a \right)^2$,	x_{ij} – i - ojo eksperto j - ojo rodiklio vertinimas (rangas), kai $i=1, j=1$.
3	Konkordancijos koeficientas	$W = \frac{12S^2}{m^2(k^3 - k)}$	

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Podvezko, 2005

Ekspertų nuomonė laikoma vieninga, kai konkordancijos koeficientas randasi arti vieneto, koeficientui artėjant prie 0, galima spręsti, kad ekspertai neturi vieningos nuomonės. Pasak Malhotra

ir Birks (2000), konkordacijos koeficientui viršijant 0,6 reikšmę, ekspertų nuomonė laikoma pakankamai vieninga ir ekspertinis vertinimas gali būti laikomas patikimu ir baigtu.

Ekspertinio vertinimo metu ekspertams pateikti papildomi klausimai, kuriais prašoma išreitinguoti konsolidavimui įtaką turinčius veiksniai. Taip pat tyrimo metu išsikeliamos dvi hipotezės – H_0 ir H_1 . Pasitvirtinus H_0 hipotezei reikštų, kad ekspertų nuomonės nėra suderinamos, o H_1 – kad ekspertų nuomonės yra suderinamos.

Apibendrinant galima teigti, kad tyrimo pagalba norima išsiaiškinti pirminio ir antrinio konsolidavimo skirtumus bei pirminio ir antrinio konsolidavimo procesą. Taip pat siekiama išsiaiškinti kaip skirtingas verslo jungimų būdas paveikia pirminį ir antrinį konsolidavimą, su kokiais ypatumais susiduriama konsolidavimo metu. Tyrimas vykdomas dviem būdais – atvejo analize ir pusiau struktūrizuoto interviu pagalba, interviu atliekamas su ekspertais, kurie ruošia arba tikrina konsoliduotąsias finansines ataskaitas įmonių grupėse. Tyrimas užbaigiamas atvejo analizės ir ekspertinio vertinimo rezultatų apibendrinimu bei konsolidavimo modelio parengimu.

3. PIRMINIO IR ANTRINIO KONSOLIDAVIMO YPATUMŲ ĮTAKA KONSOLIDAVIMUI

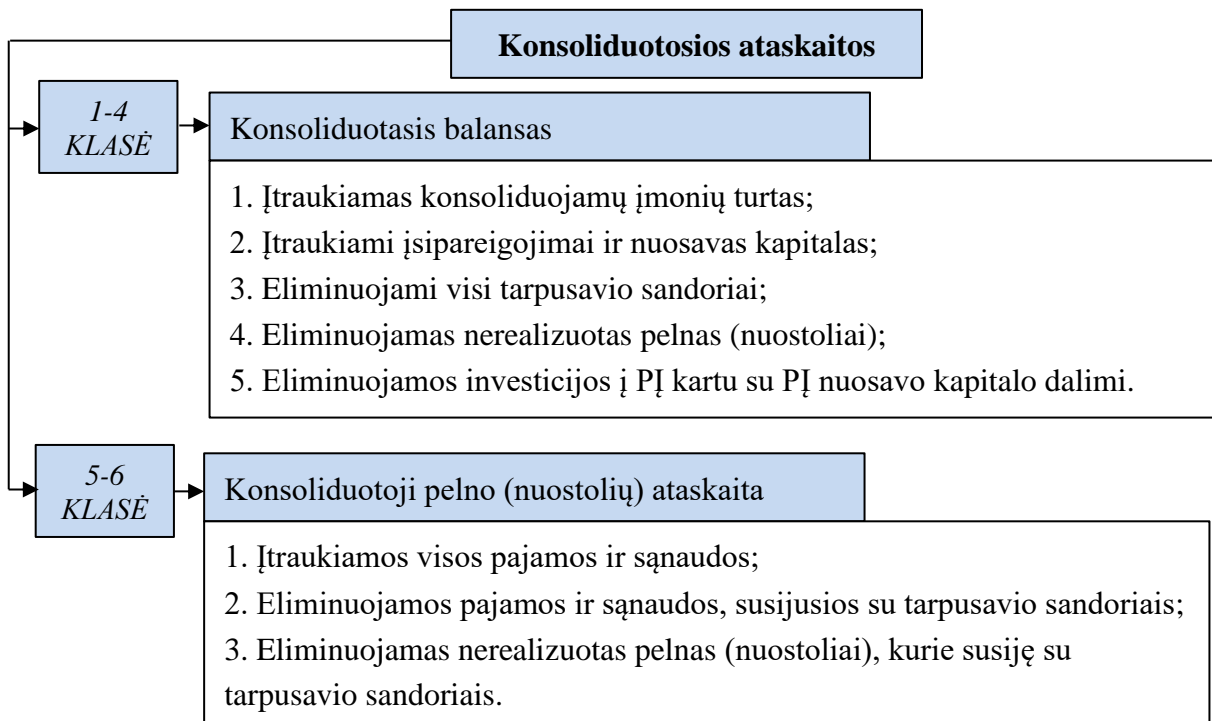
3.1 Konsoliduotų ataskaitų rinkinis ir konsolidavimo procedūros

Konsoliduota atskaitomybė tai ne tik įmonių grupės konsoliduotų ataskaitų rinkinys, bet ir visa informacija apie veiklos rezultatus per ataskaitinį laikotarpį. Privalomą konsoliduotos atskaitomybės sudėtį nustato atskirų šalių įstatymai ir ji gali skirtis. Remiantis LR įmonių grupės konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymu konsoliduotųjų finansinių ataskaitų rinkinį sudaro:

- konsoliduotasis balansas;
- konsoliduotoji pelno (nuostolių) ataskaita;
- konsoliduotoji pinigų srautų ataskaita;
- konsoliduotoji nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita;
- konsoliduotųjų finansinių ataskaitų aiškinamasis raštas.

11a paveikslas

Konsoliduotųjų ataskaitų sudarymas didžiosios knygos lygmeniu

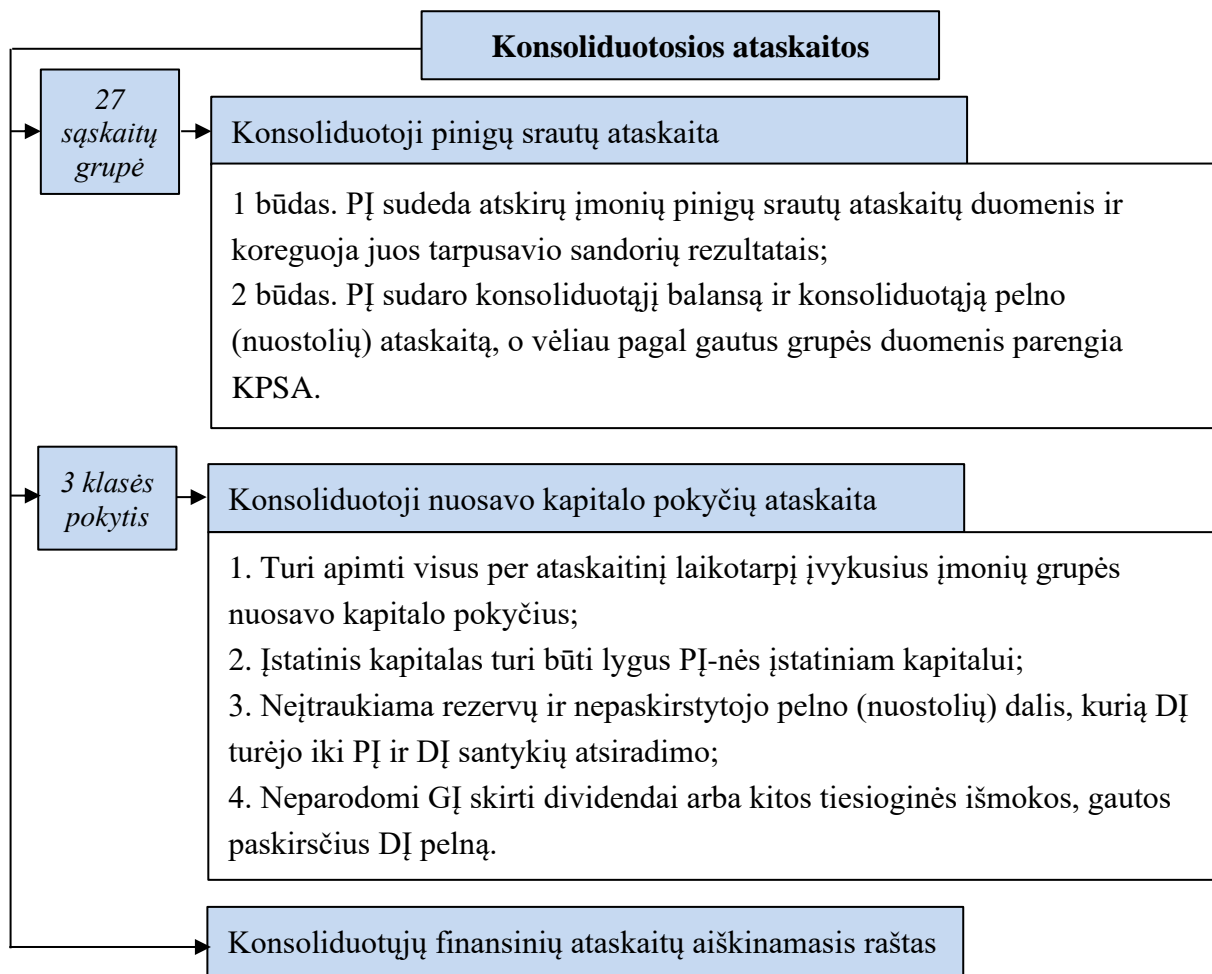

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 16-uju VAS

Konsoliduota atskaitomybė tai ne tik konsoliduotosios ataskaitos, tai išgrynintas įmonių grupės veiklos rezultatas. Įsitikinus, kad taikomi vienodi apskaitos, turto ir įsipareigojimų vertinimo metodai, suderinus tarpusavio sandorių likučius ir esant poreikiui perskaičius užsienio šalyse įregistruotų patronuojamųjų įmonių finansines ataskaitas konsoliduotųjų finansinių ataskaitų valiuta, galima sudaryti konsoliduotas finansines ataskaitas, žr. į 11a ir 11b paveikslą.

11b paveikslas

Konsoliduotųjų ataskaitų sudarymas sąskaitų plano lygmeniu

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 16-uju VAS

Konsoliduotasis balansas parodo įmonių grupėje esamą turtą, įsipareigojimus bei kapitalą. Iš konsoliduotosios pelno (nuostolių) ataskaitos matomas apskaičiuotas grynasis pelnas, pardavimo pajamos, bei patirtos sąnaudos, eliminavus visus tarpusavio sandorius. Pinigų srautų ataskaita parodo pinigų judėjimą, išskyrus įmonių grupės įmonių tarpusavio įplaukas ir išmokas. Konsoliduoti

nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita apima visus per finansinius metus įvykusius įmonių grupės nuosavo kapitalo pokyčius. Įmonių grupės įstatinis kapitalas lygus patronuojančiosios įmonės įstatiniam kapitalui. Patronuojamųjų įmonių rezervai ir nepaskirstyto pelno (nuostolių) dalis, kurią patronuojamoji įmonė turėjo iki verslo junginio susidarymo, neįtraukiama į šią ataskaitą. Esant poreikiui išskiriama mažumos dalis ir valiutos kurso pokyčių rezultatas. Aiškinamajame rašte atskleidžiami ir paaiškinami visi svarbūs konsoliduotųjų finansinių ataskaitų straipsniai. Šis raštas, kaip ir kitos ataskaitos, ruošiamas kaip vienos įmonės aiškinamasis raštas. Taip pat aiškinamajame rašte atskleidžiama reikšminga informacija, kuri nebuvo pateikta kitose ataskaitose.

Išanalizavus pasirinktų verslo junginių konsoliduotas finansines ataskaitas prieita prie išvados, kad konsoliduotąsias finansines ataskaitas galima sudaryti didžiosios knygos ir sąskaitų plano lygmeniu. Kaip ir buvo minėta, konsoliduotasis balansas parodo turtą, įsipareigojimus bei kapitalą, kurie randasi 1-4 sąskaitų plano klasėje. Konsoliduotoji pelno (nuostolių) ataskaita sudaroma iš 5-6 sąskaitų plano klasės sukauptų duomenų. Pinigų judėjimas atsispindi 27 sąskaitų grupėje, iš kur ir traukiami duomenys norint sudaryti konsoliduotąją pinigų srautų ataskaitą. Sudarant konsoliduotąją nuosavo kapitalo pokyčių ataskaitą žiūrima į 3 klasės pokytį.

Patronuojančioji ir dukterinės įmonės traktuojamos kaip atskiri juridiniai asmenys, bet konsoliduojant finansines ataskaitas visi rodikliai parodomi kaip vieno ūkinio subjekto. Tai sudėtingas procesas, kurio metu sujungiami atitinkami straipsniai ir eliminuojami tarpusavio sandoriai. Remiantis 16-uoju VAS laikomasi tokių konsolidavimo procedūrų:

1. patronuojančiosios ir patronuojamųjų įmonių finansinės ataskaitos yra sujungiamos nuosekliai sudedant analogiškų straipsnių sumas;
2. eliminuojami visi konsoliduojamų įmonių tarpusavio operacijų ir sandorių rezultatai;
3. eliminuojant patronuojančiosios įmonės savas akcijas, kurias turi pati įmonė arba kita grupės patronuojamoji įmonė, eliminuojama tų akcijų balansinė vertė. Jei eliminuojant savas akcijas susidaro tų akcijų balansinės ir nominalios vertės skirtumas, jis parodomas nepaskirstytojo pelno (nuostolių) straipsnyje;
4. eliminuojama kiekvienos patronuojamosios įmonės, kurios finansinės ataskaitos konsoliduojamos, nuosavo kapitalo dalis, proporcinga šiai įmonių grupei priklausančių jos akcijų daliai, ir įmonių, kurios turi tos patronuojamosios įmonės akcijų, balansinė akcijų vertė. Kiekvienos patronuojamosios įmonės, kurios finansinės ataskaitos konsoliduojamos, nuosavo kapitalo ir ataskaitinio laikotarpio pelno (nuostolių) dalis,

tenkanti akcininkams, kurie nėra tos įmonių grupės įmonės, konsoliduotosiose finansinėse ataskaitose turi būti išskiriama ir parodoma kaip mažumos dalis.

Išimtiniais atvejais patronuojamųjų įmonių finansinės ataskaitos gali būti nekonsoliduojamos. Investicijos į patronuojamąsias įmones, kurių finansinės ataskaitos į konsoliduotąsias finansines ataskaitas neįtraukiamos, parodomos:

1. Jei akcijos įsigytos numatant jas perparduoti, investicija į tokias akcijas apskaitoje parodoma kaip laikomas parduoti finansinis turtas remiantis 18-uoju VAS „Finansinis turtas ir finansiniai įsipareigojimai“. Tokiu atveju reikia atitikti visus nustatytus kriterijus:
 - įprastoms rinkos sąlygoms, tokią investiciją į patronuojamąją įmonę galima greitai parduoti;
 - pardavimas turi būti labai tikėtinas;
 - pardavimas yra pradėtas arba vykdoma aktyvi pirkėjo paieška ir neketinama atsisakyti jas parduoti;
 - investicijas planuojama parduoti per 12 mėnesių nuo jų užregistravimo trumpalaikio finansinio turto sąskaitoje datos.
2. Konsoliduotosiose įmonių grupės ir atskirose įmonės finansinėse ataskaitose savikainos metodu, jeigu patronuojamosios įmonės veiklai yra taikomi reikšmingi ilgalaikiai apribojimai, dėl kurių suvaržoma jos galimybė perleisti patronuojančiajai įmonei turtą ir lėšas ir įgyvendinti valdymą, arba jeigu konsoliduotų finansinių ataskaitų parengimui reikia duomenų, kuriuos gauti reikalaujama daug lėšų ir laiko.
3. Konsoliduotosiose įmonių grupės finansinėse ataskaitose ir atskirose įmonės finansinėse ataskaitose savikainos metodu, jeigu patronuojamosios įmonės rezultatai nėra reikšmingi įmonių grupės atžvilgiu. Patronuojamosios įmonės rezultatai laikomi nereikšmingi, jeigu jos turtas finansinių metų pabaigoje ir pardavimo grynosios pajamos per ataskaitinius metus neviršija 5 procentų patronuojančiosios įmonės turto ir pardavimo grynujų pajamų per tą patį laikotarpį. Nuostata negali būti taikoma, jeigu toje pačioje įmonių grupėje yra keletas tokių patronuojamųjų įmonių ir nekonsolidavus jų finansinių ataskaitų būtų pažeistas reikšmingumo principas ir reikalavimas teisingai parodyti įmonių grupės finansinę būklę ir jos veiklos rezultatus (16-asis VAS).

Taip pat konsoliduotosios finansinės ataskaitos nėra sudaromos, kai fizinis asmuo ar pagal susitarimą veikianti fizinių asmenų grupė daro lemiamą poveikį įmonei, kuri įstatymų nustatyta tvarka neprivalo sudaryti finansinių ataskaitų.

Pagal 10-ąją TFAS investiciniam subjektui, įgijus kito investicinio subjekto kontrolę, galima nekonsoliduoti savo patronuojamųjų įmonių ir netaikyti 3-iojo TFAS. Vietoj to investicinis subjektas turi įvertinti investiciją į pratronuojamąją įmonę tikrąja verte, tikrosios vertės pasikeitimą pripažindamas pelnu ar nuostoliais, pagal 9-ąją TFAS „Finansinės priemonės“. Išskyrus jei investicinis subjektas turi patronuojamąją įmonę, kuri pati nėra investicinis subjektas ir kurios pagrindinis tikslas ir veikla – teikti paslaugas, susijusias su investicinio subjekto investicine veikla.

Apibendrinant galima teigti, kad pagal LR įmonių grupės konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymą konsoliduotųjų finansinių ataskaitų rinkinį sudaro konsoliduotasis balansas, konsoliduotoji pelno (nuostolių) ataskaita, konsoliduotoji pinigų srautų ataskaita, konsoliduotoji nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita, konsoliduotųjų finansinių ataskaitų aiškinamasis raštas. Po atlikimo būtinų veiksmų iki konsolidavimo, galima sudaryti konsoliduotas finansines ataskaitas, remiantis 16-uoju VAS arba 10-uoju TFAS nustatytų konsolidavimo procedūrų. Remiantis 10-uoju TFAS ir nustatant, kad patronuojančioji įmonė yra investicinis subjektas, ji gali neteikti konsoliduotųjų finansinių ataskaitų. Kaip ir 16-ame VAS taip ir 10-ajame TFAS taikomos konsolidavimo išimtys.

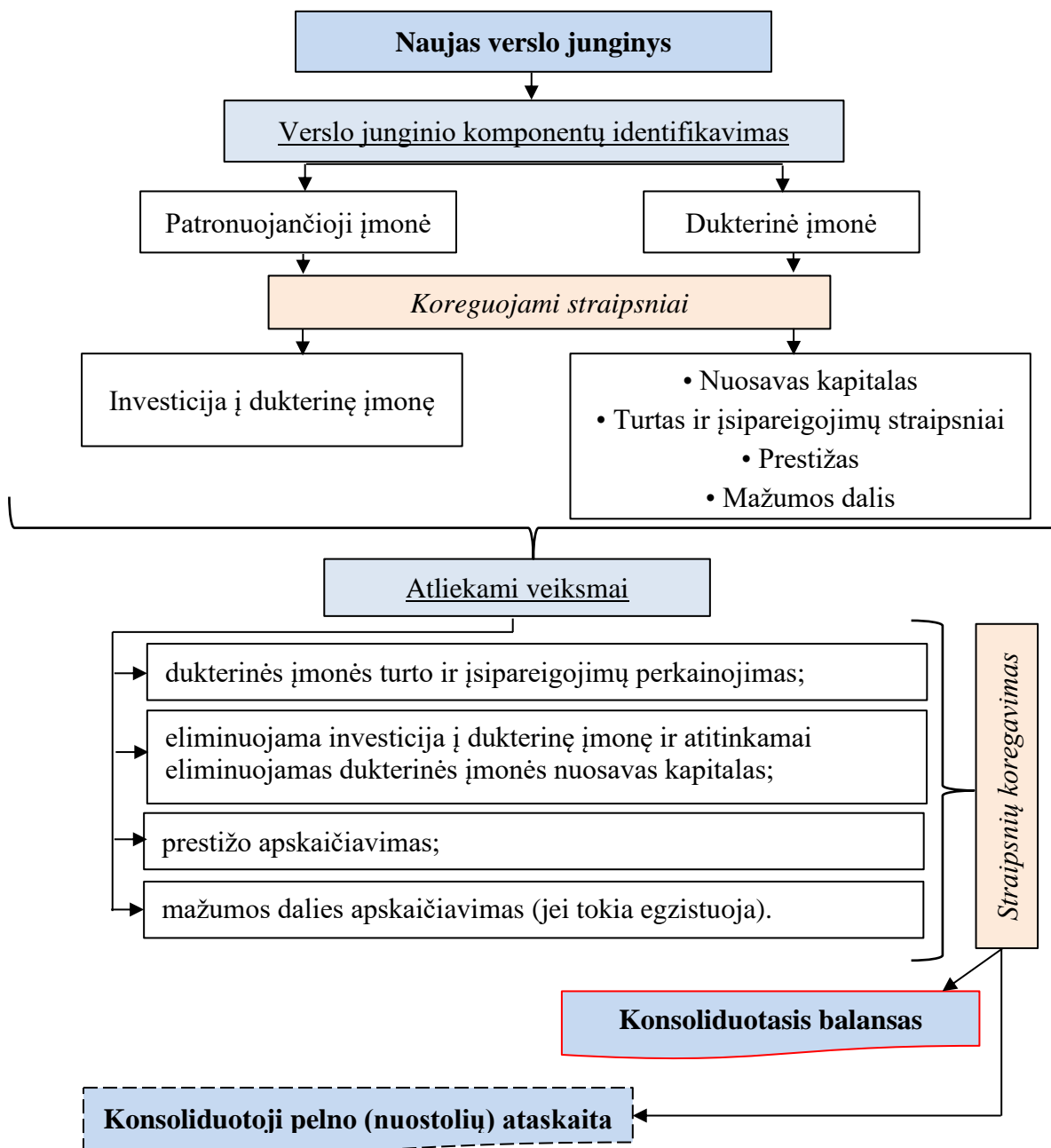
3.2 Pirminio konsolidavimo procedūros

Pirmą kartą konsoliduojama ir sudaromos konsoliduotosios finansinės ataskaitos kai tik atsiranda įsigyjančiosios ir įsigyjamosios įmonės santykiai, t. y. susidarius verslo junginiui. Galima teigti, kad pirminis konsolidavimas atliekamas tam, kad balanse atsispindėtų dukterinės įmonės įsigijimas. Pirminio konsolidavimo metu reikia sudaryti tik konsoliduotąjį balansą, bet kadangi atliekama daug procedūrų, tai kartu su konsoliduotuoju balansu galima sudaryti ir konsoliduotąją pelno (nuostolių) ataskaitą, nors jos sudarymas nėra privalomas. Pirminio konsolidavimo procedūrų schema pateikiama žemiau, žr. į 12 paveikslą.

Pirminis konsolidavimas reikalingas tam, kad būtų užfiksuotos pradinės investicijos bei dukterinės įmonės balanso straipsniai įsigijimo metu (Heald, Georgiou, 2005). Pirminiame konsolidavime keičiasi dukterinės įmonės balansas, kadangi vyksta perkainavimas ir formuojamas prestižas. Patronuojančiajai įmonei įsigijus dukterinę įmonę, įsigijimo ir kontrolės perėmimo dieną sudaromas tik konsoliduotas balansas. Pirminiame konsolidavime dukterinės įmonės turtas ir įsipareigojimai perkainuojami iki realios vertės, o perkainojimo skirtumas parodomas balanso nuosavo kapitalo dalies perkainojimo rezervų (rezultatų) straipsnyje. Perkainuotas turtas, nuosavas kapitalas ir įsipareigojimai pavaizduojami tik konsoliduotoje finansinėje atskaitomybėje, dukterinės įmonės apskaita ir finansinė atskaitomybė nekeičiama.

12 paveikslas

Pirminio konsolidavimo procedūros

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Kamarauskiene, 2016, TFAS ir VAS

Svarbus aspektas pirminiame konsolidavime yra prestižo bei mažumos dalies apskaičiavimas. Pagal Malijebtou Hassine ir Jilani (2017), prestižas balanse apskaitomas tada, kai jis nusiperkamas verslo jungimo metu ir jis išskaičiuojamas kaip verslo įsigijimo kainos perviršis, viršijantis tikslinės įmonės grynojo identifikuojamojo turto tikrąją vertę, žr. į 8 lentelę.

8 lentelė

Prestižo apskaičiavimas

Įsigijimo vertė (sumokėta suma už įmonę)		600
Duomenys apie įmonę		
Kapitalas	150	
Rezervas	230	
Nepaskirstytas pelnas	320	
Balansinė vertė	550	
Įsigijimo vertės balansinės viršijimas		50
Prestižas		50

Šaltinis: sudaryta autorės

Įmonei nusipirkus dukterinę įmonę, sumokėta suma gali atitikti balansinę vertę, tokiu atveju prestižas neatsiranda, jis lygus nuliui. Įsigijimo vertė gal būti didesnė už balansinę vertę, bei atvirkščiai – mažesnė. Įsigijimo vertei esant didesnei už balansinę vertę, prestižas parodomas balanso straipsnyje „Ilgalaikis nematerialusis turtas“, įsigijimo vertei esant mažesnei, prestižas parodomas balanso straipsnyje „Pelnas (nuostoliai)“.

Pavyzdžiui, patronuojanti įmonė įsigijo tris dukterines įmones, vienos įmonės – DĮ1 įsigijimo vertė lygi balansinei vertei, tokiu atveju prestižas lygus nuliui, kitos įmonės – DĮ 2 įsigijimo vertė didesnė už balansinę vertę, tokiu atveju atsiranda teigiamas prestižas, ir trečios dukterinės įmonės – DĮ 3 įsigijimo vertė mažesnė už balansinę vertę, dėl ko atsiranda neigiamas prestižas žr. į 9a lentelę.

9a lentelė

Prestižo apskaičiavimo pavyzdys

	DĮ 1	DĮ 2	DĮ 3
Balansinė vertė	20	20	20
Įsigijimo vertė	20	22	19
Prestižas	0	2	-1

Šaltinis: sudaryta autorės

Remiantis pateiktais skaičiavimais 9a lentelėje, sudaroma darbinė lentelė, kurioje parodomas prestižo pateikimas konsoliduotame balanse, žr. į 9b lentelę.

9b lentelė

Prestižo pateikimas konsoliduotame balanse

Straipsniai	PĮ	DĮ 1 (100%)	DĮ 2 (100%)	DĮ 3 (100%)	Eliminavimas			Skaičiavimai	KB
					DĮ 1 100%	DĮ 2 100%	DĮ 3 100%		
TURTAS									
A. ILGALAIKIS TURTAS	210	16	14	15	20	22	19	210+16+14+15-20-22+2-19=	196
Nematerialusis turtas	25							25	25
Prestižas						(2)		-(2)	2
Materialusis turtas	124	16	14	15				124+16+14+15=	169
Finansinis turtas	20+22+19=61				20	22	19	61-20-22-19=	-
B. TRUMPALAIKIS TURTAS	40	8	10	9				40+8+10+9=	67
TURTO IŠ VISO	250	24	24	24	20	20	19	250+24+24+24-20-20-19=	263
NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGIJIMAI									
D. NUOSAVAS KAPITALAS	230	20	20	20	20	20	19	230+20*3-20-20-19=	231
Kapitalas	180	12	12	12				180	180
Rezervas	25	5	5	5				25	25
Nepaskirstytas pelnas	25	3	3	3				25	25
Prestižas							(1)	-(1)	1
Mažumos dalis									
G. MOKĖTINOS SUMOS IR KITI ĮSIPAREIGIJIMAI	20	4	4	4				20+4+4+4=	32
NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGIJIMŲ IŠ VISO	250	24	24	24	20	20	19	250+24*3-20-20-19=	263

Šaltinis: sudaryta autorės

Apskaičiavus prestižą, konsoliduotame balanse atliekami koreguojantys įrašai, eliminuojantys investicijas į dukterinę įmonę. Investuotojui priklausanti nuosavo kapitalo dalis eliminuojama.

Konsolidavimo ypatumu taip pat galima pavadinti ir mažumos dalies apskaičiavimą. Turint mažiau negu 100 proc. balsų, atsiranda nekontroliuojama dalis, t. y. mažumos dalis. Norint užtikrinti veiklos kontrolę, užtenka daugiau kaip 50 proc. balsų, o likusi dalis vadinama mažumos dalimi (Trumpaite, 2008). Nors pagal Moloney (2014) tikslingiau būtų vadinti nekontroliuojamąją dalimi nei mažumos dalimi, nes neturint kontrolinio akcijų paketo, galima kontroliuoti įmonę, kaip ir atvirkščiai, akcininkas turintis didžiausią dalį negali kontroliuoti įmonės.

Remiantis VAS konsoliduotame balanse parodoma dukterinės įmonės mažumos dalis negali būti neigiama. Jeigu per ataskaitinį laikotarpį dukterinė įmonė patyrė nuostolių, dėl kurių konsoliduotame balanse įmonės mažumos dalis taptų neigiama, susidaręs neigiamas skirtumas turi

būti laikomas įmonių grupės nuostoliu, išskyrus atvejus, kai mažumos akcininkai taip pat prisiima įsipareigojimą padengti dukterinės įmonės nuostolius. Mažumos dalis apskaičiuojama pagal formulę:

$$\text{Mažumos dalis} = 1 - \text{Patronuojančiosios įmonės dalis}$$

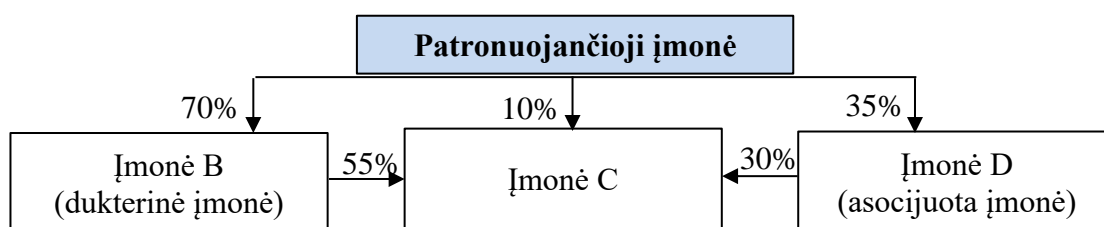
Pavyzdys, patronuojančioji įmonė turi 70 proc. B įmonės akcijų. Nekontroliuojama dalis apskaičiuojama taip:

$$\text{Mažumos dalis} = 1 - 70/100 = 0,3 \text{ arba } 30 \text{ proc.}$$

Pateikiamas ir antras pavyzdys dėl kontroliuojamosios ir nekontroliuojamosios dalies atskyrimo, žr. į 12 paveikslą.

12 paveikslas

Kontroliuojamosios ir nekontroliuojamosios dalies atskyrimo pavyzdys

Šaltinis: sudaryta autorės

Patronuojančioji įmonė turi 70 proc. dukterinės B įmonės akcijų, 10 proc. C įmonės akcijų ir 30 proc. D įmonės akcijų. Taip pat B įmonė turi 55 proc. C įmonės akcijų ir D įmonė turi 30 proc. C įmonės akcijų. Tokiu atveju patronuojančioji įmonė turi $70 \cdot 55/100 + 10 = 48,5$ proc. balsų įmonėje C ir nekontroliuojama dalis bus lygi $100 - 48,5 = 51,5$ proc. Kadangi patronuojančioji įmonė turi 35 proc. D įmonės akcijų, tai įmonė D yra asocijuota įmonė. Įmonė D turi 30 proc. C įmonės akcijų, tačiau tai neturi įtakos nekontroliuojamosios dalies skaičiavimui, nes įmonė D nėra dukterinė įmonė, kuriai galėtų būti daromas tiesioginis arba netiesioginis poveikis.

Jeigu įmonė B, kaip pavyzdys, turėtų 80 proc. C įmonės akcijų, tai tarp patronuojančiosios įmonės ir įmonės C atsirastų netiesioginis lemiamas poveikis per dukterinę įmonę B, $70 \cdot 80/100 + 10 = 66$ proc. Svarbu pabrėžti, kad patronuojančioji įmonė netiesioginį poveikį gali daryti tik per dukterines įmones, o mažumos dalis konsoliduotame balanse pateikiama atskirai nuo įsipareigojimų ir akcinio kapitalo, žr. į 10 lentelę.

Mažumos dalis susidarė iš dukterinės įmonės – DĮ 2 straipsnių. Iš lentelės matoma, kad paskaičiuota mažumos dalis konsoliduotajame balanse turi būti pateikiama atskirai, ir ji pateikiama nuosavo kapitalo dalies eilutėje „Mažumos dalis“.

10 lentelė

Mažumos dalies pateikimas konsoliduotame balanse

Straipsniai	PĮ	DĮ 1 (100%)	DĮ 2 (80%)			Eliminavima		Skaičiavimai	KB
			Bendra	Grupės dalis 80%	Mažum os dalis 20%	DĮ 1 100%	DĮ 2 80%		
TURTAS									
A. ILGALAIKIS TURTAS	200	24	20			28	16	200+24+20-28-16=	200
Nematerialusis turtas	32							32	32
Materialusis turtas	124	24	20					124+24+20=	168
Finansinis turtas	44					28	16	44-28-16=	-
B. TRUMPALAIKIS TURTAS	40	16	15					40+16+15=	71
TURTO IŠ VISO	240	40	35			28	16	240+40+35-28-16=	271
NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI									
D. NUOSAVAS KAPITALAS	220	36	30	24	6	28	16	220+36+24-28-16=	236
Kapitalas	180	28	20	16	4	28	16	180+28+16-28-16=	180
Rezervas	15	5	5	4	1			15+5+4=	24
Nepaskirstytas pelnas	25	3	5	4	1			25+3+4=	32
Mažumos dalis				0					7
G. MOKĖTINOS SUMOS IR KITI ĮSIPAREIGOJIMAI	20	4	5	4	1			20+4+4=	28
NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO	240	40	35	28	7	28	16	240+40+28+7-28-16=	271

Šaltinis: sudaryta autorės

Patrunuojančioji įmonė nekontroliuojamas dalis konsoliduotojoje finansinės būklės ataskaitoje parodo nuosavybės dalyje, atskirai nuo patrunuojančiosios įmonės savininkų nuosavybės.

Apibendrinant galima teigti, kad pirminiame konsolidavime, konsoliduotajame balanse sudedami abiejų įmonių straipsniai, kurie nedalyvavo koregavimo procedūrose. Taip pat įsigytos įmonės vertei esant didesnei arba mažesnei už balansinę vertę, apskaičiuojamas prestižas. Apskaičiavus prestižą, eliminuojamos investicijos į dukterinę įmonę, eliminuojama tik nuosavo kapitalo dalis, kuri priklauso investuotojui. Taipogi įsigijus mažiau nei 100 proc. akcijų, apskaičiuojama mažumos dalis, kuri konsoliduotame balanse pateikiama straipsnyje – „Mažumos dalis“.

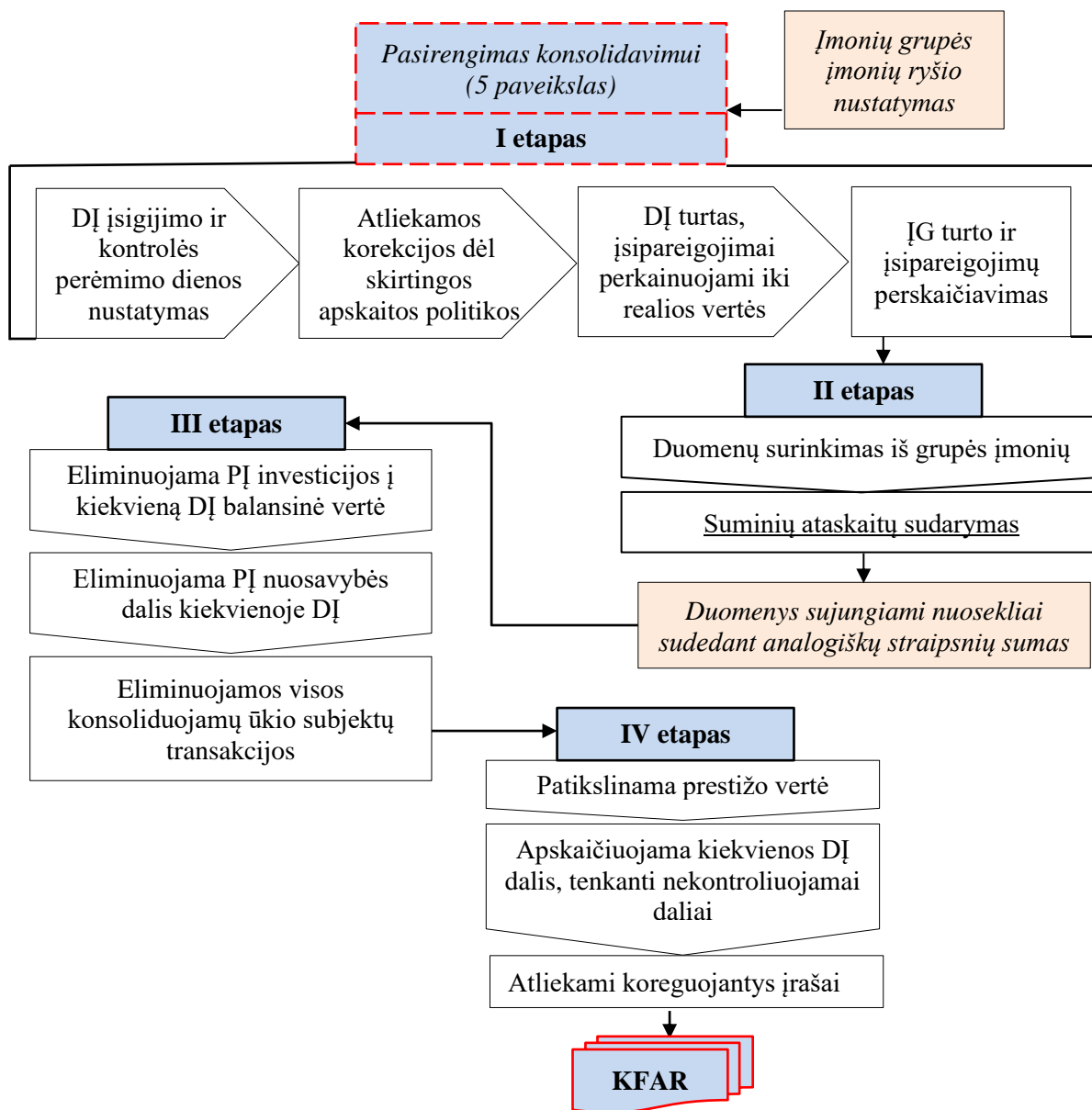
3.3 Antrinio konsolidavimo procedūros

Antrinė konsolidacija atliekama, kai rengiama grupės konsoliduotoji finansinė atskaitomybė. Kitaip sakant, pirminis konsolidavimas atsiranda įsigijus dukterinę įmonę, t. y. procedūra taikoma,

kai įgyjama kontrolė, o antrinio arba kitaip vadinant tolimesnio konsolidavimo metu konsoliduojamos esamos įmonių grupės įmonių finansinės ataskaitos. Pirminio konsolidavimo metu sudaromas tik konsoliduotasis balansas, kuris parodo įmonės įsigijimą, o antrinis konsolidavimas – parodo įmonių grupes per ataskaitinį laikotarpį veiklos rezultata. Pirminio ir antrinio konsolidavimo tikslai skiriasi, bet ir konsolidavimo metu daromos skirtingos procedūros, žr. į 13 paveikslą.

13 paveikslas

Antrinio konsolidavimo procedūros

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Gallimberti, Marra, Prencipe 2013, Kamarauskiene, 2016, TFAS ir VAS

Paveiksle pateiktas antrinio konsolidavimo kelias, kuris susidaro iš keturių etapų. Pirmą etapą galima pavadinti pasirengimu konsolidavimui. Pirmajame etape nustatomos įmonės, kurios turi būti konsoliduojamos, atliekami būtini veiksmai iki konsolidavimo, kurie nurodyti šiame darbe 5 paveiksle. Pirmo etapo metu nustatoma dukterinės įmonės įsigijimo ir kontrolės perėmimo diena, jeigu yra poreikis atliekamos reikalingos korekcijos dėl skirtingos apskaitos politikos, vyksta turto ir įsipareigojimų perskaičiavimas ir perkainojimas. Antrajame etape surenkami duomenys iš konsoliduojamųjų įmonių ir sudaromos suminės ataskaitos, sujungiant konsoliduojamųjų įmonių analogiškų straipsnių sumas. Trečiajame etape eliminuojami dukterinių įmonių nuosavo kapitalo straipsniai bei įmonių grupės įmonių tarpusavio sandoriai ir jų rezultatai. Ir paskutiniame, ketvirtame etape, esant poreikiui patikslinama prestižo vertė bei apskaičiuojama mažumos dalis, po visų etapų sudaroma konsoliduota atskaitomybė.

Norint išvengti iškraipymų, įmonių grupės atskaitomybės straipsniai iškart sumuojami, o po to eliminuojamos tarpusavio investicijos ir operacijos. Konsoliduotasis balansas nėra lygus įmonių grupės įmonių balansų sumai, nes iš jo eliminuotos tarpusavio operacijos. Ne visi straipsniai yra koreguojami, koreguojamos tik vidinės įmonių grupės operacijos – pardavimai, grupės išlaidos, paskolos, dividendai, investicijos į dukterines įmones išlaidos, nerealizuotas pelnas arba nuostolis, grynasis pelnas, kuris atitenka mažumos daliai.

Esant pardavimams įmonės grupės viduje, vienos įmonės pusėje balanse atitinkamai atsispindi turtas ir įsipareigojimas, ir analogiškos sumos tik su priešingu ženklu turėtų atsispindėti kitos įmonės balanse. Sumos būna identiškos ir konsoliduojant jos eliminuojamos. Tokia pati situacija su pelnu ar nuostoliu, pripažintas vienoje įmonėje pelnas ar nuostolis nereiškia, kad tai visos įmonių grupės pelnas arba nuostolis. Kaip pavyzdys, pardavimams vykstant įmonių grupėje, kai viena įmonė perduoda kitai tam tikras prekes, kurios kitos įmonės yra perparduodamos į išorę, bendras grupės pelnas būtų abiejų įmonių pelnų suma.

11a lentelė

Bendro grupės pelno apskaičiavimo pavyzdys (1)

Straipsnis	DĮ 1	DĮ 2	Eliminavimas		KPNA
			Debetas	Kreditas	
Pardavimo pajamos	150	200	150	-	200
Pardavimo savikaina	120	150	-	150	120
Pelnas	30	50	-	-	80

Šaltinis: sudaryta autorės

Tarkim, DĪ 1 pardavē prekes DĪ 2 už 150 tūkst. eurų, kurių savikaina 120 tūkst. eurų, o DĪ 2 perpardavē prekes už 200 tūkst. eurų. Tokiu atveju tarpusavio sandorių metu gautas pelnas eliminuojamas, o bendras grupės pelnas gaunamas tik pardavus visas prekes, bendras pelnas apskaičiuojamas ir pateikiamas 11a lentelėje, žr. į 11a lentelę.

Pateiktas pavyzdys parodo konsolidavimo procedūras tik pačiu elementariausiu atveju. Įmonių grupėje esant perpardavimams, t. y. kai viena įmonė parduoda kitai įmonei prekes, o ta tik perparduoda galutiniam vartotojui, tai konsolidavimo metu įmonių grupėje pelnas atsiranda tik tuo metu, kai prekės realizuojamos galutiniam vartotojui pilna apimtimi. Kai per ataskaitinį laikotarpį prekės nebūna pilnai realizuotos, tai atsiranda papildomas koregavimas, turi būti apskaičiuotas nerealizuotas pelnas neparduotam produkcijos dydžiui. Pratęsiant pavyzdį, metų pabaigoje DĪ 2 nespėjo realizuoti pirktos produkcijos, t. y. neparpardavė visų prekių nupirktų iš DĪ 1, kurių vertė 150 tūkst. eurų. Tokiu atveju DĪ 2 atskaitomybėje fiksuojamos atsargos už 150 tūkst. eurų. Pasibaigus ataskaitiniam laikotarpiui DĪ 1 uždirbtas pelnas – 30 tūkst. eurų (150-120=30 tūkst. eurų), konsoliduotoje pelno (nuostolių) ataskaitoje patampa nerealizuotu pelnu, nes gautas pelnas nėra realus įmonių grupės pelnas ekonominio vieneto atžvilgiu. Atliekamos būtinos korekcijos:

- nerealizacinis pelnas eliminuojamas iš bendrų pardavimų bei savikainos;
- atsargų vertė mažinama nerealizacinio pelno suma, žr. į 11b lentelę.

11b lentelė

Bendro grupės pelno apskaičiavimo pavyzdys (2)

Straipsnis	D1	D2	Eliminavimas		KB/KPNA
			Debitas	Kreditas	
Pardavimo pajamos	150	-	150	-	-
Atsargų likutis metų pradžiai	-	-	-	-	-
Atsargų įsigijimas	120	150	-	150	120
Atsargų likutis metų pabaigai	-	150	-	30	120
Pardavimo savikaina	120	-		-	-
Pelnas	30	-	(30)	-	-

Šaltinis: sudaryta autorės

Konsolidavimo metu buvo atliktos eliminavimo procedūros:

Pardavimų eliminavimas:

Debetas Pardavimo pajamos - 150 tūkst. eurų

Kreditas Atsargų įsigijimas - 150 tūkst. eurų

Grupėje susidariusio nerealizacinio pelno eliminavimas:

Debetas Pelnas - 30 tūkst. eurų

Kreditas Atsargų likutis laikotarpio pabaigai - 30 tūkst. eurų

Svarbu pabrėžti, kad patronuojančiajai įmonei parduodant prekes dukterinei įmonei ir neturint 100 proc. akcijų, nerealiuotas pelnas apskaičiuojamas procentaliai atitenkančiam patronuojančiajai įmonei balsų skaičiui.

Dažnu atveju įmonei dirbant pelningai akcininkams išmokami dividendai. Konsolidavimo metu įmonių grupės viduje išmokėti ir gauti dividendai eliminuojami. Patronuojančiajai įmonei turint 100 proc. akcijų, konsoliduotame balanse tik patronuojančioji įmonė parodo išmokėtus dividendus. Patronuojančiajai įmonei turint mažiau negu 100 proc. akcijų atsiranda mažumos dalis. Tokiu atveju dukterinės įmonės išmokėti dividendai patronuojančiajai įmonei neparodomi konsoliduotame balanse, bet dividendai išmokėti mažumos daliai fiksuojami konsoliduotame balanse. Dalis atitenkanti mažumos daliai parodoma trumpalaikiuose įsipareigojimuose, o eliminuojama iš straipsnio „Mažumos dalis“. Patronuojančiajai įmonei pasiskelbus išmokant dividendus, konsoliduotame balanse jie turi būti parodomi prie trumpalaikių įsipareigojimų straipsnyje „Mokėti dividendai“, o eliminuojami iš nuosavo kapitalo, t. y. iš nepaskirstyto pelno. Patronuojančiajai įmonei išmokant dividendus arba esant mažumos daliai koregavimai būtini.

3.4 Ekspertinio vertinimo rezultatai

Atliekant ekspertinį vertinimą, buvo nustatytas ekspertų nuomonių suderinamumas, nuomonių suderinamumui buvo išsikeltos dvi hipotezės:

- H_0 – ekspertų nuomonės nėra suderinamos;
- H_1 – ekspertų nuomonės yra suderinamos.

Norint nustatyti Kendall konkordancijos koeficientą (W), ekspertams buvo išsiųsti išankstiniai klausimai, kur buvo prašoma įvertinti konsolidavimo proceso skirtumą pirminio ir antrinio konsolidavimo metu, konsolidavimo proceso sklandumą užtikrinančias prielaidas ir pirminio konsolidavimo skirtumus esant skirtingiems verslo jungimų būdams, žr. į 1 priedą. Atlikus skaičiavimus, remiantis formulėmis, kurios nurodomos metodologinėje dalyje – 7 lentelėje, buvo nustatyta, kad konkordancijos koeficiento vertė lygi 0,82, kas reiškia, kad koeficientas randasi arti 1 ir ekspertinio vertinimo suderinamumas yra pakankamas ir statistiškai reikšmingas. H_0 hipotezė atmetama, ir atitinkamai H_1 – priimama, žr. į 12 lentelę.

12 lentelė

Ekspertinio vertinimo rezultatų patikimumo statistika

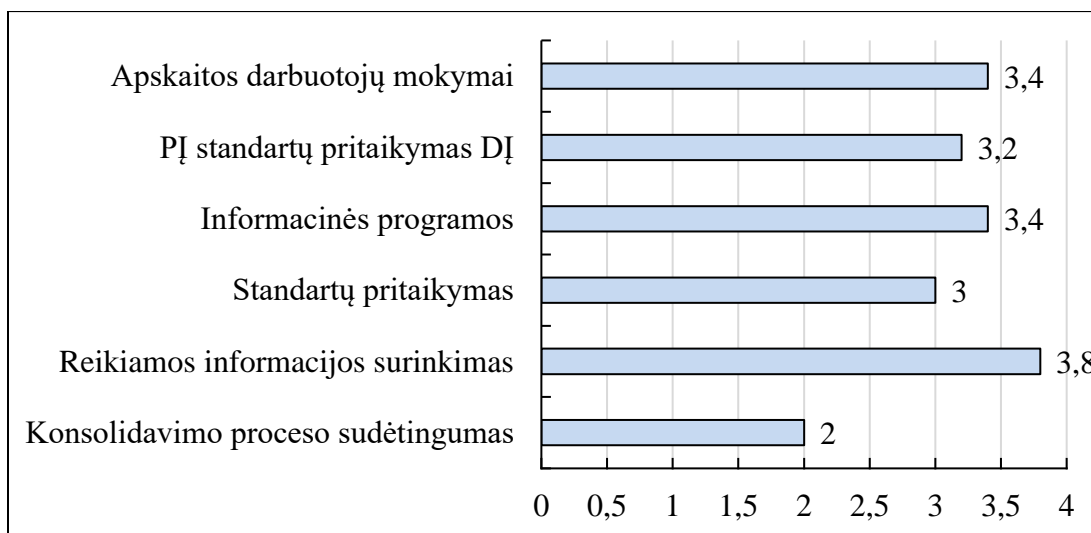
Alternatyvos	Ekspertai					W
	1	2	3	4	5	
1	2	2	3	2	2	0,820
2	3	3	3	2	2	
3	1	1	1	1	1	
4	4	4	3	3	3	
5	5	5	5	5	4	

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Visi tyrime dalyvavę ekspertai yra ruošę ir tikrinę konsoliduotąsias finansines ataskaitas pirminiu ir antriniu konsolidavimo būdu. Ekspertai Likerto skalės pagalba įvertino prielaidas, kurios užtikrina konsolidavimo sklandumą, žr. į 14 paveikslą.

14 paveikslas

Pritarimo lygis, dėl konsolidavimo proceso sklandumą užtikrinančių prielaidų

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais

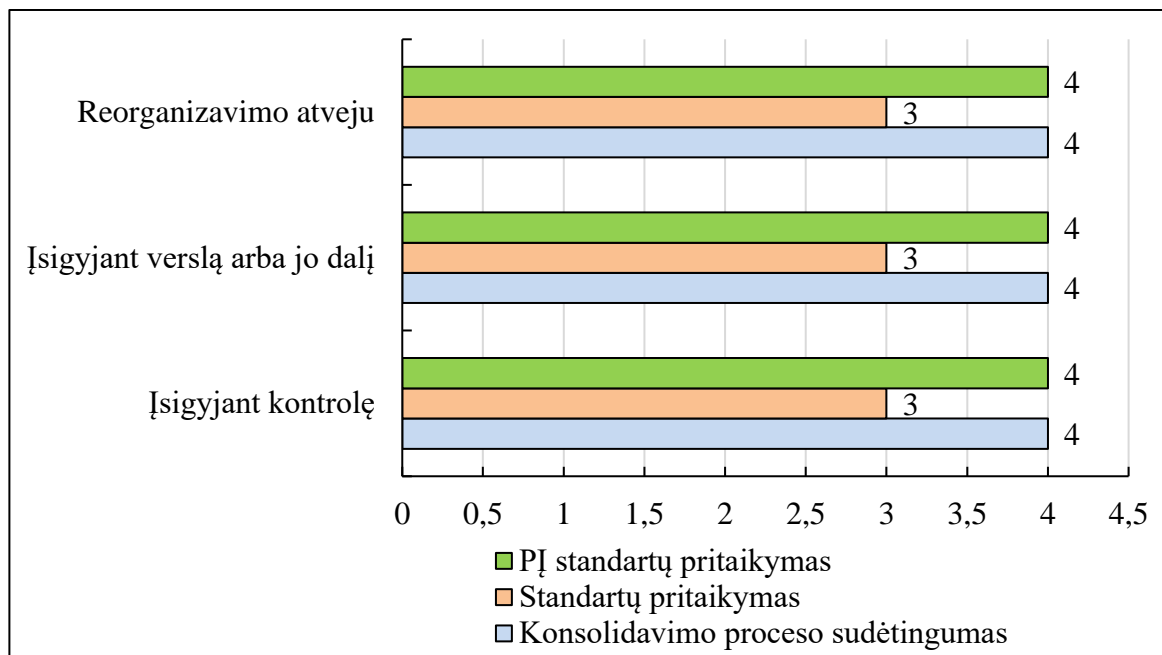
Ekspertų vertinimu, konsolidavimo procesas nėra labai lengvas procesas, 2 balai iš 5. Ekspertai taip pat patvirtina, kad reikalingos konsolidavimui informacijos surinkimas neapsunkina konsolidavimo proceso, kai duomenys tvarkingai ir tinkamai susisteminti, 3,8 balai iš 5. Iš diagramos matoma, kad standartų pritaikymas konsolidavimo metu nesudaro didelių kliūčių, 3 balai iš 5, bet patrunuojančiosios įmonės standartų pritaikymas dukterinei įmonei kartais apsunkina konsolidavimo

procesą (3,2 balai). Ekspertų nuomone pritaikytos įmonių grupei informacinės programos ir papildomi apskaitos darbuotojų mokymai palengvina konsolidavimo procesą.

Žemiau pateiktoje diagramoje pateikiamas pritarimo lygis, dėl pirminio konsolidavimo proceso skirtumų esant skirtingiems verslo jungimų būdams, žr. į 15 paveikslą.

15 paveikslas

Pritarimo lygis, dėl pirminio konsolidavimo proceso esant skirtingiems verslo jungimų būdams

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais

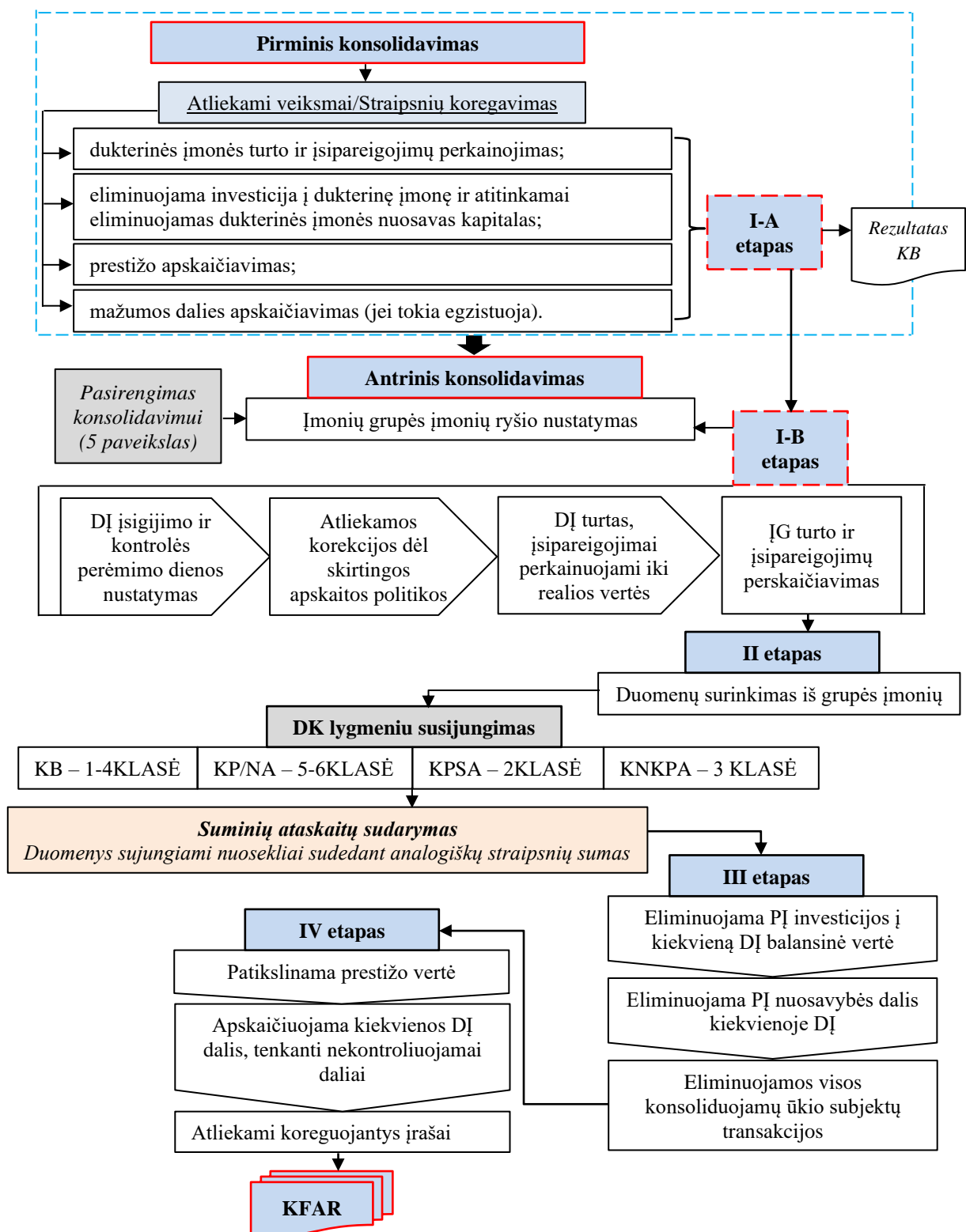
Ekspertai patvirtino, kad esant skirtingiems verslo jungimų būdams, pirminio konsolidavimo metu konsolidavimas nesiskiria ir joks verslo jungimų būdas labiau neapsunkina konsolidavimo.

Išankstinių klausimų pagalba buvo sužinota bendra ekspertų nuomonė apie konsolidavimo proceso užtikrinančių prielaidų sklandumą bei patikrintas ekspertų nuomonės suderinamumas. Pusiaus struktūrizuoto interviu metu buvo aptartas pirminio ir antrinio konsolidavimo procesas esant skirtingiems verslo jungimų būdams. Ekspertų nuomone, esant skirtingiems verslo jungimų būdams pirminio ir antrinio konsolidavimo proceso nuoseklumas nesikeičia, tik ne visada reikalingas paskesnis konsolidavimas.

Ekspertams buvo pateiktos pirminės ir antrinės konsolidavimo schemas. Ekspertų nuomone, schemas galima apjungti į vieną, pabrėžiant, kad po pirminio konsolidavimo, pasibaigus ataskaitiniam laikotarpiui ne visada seks antrinis konsolidavimas, žr. į 16 paveikslą.

16 paveikslas

Konsolidavimo modelis

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Gallimberti, Marra, Prencipe 2013, Kamarauskiene, 2016, TFAS ir VAS

Ekspertų nuomone, apjungiant pirminio ir antrinio konsolidavimo schemas, kuriasi sudarytas konsolidavimo modelis, kurį galima pritaikyti bet koku būdu susijungusiam verslo junginiui. Verslo junginiui susijungusiam bet koku verslo jungimų būdu, konsolidavimo procedūrų eiliškumas nesikeičia. Reikėtų pabrėžti, kad pirminio konsolidavimo metu atliekamos procedūros gali pasikartoti ir antrinio konsolidavimo metu pirmame etape, kaip pavyzdys, dėl skirtingos apskaitos politikos reikės atlikti korekcijas, bet taip pat galima teigti, kad pirminio konsolidavimo metu atliekami veiksmai persidengia su antrinio konsolidavimo pirmo etapo metu atliekamais veiksmais, ir jų nebereikia atlikti.

Ekspertų nuomone, ruošiant pirminiu ir antriniu konsolidavimo metu konsoliduotąsias finansines ataskaitas, neįmanoma labai didelis skirtumas pasiruošime konsolidavimui, tik priklausomai nuo įmonių grupės dydžio, pirminis konsolidavimas gali pareikalauti mažiau korekcijų. Ekspertai pabrėžia, kad atliekant pirminį konsolidavimą, atsiranda prievolė nustatyti įsigijimo ar kontrolės įgijimo datą bei kuri įmonė yra laikoma įsigyjančia. Interviu metu ekspertai patvirtino, kad pirminiu ir antriniu konsolidavimo būdu paruoštos konsoliduotosios finansinės ataskaitos nesiskiria, tik pirminiu konsolidavimo metu sudaromas tik konsoliduotasis balansas, bet kaip buvo pastebėta atvejo analizės metu, kad sudarant konsoliduotąjį balansą, tuo pačiu galima sudaryti ir konsoliduotąjį pelno (nuostolių) ataskaitą. Ekspertų buvo klausiama ar pirmą kartą ruošiant konsoliduotąsias finansines ataskaitas kyla daugiau kliūčių ir nesklandumų nei tolimesnio konsolidavimo metu, ekspertai patikino, kad ypatumų atsiranda ir pirminio ir antrinio konsolidavimo metu, bet pirminio konsolidavimo proceso negalėtų pavadinti sudėtingesniu, nes papildomos korekcijos ir sunkumai kyla vienodai ruošiant konsoliduotas finansines ataskaitas tiek pirminiu, tiek ir antriniu konsolidavimo metu. Ekspertai pareiškė nuomonę, kad didžiausi pokyčiai vyksta dėl atskirų standartų, pritaikytų individualioms operacijoms, o ne dėl skirtingo konsolidavimo būdo. Kad konsolidavimo procesas būtų lengvesnis, ekspertai pasiūlė sukurti arba papildyti informacines programas papildomais moduliais, programą pritaikyti savo įmonių grupei, kad konsolidavimo procesas vyktų kuo sklandžiau, o duomenų apdorojimas išseikvotų kuo mažiau laiko. Interviu metu išsiaiškinta, kad nėra priežasčių, dėl kurių pirminio ir antrinio konsolidavimo schemas negalėtų būti apjungtos. Apjungus schemas, sukurtas konsolidavimo modelis, kuriame atsispindi taisyklės, kurių reikia laikytis konsolidavimo metu.

IŠVADOS

1. Konsoliduotoji finansinė atskaitomybė tai susisteminta įmonių grupės finansinė atskaitomybė, kuri pateikiama kaip vieno ūkinio subjekto ir kurioje atsispindi veiklos rezultatai, svarbūs vidiniams ir išoriniams vartotojams. Įmonių grupė tai verslo junginys, bendrai kontroliuojantis vieną ar daugiau ūkinių subjektų, kurie teisiškai nepriklausomi, bet susieti ekonominiais ryšiais. Verslo jungimas galimas įsigyjant kontrolę, verslą arba jo dalį bei reorganizavimo būdu.
2. Remiantis 16-uju VAS buvo išskirti tokie kriterijai, kuriais vadovaujantis atsiranda pareiga konsoliduoti ataskaitas:
 - nustatomas tiesioginis poveikis patronuojamosios įmonės veiklai – įmonė turi kitos įmonės akcijų ne mažiau kaip 50 proc. balsų, turi teisę rinkti ir atšaukti tos įmonės direktorių, daugumą valdybos narių, nors turi mažiau nei 50 proc. balsų ir įmonė turi mažiau nei 50 proc. balsų, bet pagal susitarimus su kitais tos įmonės akcininkais gali spręsti, kaip panaudoti daugiau kaip 50 proc. tos įmonės balsų;
 - nustatomas netiesioginis poveikis patronuojamosios įmonės veiklai – netiesioginis poveikis atsiranda per kitas kontroliuojamas įmones, per kontroliuojamų įmonių kontroliuojamas įmones.

Remiantis 10-uju TFAS konsoliduotąsias finansines ataskaitas atsiranda pareiga parengti, kai:

- patronuojančioji įmonė kontroliuoja vieną arba kelias kitas patronuojamasias įmones,
- apibrėžiamas kontrolės principas ir nustatoma, kad kontrolė yra konsolidavimo pagrindas.

10-ojo TFAS struktūra konsoliduotos finansinės atskaitomybės atžvilgiu paremta kontrolės ir reikšmingos įtakos sąvokomis, tai reiškia, kad prieš pradėdant konsolidavimą svarbu identifikuoti kontrolę arba reikšmingą įtaką.

3. Prieš sudarant konsoliduotą atskaitomybę svarbu įsitikinti, kad įmonių grupėje taikomi vienodi apskaitos, turto ir įsipareigojimų vertinimo metodai, suderinti tarpusavio sandorių likučiai ir esant poreikiui perskaičiuoti užsienio šalyse įregistruotų patronuojamųjų įmonių finansinės ataskaitos konsoliduotųjų finansinių ataskaitų valiuta. Konsolidavimo būtinybė atsiranda susidarant verslo junginiui, neatsižvelgiant į junginio sudarymo būdą. Konsolidavimas pradėdamas kai įgyjama kontrolė ir baigiamas konsoliduoti, kai prarandama

kontrolė. Sudarant konsoliduotas finansines ataskaitas sujungiami panašūs patronuojančiosios įmonės ir jos patronuojamųjų įmonių straipsniai, bei eliminuojami visi tarpusavio sandoriai.

4. Konsoliduotą atskaitomybę sudaro ataskaitų rinkinys: konsoliduotasis balansas, konsoliduotoji pelno (nuostolių) ataskaita, konsoliduotoji pinigų srautų ataskaita, konsoliduotoji nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita, konsoliduotųjų finansinių ataskaitų aiškinamasis raštas. Galimi du konsolidavimo būdai – pirminis ir antrinis. Pirminiu konsolidavimu metu būtina sudaryti tik konsoliduotąjį balansą, antriniu konsolidavimo metu turi būti sudarytas konsoliduotųjų ataskaitų rinkinys.

5. Atvejo analizės metu išskirti tokie konsoliduotųjų finansinių ataskaitų sudarymo etapai: pirmą kartą sudarant konsoliduotąsias finansines ataskaitas, kuomet atsiranda kontrolė tarp įsigyjamosios įmonės ir įsigyjančiosios įmonės, konsolidavimo metu atliekami veiksmai:

- perkainojamas dukterinės įmonės turtas ir įsipareigojimai;
- eliminuojama investicija į dukterinę įmonę ir atitinkamai eliminuojamas dukterinės įmonės nuosavas kapitalas;
- esant poreikiui apskaičiuojamas prestižas ir mažumos dalis (jeigu tokia egzistuoja).

Ataskaitinio laikotarpio pabaigoje sudarant konsoliduotąsias finansines ataskaitas tarp patronuojančios ir patronuojamos ar patronuojamųjų įmonių:

- pirmame etape – reikia nustatyti, kokių įmonių grupės įmonių finansiniai duomenys turi būti konsoliduojami. Nustačius įmones, atliekamos reikalingos korekcijos dėl galimų apskaitos politikos skirtumų. Po įmonių nustatymo svarbu įsitikinti, kad buvo atlikti būtini veiksmai iki konsolidavimo, kurie minimi trečioje išvadoje;
- antrame etape – iš įmonių grupės įmonių surenkami duomenys ir sudaromos suminės ataskaitos. Sudarant sumines ataskaitas duomenys sujungiami nuosekliai sudedant analogiškų straipsnių sumas;
- trečiame etape:
 - eliminuojama patronuojančiosios įmonės investicijos balansine verte į kiekvieną dukterinę įmonę;
 - eliminuojama patronuojančiosios įmonės nuosavybės dalis kiekvienoje dukterinėje įmonėje;
 - eliminuojamos konsoliduojamųjų įmonių tarpusavio transakcijos;
- eliminavus tarpusavio sandorius ir jų rezultatus, ketvirtame etape esant poreikiui patikslinama prestižo vertė, kuri remiantis VAS amortizuojama, arba remiantis TAS –

vertinamas prestižo vertės pokytis, ir apskaičiuojama mažumos dalis, jeigu tokia egzistuoja. Pabaigoje atliekami koreguojantys įrašai ir paruošiamas konsoliduotas finansinių ataskaitų rinkinys.

6. Nustatyta, kad konsoliduotąsias ataskaitas galima sudaryti didžiosios knygos ir sąskaitų plano lygmeniu. 1-4 sąskaitų plano klasės duomenys pateikiami konsoliduotajame balanse, 5-6 sąskaitų plano klasės duomenys atsispindi konsoliduotojoje pinigų srautų ataskaitoje, 27 sąskaitų grupės sukauptų duomenų pagalba sudaroma konsoliduotoji pinigų srautų ataskaita ir 3 klasės pokytis parodomas konsoliduotojoje nuosavo kapitalo pokyčių ataskaitoje. Aiškinamasis raštas apima visą sąskaitų planą.
7. Ekspertinio vertinimo metu įvertintas atvejo analizės metu sukurtų pirminio ir antrinio konsoliduotųjų ataskaitų sudarymo schemų praktinis tinkamumas, leido apjungti schemas ir sukurti universalų konsolidavimo modelį, kuris parengtas remiantis taisyklių visuma, bei tinkamas verslo junginiams susijungusiems skirtingais būdais. Ekspertai patvirtino atvejo analizės metu prieitą išvadą, kad verslo junginio sudarymo būdas neturi įtakos konsolidavimo nuoseklumui, tik buvo pabrėžtas aspektas, kad ne visais atvejais sudarytam verslo junginiui bus reikalingas antrinis konsolidavimas. Pirminis konsolidavimas būdingas esant visiems verslo jungimo būdams, o antrinis – būdingas tik įmonių grupėms, kurios sudarytos įgyjant kontrolę. Konsolidavimo modelis sudarytas apjungiant pirminio ir antrinio konsolidavimo schemas. Kadangi ne visais atvejais sudarytam verslo junginiui bus reikalingas antrinis konsolidavimas, parengtame konsolidavimo modelyje, matomas pirminio konsolidavimo atskyrimas – mėlyna brūkšnine linija, nuo antrinio konsolidavimo. Antriniame konsolidavime atsikartoja pirminio konsolidavimo procedūros tai – įsigijimo ir kontrolės perėmimo dienos nustatymas, korekcijos dėl skirtingos apskaitos politikos, dėl to galima teigti, kad pirminio konsolidavimo ir antrinio konsolidavimo pirmo etapo procedūros persidengia. Pirminiame konsolidavime apskaičiuojamas prestižas, o antriniame konsolidavime esant poreikiui tik patikslinama prestižo vertė. Antrinio konsolidavimo metu eliminuojami visi konsoliduojamųjų įmonių tarpusavio sandoriai, kurių pirminio konsolidavimo metu nėra. Pirminio konsolidavimo metu sudaromas tik konsoliduotasis balansas, o antrinio konsolidavimo metu sudaromas konsoliduotųjų finansinių ataskaitų rinkinys.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Augustinaitis, A., Rudzkiene V., Petrauskas, R. A. ir kiti. (2009). Kolektyvinė monografija: Lietuvos e.valdžios gairės: ateities išvalgų tyrimas (atsakingieji redaktoriai: Vitalija Rudzkiene, Arūnas Augustinaitis). Mykolo Romerio universitetas. ISBN 978-9955-19-160-5. 352 p.
- Авдеева, В.И., Крутиков, В.К., Костина, О.И., Губернаторова, Н. Н. (2016). Корпоративные финансы. Калуга: Издательство Эйдос, 129 с. ISBN 978-5-905697-67-8 Žiūrėta 2022-04-23. Prieiga internetu: <https://www.researchgate.net/publication/301730402>
- Baltic Legal Solutions Lietuva. (2012). Įmonių grupės atsakomybės už kiekvienos įmonės – grupės narės – finansinę padėtį (mokumą) nustatymo teisinės galimybės ir taikymo efektyvumas tyčių bankrotų prevencijos kontekste. Žiūrėta 2022-05-21. Prieiga internetu: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_imoniu_grupes_atsakomybe.pdf
- Banevičienė, A. (2007). Ūkio subjektų konglomeratinių koncentracijų teisinio reguliavimo ypatumai Europos bendrijoje. JURISPRUDENCIJA. Moksliniai darbai, 9(99), 54-51.
- Berman, K., Knigh, J. (2006). Finansinė išmintis: knyga vadovams apie tai, ką iš tikrųjų reiškia skaičiai. Vilnius: Verslo žinios. 257 p. ISBN 9955-460-39-3.
- Bikienė, J., Pučkienė, D. (2012). Buhalterinė apskaita: teorija ir praktika. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba. 324 p. ISBN 978-9955-19-439-2.
- Bilevičienė. T., Jonušauskas S. (2011). Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba. 308 p. ISBN 978-9955-19-242-8
- Carney, M., Gedajlovic, E. R., Heugens, P. P., Van Essen, M., Van Oosterhout, J. H. (2011). Business group affiliation, performance, context, and strategy: A meta-analysis. *Academy of Management Journal*, 54(3), 437-460. DOI: 10.5465/AMJ.2011.61967812
- Chittoor, R., Kale, P., Puranam, P. (2015). Business groups in developing capital markets: Towards a complementarity perspective. *Strat. Mgmt. J.*, 36: 1277–1296. DOI: 10.1002/smj.2287
- DePamphilis, D. (2011). *Mergers and Acquisitions Basics: All You Need to Know*. Oxford: Elsevier. 260 pp. ISBN 978-0-12-374948-2.
- Dikčius, V. (2011). Anketos sudarymo principai. Vilnius: Vilniaus Universitetas.
- Dringoli, A. (2016). *Merger and Acquisition Strategies: How to Create Value*. Cheltenham UK: Edward Elgar publishing.
- Fan, J., Goyal, V. K. (2006). On the Patterns and Wealth Effects of Vertical Mergers. *The Journal of Business*, Vol. 79, No. 2 pp. 877-902.
- Faulkner, D., Teerikangas, S., Joseph, R. M&A motives, definitions and defining characteristics. *European Financial Management*, 2012, Vol. 10, Iss. 1, p. 109-139.

- Gallimberti, C., Marra, A., Prencipe, A. (2013). Consolidation. Preparing and Understanding Consolidated Financial Statements under IFRS. McGraw-Hill Education. ISBN 978 – 00 – 771 – 6096 – 8
- Goedhart, M., Koller, T., Wessels, D. (2017). Valuation– Measuring and Managing the Value of Companies. Canada: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 872 pp. ISBN 978-1-118-87370.
- Graham, R., Cameron, K. J., King, R. D. (2001) Proportionate Consolidation vs the Equity Method: A Decision Usefulness perspective on Reporting Interests in Joint Ventures. Žiūrėta 2022-04-23. Prieiga internetu: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.306839>
- Guptor, M., Rudžionienė, K. (2018). Finansinių ataskaitų informacijos kokybės užtikrinimo beiėškant: nuo bendrų principų iki neuroapskaitos. Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika, 29–42. Žiūrėta: 2022-05-05. Prieiga internetu: <https://doi.org/10.15388/batp.v0i1.11951>
- Gusarova, L. V. (2011). Metodika sostavlenije konsolidirovannoj finansovoj otchiotnosti. Mezhdunarodnyj buhalkerskij uchiot (rus. k. Metodika sostavlenija konsolidirovannoj finansovoj otchiotnosti nekommerckeskich organizacij po MCFO). Nr.12 (162).
- Heald, D., Georgiou, G. (2005). Resource accounting: Valuation, consolidation and accounting regulation. Public Administration. Vol. 73, Iss. 4, p. 571-579.
- Hofmann, P. (2013). The Impact of International Trade and FDI on Economic Growth and Technological Change. Contributions to Economics, 9-27. Žiūrėta 2022-04-25. Prieiga internetu: doi 10.1007/978-3-642-34581-4_2
- Ikhwan, M., Haeruddin, M. (2017). Mergers and acquisitions: Quo Vadis?. Management, 7(2): 84-88. Žiūrėta 2022-04-21. Prieiga internetu: <https://core.ac.uk/download/pdf/225147479.pdf>
- Ivanauskienė, A. (2016). Buhalterinė apskaita. Vilnius: Tyto alba, 531 p. ISBN 978-609-466-158-7
- Jankauskaitė, A. (2009). Verslo jungimo apskaita. Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika, 52–65. Žiūrėta: 2022-05-05. Prieiga internetu: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367189702264/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- Jočiūnienė, D., Stončiūvienė, N.. (2008). Apskaitos tarptautinė reglamentacija. Akademija, 382 p. Žiūrėta 2022-04-23. Prieiga internetu: http://asu.lt/wp-content/uploads/2015/02/knyga_visu.pdf
- Kadirbayevich, P. A. (2021). Preparation of consolidated financial statements of holding companies in accordance with international financial reporting standards. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 2(05), 492-496.
- Kalčinskas, G., Kalčinskaitė-Klimaitienė, R. (2017). Buhalterinė apskaita. Vilnius: V. Pačiolis leidykla. 884 p. ISSN 978-9955-04-264-8.

- Kamarauskienė, I. (2016). Viešojo sektoriaus subjektų finansinių ataskaitų konsolidavimo modelis: daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus Universitetas, vadyba – 03 S.
- Kanapickienė, R., Rudžionienė, K., Jefimovas, B. (2008). Finansinė apskaita. Vilnius: VU leidykla. 315 p.
- Kancerevyčius, G. (2006). Finansai ir investicijos. Kaunas: Smaltija. 864 p. ISSN 995-5551-933.
- Kardelis, K. (2017). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 6-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius, 459 p. ISBN 978-5-420-01771-5.
- Killins, R., Ngo, T. & Wang, H. (2021). Goodwill impairment and CEO overconfidence. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 29. Prieiga per internetą: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S2214635021000034?token=FF06426E84165C8997C4CECD52A7DF68513098BC2955A23700BAD4DDD7A6D15C28DF2223D3EA8689ADE07801DF7A2C8A&originRegion=eu-west-1&originCreation=20220302135936>
- Lakis, V., Miniotaitė, J. (2016). Finansinių ataskaitų peržiūra kaip informacijos apie įmonę patikimumo užtikrinimo priemonė. *Informacijos mokslai*, 74, 97-110. Žiūrėta: 2022-05-05. Prieiga internetu: <https://www.journals.vu.lt/IM/article/download/9925/7765>
- Lewis, G., H., Johnson, R., G. (1975). Kendall's Coefficient of Concordance for Sociometric Rankings with Self Excluded. *Sociometry*. Vol. 34, No. 4, p. 496-503. doi: 10.2307/2786195.
- Mackevičius, J. (2005). Įmonių veiklos analizė, Vilnius: TEV leidykla.
- Manne, H. (2005). Mergers and the market for corporate control. *The Journal of Political Economy*, Vol. 73, Iss. 2, p. 110-120.
- Malijebtou Hassine, N., Jilani, F. (2017). Earnings Management Behavior with Respect to Goodwill Impairment Losses under IAS 36: The French Case. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, Vol. 7, No.2, April 2017, pp. 177–19 Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Nour-Malijebtou/publication/325124120_Earnings_Management_Behavior_with_Respect_to_Goodwill_Impairment_Losses_under_IAS_36_The_French_Case/links/5b641981458515298ce14b50/Earnings-Management-Behavior-with-Respect-to-Goodwill-Impairment-Losses-under-IAS-36-The-French-Case.pdf
- Meyer, A. M., Booker, M. J. (2001). *Eliciting and Analyzing Expert Judgement: A Practical Guide*. Philadelphia: ASA-SIAM Publications. 459 p.
- Miečinskienė, A., Stukas, D. (2010). Įmonių susijungimų ir įsigijimų sandarių kainai įtaka darančių veiksmų tyrimas. *Verslas: Teorija ir praktika*, 11(2):168-175. Žiūrėta: 2022-03-05. Prieiga internetu: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367171255369/J.04~2010~1367171255369.pdf>
- Mishkin, F. S. (2003). Financial consolidation: Dangers and opportunities. *Journal of Banking & Finance*, Vol. 23, Iss. 2, p. 675-691.

- Moloney, N. (2014). EU Securities and Financial Markets Regulation, Third Edition. Oxford European Union Law Library. ISBN: 9780199664344.
- Moyer, R. CH., McGuigan, J.R., Kretlow, W. J. (1998). Contemporary financial management. USA:South Western College Pub. 404 p. Žiūrėta 2022-04-21. Prieiga per internetą: <https://archive.org/details/contemporaryfina0000raor/page/n3/mode/2up>
- Nakrošis, V., Jarmalavičiūtė, N., Burakienė, D. (2017). Ką, kaip ir kodėl vertinime? Trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą. Lietuvos Respublikos finansų ministerija, p. 37;
- Naeem, N., Rashid, A. (2017). Effects of mergers on corporate performance: An empirical evaluation using OLS and the empirical Bayesian methods. *Borsa Istanbul Review*, 17 (1), 10-24.
- Papijanc, V. (2007). Įmonių grupės teisinio reguliavimo aspektai: samprata ir požymiai. *JURISPRUDENCIJA. Moksliniai darbai*, 4(94), 81-88.
- Pepels, S. (2021). Defining groups of companies under the European Insolvency Regulation (recast): On the scope of EU group insolvency law. *International Insolvency Review*, 30(1), 96–123. <https://doi.org/10.1002/iir.1402>
- Pierce, A., Brennan, N. (2003). Principles and Practice of Group Accounts– A European Perspective. ISBN-13: 978-1861529282; p 5 – 238.
- Podvezko, V. (2005). Ekspertų įverčiu suderinamumas. Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas. Vilnius : Technika. 2005, T. 11, nr. 2, p. 101-107. ISSN 1392-8619
- Pranckevičiūtė, A., Vasiliauskaitė, A. (2007). Rizikos valdymas formuojant verslo junginius. *Ekonomika ir vadyba*, 239- 246. Žiūrėta: 2022-04-05. Prieiga internetu: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367163851175/J.04~2007~1367163851175.pdf>
- Rebar, C., Gersch, C., Macnee, C., McCabe, S. (2010). *Nursing Research. Using Research in Evidence-Based Practice*. 3rd ed. Wolters Kluwer Health | Lippincott Williams & Wilkins. 426 p. ISBN 978-1-60547-730-5
- Roberts, A., Wallace, W., Moles, P. (2012) *Mergers and Acquisitions*. Žiūrėta 2022-04-23 Prieiga internetu: <https://www.semanticscholar.org/paper/Mergers-and-Acquisitions-Professor-Roberts-Wallace/1ad42ea653527064cde097abba6b811bc37aca77>
- Tamulevičienė D., Davidavičienė R., Mackevičius J. (2015). Buhalterinė apskaita – svarbus šalies ekonominio augimo veiksnys. *Lietuvos ekonomikos augimo ir stabilumo strateginės kryptys* <http://www.lea2015.ef.vu.lt/wp-content/uploads/2016/01/LEA2015-straipsniu-rinkinys-1.pdf>
- Taylor, A. P. (1996) *Consolidated Financial Reporting*. London: Paul Chapman Pub. 328 p. Žiūrėta 2022-04-25. Prieiga internetu: <https://archive.org/details/consolidatedfina0000tayl>

Tidikis, R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras. 628 p.

Thornton, G. (2017). Under control? A practical guide to applying IFRS 10 Consolidated Financial Statements. Žiūrėta 2022-04-23. Prieiga per internetą: <https://www.grantthornton.global/globalassets/1.-member-firms/global/insights/article-pdfs/2017/ifrs-10-guide-under-control.pdf>

Trumpaitė, I. (2008). Šiuolaikinė verslo vertės valdymo koncepcija. Verslas, vadyba ir studijos, p. 84–93

Wen, H., Moefrle, S. R. (2016). Accounting for goodwill: An academic literature review and analysis to inform the debate. *Research in Accounting Regulation*, 28, pp. 11-21. Prieiga per internetą: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S1052045716000035?token=BE3C525DC2CB3D713B79B672430078ECA3B51BED31326F77785DA56259DF29DFD04359473BED4AC5AFB9C68B0797B741&originRegion=eu-west-1&originCreation=20220301151942>

KITA LITERATŪRA

9-ASIS TARPTAUTINIS FINANSINĖS ATSKAITOMYBĖS STANDARTAS „Finansinės priemonės“. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1126/2008. 2008-11-03.

10-ASIS TARPTAUTINIS FINANSINĖS ATSKAITOMYBĖS STANDARTAS „Konsoliduotosios finansinės ataskaitos“. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1126/2008. 2008-11-03.

11-ASIS TARPTAUTINIS FINANSINĖS ATSKAITOMYBĖS STANDARTAS „Jungtinė veikla“. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1126/2008. 2008-11-03.

28-ASIS TARPTAUTINIS FINANSINĖS ATSKAITOMYBĖS STANDARTAS „Investicijos į asocijuotąsias įmones ir bendras įmone“. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1126/2008. 2008-11-03

14-ASIS VERSLO APSKAITOS STANDARTAS „VERSLO JUNGIMAI“ (Žin. 2013, Nr. 28-1375; TAR, 2015-05-29, i. k. 2015-08350). Žiūrėta: 2022-03-01

15-ASIS VERSLO APSKAITOS STANDARTAS „INVESTICIJOS Į ASOCIJUOTĄSIAS ĮMONES“ (Žin. 2008, Nr. 148-5964; TAR, 2015-05-28, i. k. 2015-08352). Žiūrėta: 2022-03-06

16-ASIS VERSLO APSKAITOS STANDARTAS „KONSOLIDUOTOSIOS FINANSINĖS ATASKAITOS IR INVESTICIJOS Į PATRONUOJAMĄSIAS ĮMONES“ (Žin. 2008, Nr. 148-5965; TAR, 2015-05-28, i. k. 2015-08507). Žiūrėta: 2022-03-05

18-ASIS VERSLO APSKAITOS STANDARTAS „FINANSINIS TURTAS IR FINANSINIAI ĮSIPAREIGOJIMAI“ (Žin. 2009, Nr. 137-6053; 2012, Nr. 153-7893, TAR 2014-09-30, i. k. 2014-13256, TAR 2015-06-01, i. k. 2015-08505). Žiūrėta: 2022-03-05

2008-11-03 EK reglamentas (EB) Nr.1126/2008 priimantis tam tikrus tarptautinius apskaitos standartus pagal EP ir ET reglamentą (EB) Nr.1606/2002.

METHODOLOGY OF PREPARING FINANCIAL STATEMENTS FOR CONSOLIDATION

Loreta POLUBINSKAJA

Master thesis

Study programme – Accounting and financial management

Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration

Supervisor – Assis. Dr. I. Kamarauskienė

Vilnius, 2023

SUMMARY

75 pages, 12 charts, 16 pictures, 66 references.

The main objective of this final work is to develop a methodology for the consolidation of financial statements under different forms of business aggregation. The work consists of three main parts: literature analysis, study and its results and conclusions.

The literature analysis looks at theoretical aspects of consolidation. The main criteria under which the obligation to draw up consolidated accounts arises, the stages of drawing up consolidated accounts are identified and described, and the concepts of consolidated financial statements, business combination and control are defined.

The formation of a business combination is possible in three ways: by acquiring control of another company (s), acquiring or reorganising the business of another enterprise. In addition, it was found that there are two consolidation methods that are based on control and are due to differences in the consolidation objective. It was also found that not all business combinations constituted may require secondary consolidation. Primary consolidation is required and carried out when a new business combination occurs and secondary consolidation, also known as further consolidation, is carried out on a regular basis after the end of the reporting period during which the corporate group result is shown as a single entity.

The case study found that the consolidation procedures carried out during the initial consolidation include the revaluation of the assets and liabilities of the subsidiary, the elimination of the investment in the subsidiary and the corresponding elimination of the subsidiary's equity capital and the calculation of goodwill and minority interest if necessary. At the time of secondary consolidation: the

entities to be consolidated are identified, if necessary, adjustments are made to differences in accounting policies, items of companies in the group of companies are collected and merged, transactions between them are eliminated, the value of goodwill is adjusted, and the uncontrolled share is calculated.

The investigation showed that different business combinations do not change the consistency of the consolidated accounts. It has been found that the different ways of combining business during initial and secondary consolidation do not require additional, new steps and a unified model is appropriate for the compilation of consolidated financial statements.

PRIEDAI

Ekspertinio vertinimo išankstiniai klausimai

Dėkoju, kad sutikote dalyvauti tyrime. Esu Vilniaus Universiteto Apskaitos ir finansų valdymo krypties magistro studentė Loreta Polubinskaja. Atliekamas tyrimas – tai magistro laipsnio baigiamojo darbo empirinio tyrimo apie konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ruošimą dalis. Tyrimo tikslas – parengti modelį, skirtą finansinių ataskaitų konsolidavimui, kuris tiktų skirtingais būdais susijungusiam verslo junginiui. Tyrimas užbaigiamas pateikiant išvadas ir pasiūlymus. Dėl to, kad dirbate apskaitos srityje ir atliekate ar prisidedate prie įmonių grupės konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ruošimo arba prižiūrite ataskaitų konsolidavimo ar konsoliduotųjų duomenų bei konsolidavimo proceso teisingumą, Jūs esate pasirinktas kaip tinkamas ekspertas tyrimo problematikai nagrinėti. Tyrimo metu gauta informacija bus naudojama tik moksliniams tikslams. Ekspertų tapatybę atskleidžianti informacija nebus viešinama be ekspertų sutikimo. Maloniai prašau atsakyti į toliau teikiamus klausimus, pasirenkant Jums tinkamiausius atsakymus ar išsakant atskirąją nuomonę. Dėkoju už Jūsų atsakymus.

Loreta Polubinskaja
Vilniaus Universitetas
Ekonomikos ir Verslo Administravimo fakultetas
Apskaitos ir finansų valdymo studijos
Kontaktinė informacija:
loreta.polubinskaja@evaf.stud.vu.lt

I. Įžanginė dalis

Savo atsakymą pažymėkite plusu (+)

1.1. Ar šiuo metu dirbate įmonių grupės apskaitos skyriuje, kuris sudaro ar tikrina konsoliduotąsias finansines ataskaitas:

Taip	Ne
☐	☐

1.2. Jūsų pareigybinis statusas yra:

Konsoliduotąsias finansines ataskaitas sudarančio padalinio vadovas / vadovė	
Apskaitą tvarkančio padalinio vadovas / vadovė	
Konsoliduotąsias finansines ataskaitas sudarančio padalinio specialistas	
Apskaitą tvarkančio padalinio specialistas	
Konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ar jų sudarymo teisingumą prižiūrintis specialistas	

Kita:.....

1.3. Jūsų patirtis dirbant apskaitos srityje:

Iki 5 m.	
Nuo 5 m. iki 10 m.	
Nuo 10 m. iki 15 m.	
Daugiau kaip 15 m.	

1.4. Jūsų patirtis konsoliduotųjų finansinių ataskaitų sudarymo srityje:

Iki 5 m.	
Nuo 5 m. iki 10 m.	
Nuo 10 m. iki 15 m.	
Daugiau kaip 15 m.	

1.5. Sektorius, kuriam priklauso įmonių grupė, kurioje dirbate:

Statybų sektorius	
Finansų sektorius	
Mažmeninės prekybos sektorius	
Didmeninės prekybos sektorius	
Ūkio sektorius	
Paslaugų sektorius	
Pramonės sektorius	

Kita:.....

1.6. Ar užsiimate papildoma veikla, kuri yra susijusi su apskaita ar finansinių ataskaitų konsolidavimu?

Skaitau paskaitas/seminarus	
Profesorius(-ė) aukštojoje mokykloje	
Reguliariai publikuoju ekonominius straipsnius	
Neužsiimu	

Kita:.....

II. Bendroji dalis

2.1. Per savo darbo patirtį Jums teko ruošti pirminiu ir antriniu būdu konsoliduotas finansines ataskaitas arba tikrinti pirminiu ir antriniu būdu paruoštas konsoliduotas finansines ataskaitas?

Tik pirminiu	
Tik antrinu	
Ir pirminiu ir antriniu	

2.2. Jei per savo darbo patirtį, Jūs esate ruošęs (- usi) ar tikrinęs (- usi) konsoliduotąsias finansines ataskaitas parengtas pirminiu ir antriniu konsolidavimo būdu, įvertinkite žemiau pateiktus teiginius (skalė nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia visai nesutinku, o 5 – visiškai sutinku):

Klausimas	1 Visiškai nesutinku	2 Labiau nesutinku	3 Nei sutinku, nei nesutinku	4 Labiau sutinku	5 Visiškai sutinku	Neturiu nuomonės/ negaliu palyginti
Ruošiant pirminiu ir antriniu būdu konsoliduotąsias finansines ataskaitas jaučiamas didelis skirtumas pasiruošime konsolidavimui						
Lyginant pirminiu ir antriniu būdu paruoštas konsoliduotąsias finansines ataskaitas jaučiamas didelis skirtumas tarp konsoliduotųjų finansinių ataskaitų						
Daugiau kliūčių ir nesklandumų kyla pirmą kartą ruošiant konsoliduotąsias finansines ataskaitas, o tolimesnis konsolidavimas nesudaro papildomų sunkumų						
Papildomas darbas ir sunkumai kyla vienodai ruošiant finansines ataskaitas pirminiu konsolidavimu metu tiek ir antriniu konsolidavimo metu						
Pirminiu konsolidavimu metu ir antriniu konsolidavimo metu didžiausi pokyčiai vyksta dėl atskirų standartų, pritaikytų individualioms operacijoms, o ne dėl skirtingo konsolidavimo						

Pastabos/komentarai:.....

2.3. Įvertinkite žemiau pateiktus teiginius susijusius su finansinių ataskaitų konsolidavimo procesu (skalė nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia visai nesutinku, o 5 – visiškai sutinku):

	1 Visiškai nesutinku	2 Labiau nesutinku	3 Nei sutinku, nei nesutinku	4 Labiau sutinku	5 Visiškai sutinku	Neturiu nuomonę s/negaliu palyginti
Konsolidavimo procesas yra pakankamai lengvas ir nesunkiai įgyvendinamas						
Konsolidavimo proceso metu problematiškiausia yra surinkti visą reikiamą informaciją						
Konsolidavimo proceso metu problematiškiausia yra pritaikyti apskaitos standartų reikalavimus						
Konsolidavimo proceso metu problematiškiausia yra dirbti su tam naudojamomis informacinėmis programomis						
Konsolidavimo proceso metu problematiškiausia yra pritaikyti patronuojančios įmonės apskaitos standartus jos patronuojamosioms įmonėms						
Konsolidavimo procesas vyktų sklandžiai/sklandžiau, jei būtų skiriama daugiau laiko apskaitos darbuotojų mokymams						

Pastabos/komentarai:.....

2.4. Įvertinkite žemiau pateiktus teiginius, kai sudaromas pirminis konsolidavimas, esant skirtingiems verslo jungimų būdams (skalė nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia visai nesutinku, o 5 – visiškai sutinku):

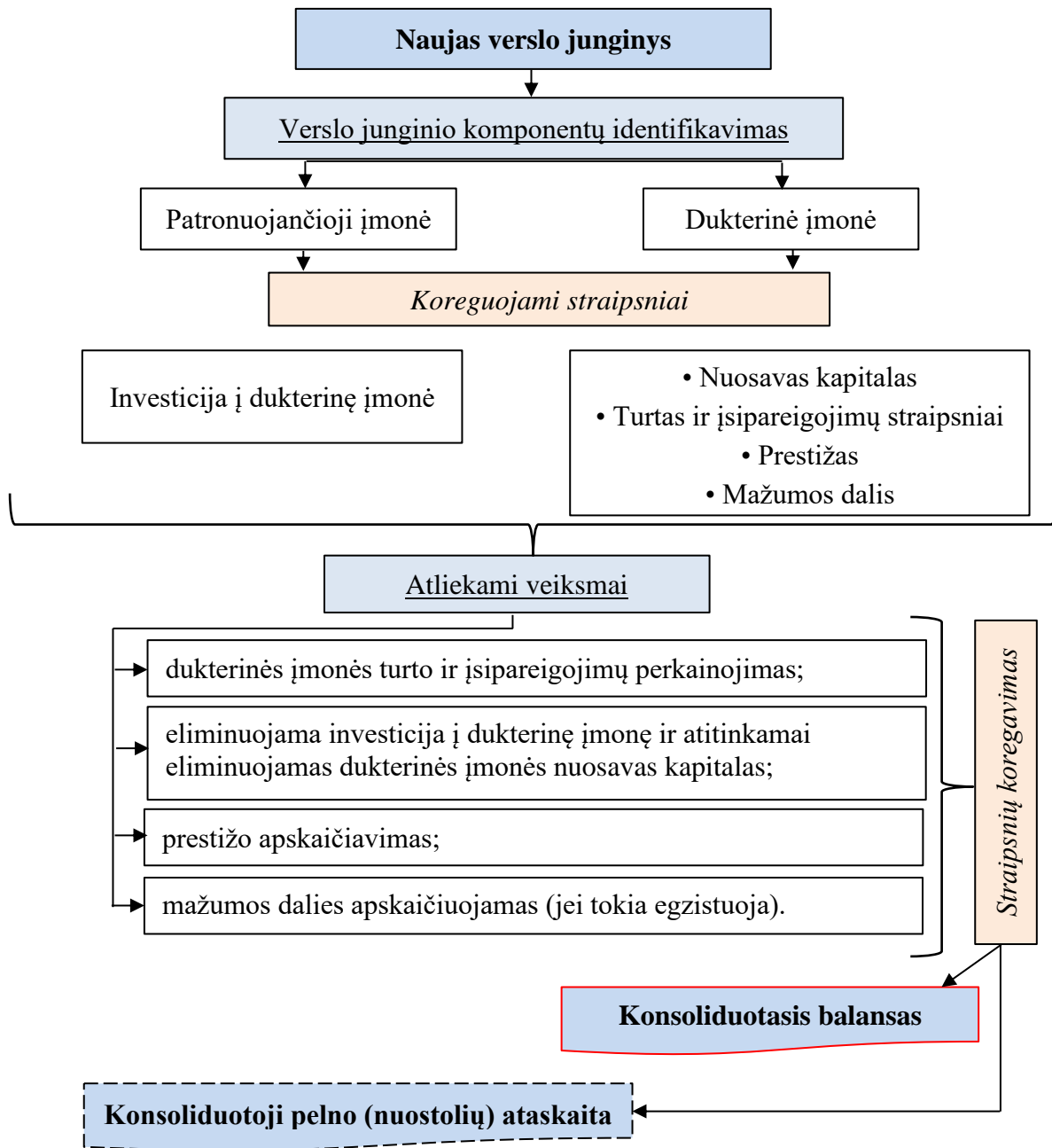
		1 Visiškai nesutinku	2 Labiau nesutinku	3 Nei sutinku, nei nesutinku	4 Labiau sutinku	5 Visiškai sutinku	Neturiu nuomonę s/negaliu palyginti
Įsigyjant kontrolę	Konsolidavimas – pakankamai sudėtingas procesas						
Įsigyjant verslą arba jo dalį							
Reorganizavimo atveju							

Įsigyjant kontrolę	Konsolidavimo proceso metu problemiškesniausia yra pritaikyti apskaitos standartų reikalavimus						
Įsigyjant verslą arba jo dalį							
Reorganizavimo atveju							
Įsigyjant kontrolę	Konsolidavimo proceso metu problemiškesniausia yra pritaikyti patronuojančios įmonės apskaitos standartus						
Įsigyjant verslą arba jo dalį							
Reorganizavimo atveju							

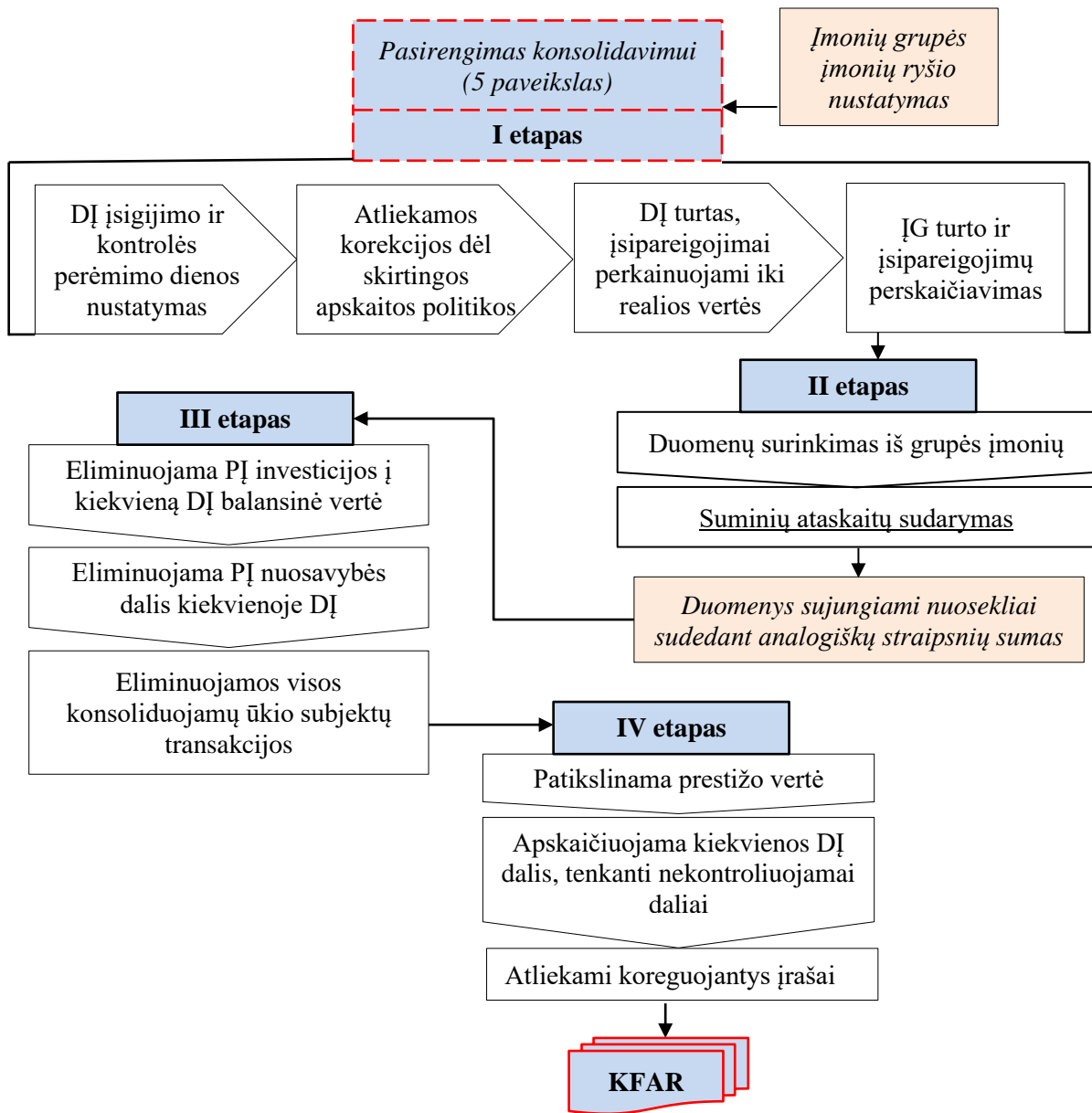
Pastabos/komentarai:.....

Žemiau Jums yra pateiktos pirminio ir antinio konsolidavimo schemas, kurios bus aptartos interviu metu.

Pirminio konsolidavimo procedūros

Antrinio konsolidavimo procedūros

Dėkoju už Jūsų kantrybę ir atsakymus.